KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 56.

Urjiin tlitai

ספר

אוריין תליתאי

כולל

שלשה מאמרים, כברקים מאירים, משלשה גאונים אדירים.

הא׳) מאוד נעלה, **פסקי חלה**, לרבינו הגדול הרשב״א ז״ל.

הב׳) ה׳ **נדוי ח׳ ונזיפה**, מנופה בי״ג נפה. לאחד מבעלי תריסין, מובא כמה פעמים בב״י סי׳ של״ד בשם „קונדריסון״.

הג׳) ה׳ **טרפות**. לאחד מבעלי אסופות, ה״ה מהר״ר **דוד אבן יחייא** ז״ל, מובא ג״כ בב״י סי׳ ט״ל.

חיבורי טהרה אלה לא ראו אור בדפוס מאות בשנים ולא נמצאו אף אחד בעיר, ונתחדש עתה אורם ע״י מהר״ר **מרדכי חיות** המתגורר פה **קראקא**.

קראקא

בדפוס של יוסף פישער (גראָדגאססע 62).
בשנת **תרנ״ד** לפ״ק.

SEFER ORJEIN TLISUI
Druck v. Josef Fischer Krakau,— Verlag v. Marcus Chajes.
1894.

„איסור השגת גבול ידוע ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע"

מודעה.

מודעת זאת שכל מקום שנזכר בספר זה מלת נכרי עכו"ם וכדומה אין הכוונה כ"א על עובדי כוכבים ומזלות כהוראת תיבת עכו"ם שבתלמוד, עובדי כוכבים שהיו אז ישראל דרים ביניהם אשר במעשיהם ובעבודתם הי' השחתת העולם ששרפו בניהם ליראתם, אבל אין הכוונה ח"ו על האומות שאנחנו דרים ביניהם והם עוסקים בישוב העולם ומאמינים באחד האמתי ומטיבים עם בריותיו ואנחנו חייבים לדרוש שלומם וטובתם כאמור (ירמי' כ"ט) דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ד' וכמו שנ' בתלמוד (משנה אבות פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלומה של מלכות:

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

הסכמת

כבוד אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הקדוש שר התורה מנורה הטהורה אספקלריא המאירה פאר הדור והדרו רשכבה"ג כקש"ת מרן יחזקאל שרגא הלברשטם שליט"א אבד"ק שינאווא יצ"ו.

מוכ"ז הרבני המופלג מו"ה מרדכי חיות נ"י הדר עתה בק"ק קראקא יע"ו רוצה להדפיס ספר פסקי חלה להרשב"א ז"ל שנדפס זה זמן רב ומחובר לו ספר מראשון אחד על עניני ח' ונדוי ונזיפה ואינו מהרשב"א כי כתוב בו הלכה בשם הרשב"א ז"ל עוד מחובר לו הלכות טריפות למהר"ר דוד אבן יחייא ז"ל ובספר שם הגדולים הביא את שמו וכתב שמרן בב"י מזכירו. גם הקונטריסן של משפטי החרם והנדוי והנזיפה הביא הב"י ביו"ד סי' של"ד ועתה בוודאי דבר גדול להפיץ אור תורה של הראשונים ע"פ אבל ע"כ היו בעזר מוכ"ז הנ"ל שיוכל להדפיסו בדפוס נאה בלי טעות וס' זה א"צ להסכמה רק לגדור גדר שלא ידפיסנו שום בר ישראל לא הוא ולא בגרמא דילי' הן במדינה זו והן במדינות אחרות עד עשרה שנים מיום הדפסתו זאת כי רשות לגדור גדר שלא יהי' שלוחי מצוה נזיקין ואדרבא מצוה לסייע לעושי טוב ובוודאי ש"י לא יעשו עולה וזכות התורה ולומדי' ועוסקי' יגן עליהו ועל כל המסייעים להרבין תורה להצילהו מכל רע ולהשפיע עליהו ברכה טוב. באתי עה"ח היום יום ו' עש"ק בחקתי א"ם למב"י תרנ"ד לפ"ק פה"ק שינאווא יע"ו

הק' יחזקאל שרגא הלבערשטאם.

וגם אני נתתי מ"ק על ס' אחד

גם אנכי אקח בל"נ ש"א אצל מוכ"ז החסיד ר' מרדכי חיות נ"י כשיצא לאור דברי הבעה"ח הק' משה האלבערשטאם:

כבוד הרב האי גאון סיני ועוקר הרים שר התורה פ"ה רשכבה"ג כקש"ת מרן יצחק שמעלקיש שליט"א האבד"ק לבוב והגליל יצ"ו בעל המחבר ספר שו"ת בית יצחק:

ה"ה הרבני המופלג מ' מרדכי חיות נ"י מקראקא מוציא לאור כעת ספר נחמד ויקר המציאות פסקי חלה להרשב"א ז"ל ומחובר לו קונטרס משפטי החרם והנדוי והנזיפה לאחד מקדושים לא נודע למי והב"י סי' של"ד מביאו הרבה פעמים בשם הקונטרס ועוד קונטרס על טרפות הריאה מהגאון מ' דוד אבן יחייא ז"ל והובא ג"כ בב"י סי' ל"ט בדין אומא הסמוכה לטרפש והספרים האלה אינם נמצאים אף אחד בעיר ויקרים המה כמו כתבי יד. ובירושלים נדפס זה לא כביר ספר פסקי הלכות חלה להרשב"א הנ"ל בשם כתב יד אולם למדינתנו לא בא אף אחד על כן מצוה גדולה להוציאם לאורה להפיצם על פני תבל כי בלי תפונה נמצא במו פנינים יקרים אשר דלו ממעמקי ים התלמוד ואף אם הלכות האלה ערוכים לפנינו בש"ע ובדברי הפוסקים ראשונים בכ"ז אין מדרש בלא חידוש וכל חכם אשר יעיין במו ימצא חדשות ומועילות להגדיל תורה ולהאדירה, ושארית ישראל לא יעשו עולה להסיג גבול המו"ל עד עשרה שנים מיום צאתם מבית הדפוס ומצוה גדולה להחזיק בידו למען יוכל לבצע את אשר החל דברי הכותב לכבוד התורה, לבוב יום ב' י"ט תמוז תרנ"ד

יצחק שמעלקיש האבדפ"ק

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

הסכמת

כבוד הרב הגאון המפורסם שלשלת היוחסין וכו' מוהר"ר **מאיר כ"ץ ראפפורט** נ"י ראב"ד דפה ומלפנים אב"ד דק"ק לוקאווא:

בעזה"י.

ברכה משולשת ביד הרבני המופלג החסיד מו"ה **מרדכי חיות** נ"י מפ"ק ה"ה „**פסקי חלה**" לרבינו **הרשב"א** ז"ל. וה' נדוי וח' הובא ביתה יוסף סי' של"ד בשם „**קונדרסין**", ושלישי בקודש „**ה' טרפות**" למהרי"ל **דוד אבן יחייא** ז"ל הובא ג"כ בדברי רבינו הב"י סי' ע"ל, ועל דעתו להעלותם על מזבח הדפוס לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל כי זה כמה שלא נדפסו. והנה הספרים הקדושים האלה אינם צריכים הסכמה, כי אמנם הפועל יעיד על הפעולה, הנני בזה אך לאמץ זרוע המו"ל הר"מ הנ"ל אשר הוא בר אבהן ובר אוריין, לדבר טוב בעדו לפני כל מכבדי תורה, כי יהיו למשען לו לתת לו מ"ק. למען תעשינה ידיו תושי' לחדש אור ספרי יקרי הערך והמציאות האלה, ולמען יראה שכר טוב בעמלו ויקצור פרי השתדלותו להסיר כל חרולי הטעיות שנפלו בדפוס הראשון, וכל המסייעים למלאכת שמים ישיגו ברכה בלי דים,

כנפש הכו"ח פה **קראקא** יום ב' י"ד סיון תרנ"ד.

מאיר כ"ץ ראפפורט מלפנים אבד"ק לוקאווא יע"א.

הקדמת המביא לביה"ד.

בעזה"י

תהלת ה' ידבר פי כי גלגל זכות על ידי להוציא לאור תעלומה, הוא הספר הנכבד הנוכחי, אשר לא ראה אור בדפוס זה כארבע מאות שנה. והוא יקר המציאות מאוד, יבוקש מכל חובבי התורה ולא ימצאוהו, (ובשנת תרל"ו נדפס בירושלים עה"ק תובב"א רק הקונטרס הראשון פסקי חלה להרשב"א ז"ל. ושני הקונטרסים המחוברים לטהור אין חזיונם נפרץ). ע"כ התעודדתי אנכי הצעיר להעלות על מזבח הדפוס את שלשה הספרים יחד. יתלכדו ולא יתפרדו, כאשר היו לראשונה. **ויען** כי הספר הישן אשר ממנו הדפסתי הי' חסר השער, ולא ידעתי שמו הכללי של הספר. לכן נועצתי לקרוא לו שם „**אוריין תליתאי**" להיותו כולל שלשה מאמרים לשלשה גאונים שרי אדירי התורה, ובעזרת אל גומר עלי השתדלתי להסיר ממנו כל קמשוני שגיאות הדפוס הראשונה. עד כי אקוה אשר כל חכמי לב ישישו לקראתו ויודו ויברכו. „בריך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי", וגם לי הצעיר יחזיקו טובה כי אראה שכר טוב בעמלי. זכות הגאונים המחברים יגן עליכם. בהביאכם ברכה אל תוך בתיכם.

הכ"ד המו"ל **מרדכי חיות** המתגורר פה קראקא יע"א:

בס״ד

פסקי חלה להרשב״א ז״ל.

שער הראשון

פרק א׳ **אין** חייבין בחלה אלא חמשת המינים בלבד. דתנן בפ״ק דחלה ה׳ דברים חייבין בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבים בחלה. וגרסינן עלה בירושלמי אי כתיב והיה באכלכם לחם הארץ הייתי אומר כל הדברים יהו חייבין בחלה ת״ל מלחם ולא כל לחם אי מלחם אין לי אלא חטים ושעורים בלבד כוסמין ושבולת שועל ושיפון מניין ת״ל ראשית עריסותיכם ריבה את הכל ר׳ יוסי בשם ר׳ שמעון בן לקיש בשם ר׳ ישמעאל אומר נאמר לחם בפסח ונאמר לחם בחלה מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ אף לחם האמור בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ בדקו ומצאו שאין לך דבר בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינים בלבד ושאר כל הדברים אינם באים לידי חמץ ומצה אלא באים לידי סרחון. ר׳ שמואל בר נחמן שמע כולהון מן הדין קרייה ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו. ושם חטה אלו החטים. שורה זו שבולת שועל ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה. שעורה אלו השעורין. נסמן זה השיפון. וכוסמת אלו הכוסמין. גבולתו עד כאן גבולו של לחם. והקשו שם על הא דר׳ שמואל בר נחמן ולמדין מן הקבלה והשיבו א״ר סימון מאי דכתיב ויסרו למשפט אלהיו יורנו כמו שהוא דבר תורה:

חמשה מינים אלו אפילו זכה בהם מן ההפקר אע״פ שפטור מן המעשר וכדתנן כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל ונשמר וגדולו מן הארץ חייב במעשרות. ונשמר לאפוקי הפקר אפילו כן חייבין בחלה דתנן בראשון של מס׳ חלה אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות הלקט והשכחה והפאה וההפקר ובירושלמי ילפינן לה דכתיב ובא הלוי אשר אין לו חלק ונחלה עמך. דגרסי׳ התם (ה״ג) מניין שהן חייבין בחלה ופטורין מן המעשר ר׳ יוחנן בשם ר׳ ינאי זה א׳ מג׳ מקריות שהן מחוורין בתורה ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו את חייב ליתן לו יצא הפקר שידך וידו שוין בו הוא לקט ושכחה היא פאה היא הפקר כלומר אבל בחלה כתיב והיה באכלכם מלחם הארץ מאיזה

לחם שיהיה אפי' של הפקר ולקט ושכחה ופאה. וכן תבואה שלא הביאה שליש אע"פ שפטורה מן המעשר דכתיב תבואת זרעך שהוא נזרע ומצמיח יצא קודם שהביאה שליש שאינה צומחת וכתיב ועשת את התבואה לג' השנים ודרשינן מינה לשליש ואפ"ה חייבת בחלה דתנן אלו חייבים בחלה ופטורים מן המעשרות תבואה שלא הביאה שליש ר' אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה וקיימא לן כתנא קמא:

ירושלמי מה טעמן דרבנן נאמר לחם בפסח ונאמר לחם בחלה מה לחם האמור בפסח דבר שהוא בא לידי מלה וחמץ אף לחם שנאמר בחלה דבר שבא לידי מלה וחמץ. מה טעמיה דר' אליעזר כתרומת הגורן כן תרימו אותה מה תרומת הגורן [מתבואה שהביאה שליש אף זו מפירות שהביאו שליש ולית ליה לר"א] לחם לחם אשכח תני בשם ר' אליעזר אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח. עיסה שנלושה ביין ושמן ודבש ובכל שאר המשקין חייבת בחלה. דתנן עיסה שנלושה במי פירות חייבת בחלה. ואע"פ שלמדו לחם שנא' בחלה מלחם שנא' בפסח ואלו לחם שנאמר בפסח אינו בא לידי חימוץ כשנלושה במי פירות לבד שאין מי פירות מחמיצין. מסתברא שלא למדו מלחם שנאמר בפסח אלא המינין הבאים לידי מלה וחמץ. ואפילו בפסח היו יוצאים בה אלא שהיא מלה עשירה ובעינן לחם עוני וליכא ובין שעשאה לאפותה בתנור בין באילפס בין הרתיח ולבסוף הדביק בין הדביק ולבסוף הרתיח חייבת בחלה. והא דתנן בראשון של מס' חלה הסופגנין והדובשנין והאסקרטין וחלת המשרת והמודמע פטורין מן החלה. פליגי בה ר"ל ור' יוחנן בפסחים בפ' כל שעה (דל"ז) דאמרי' התם ר"ל אמר כללו מעשה אילפס כן כלומר שאין לחם אלא האפוי בתנור או כעין תנור שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח אין זה כעין תנור ואין קרוי לחם ופטורין מן החלה ור' יוחנן סבר אפי' מעשה אילפס חייבין בחלה אלא הללו שעשאן בחמה. ובירושלמי העמידו מחלוקתן בשהאור מהלך תחתיו דריש לקיש סבר כל שהאור מהלך תחתיו באילפס אינו לחם שאין זה כעין תנור ור' יוחנן סבר אע"פ שהאור מהלך תחתיו ה"ז לחם כל שנעשה ע"י האור ה"ז כעין תנור וקי"ל כר' יוחנן מדלא מני הא מהני חלת דמני בריש פ' החולץ דהלכתא בהו כר"ל לגבי ר' יוחנן וכן פסק הרב אלפסי ור' אחא משבחא ז"ל (בפ' לו סי' ע"ז) וכן בתוספות:

הלש עיסתו לעשותה סופגנין בחמה ונמלך ואפה בתנור או שעשאה לאפותה ונמלך ועשאה סופגנין חייבת בחלה דתנן עיסה שתחילתה וסופה סופגנין פטורה מן החלה. תחילתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה. במעינן מהכא דאע"ג דגלגולה ובלילתה קשה כל שעשאה לדעת סופגנין ועשאה סופגנין פטור ואין אומרים בכי הא משעת גלגול נתחייבה בחלה:

בחלה וכן עיקר. ותדע לך דגרסי' בכילד מברכין (דף ל"ז סע"ב) תני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה. ואקשי והא תני חייב ומשני התם כדקתני טעמיה דר' יהודה אומר מעשיה מוכיחין עליה. עשאה כעכין חייבת בחלה לימודים פטורה. ופי' שם רש"י ז"ל לחם העשוי לכותח אין אופין אותו בתנור אלא בחמה אלמא אע"פ שגלגלו ועשאו כלחם כיון שעשאן בחמה ליפטר ופי' ר' שמעון ז"ל (בפ"א דחלה משנה ה' ד"ה עיסה שתחלתה סופגנין) דאפילו כעכין לא מחייב אלא כשנטל ממנה חררה שאין בה שיעור ואפאה ואכיל דאיכא למגזר דילמא מימלך אכולה עיסה. משא"כ כשעשאה לימודים שאין דרכו לימלך. והיינו דאמרי' מעשיה מוכיחין עליה ולעולם כל שעשאה כולה לכותח אפי' כעכין פטורה. וי"א אפילו לא נוטל ממנה לחררה כלום אלא כל שעשאה כעכין פעמים שהוא נמלך ועושה אותה לאכילתו והענין זה אמר' בירוש' גבי עיסת הכלבים דגרסי' התם איזו עיסת הכלבי' רשב"ל אמר כל שעירב בה מורסן מתני' אמרה הן בזמן שהרועים אוכלים ממנה ר' יוחנן א' כל שעשאה כיכאין ותני כל שעשאה כיכאין חייבת לימודים פטורה. כלומר אם עשאה כעכים הרועים אוכלים ממנה קרינן לה לפי שכל העשויה הן פעמים שהרועים נמלכין ועושים אותה לעצמן לאכול ממנה ותניא בתוספתא (פ"א דחלה) עיסת הכלבים מעצמה ניכרת עשאה ככרין חייבת לימודין פטורה:

וגרסינן בירושלמי חדא איתת שאלה לר' מונא כגון דאנא בעי מעבד איסתי אערי מהו דניסבינכרי (גי' הדפוס דנסבין או נ"ל דניסבינכה) ותהא פטורה מן החלה אמר לה ולמה לא אתא שאיל לאבוי א"ל אסור שמא תימלך לעשותה עיסה. ופי' איסתי כמו עיסתי ושאל לר' מונא כיון שעשאה לאיערי שהוא כעין אסקריטין מהו ליקח ממנה מעט לאפותה בתנור בלא חלה כל שלא נטול כדי חיוב חלה וא"ל ולמה לא כלומר מותר וכשבא אצל אביו ושאל א"ל אסור שמא תמלך ותעשה כל העיסה בתנור ונמצאת חייבת למפרע וכדתנן תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת:

ירושלמי א"ר יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומרין עליו המוציא לחם מן הארץ ואדם יוצא ידי חובתו בפסח רשב"ל אמר כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה ואין אומרין עליו המוציא ואין אדם יוצא י"ח בפסח א"ל ר' יוחנן ובלבד ע"י משקה. מתניתא פליגי על ר' יוחנן הסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המשרת והמדומע פטורין מן החלה פתר לה בסופג' העשויין בחמה ותני כן יוצאין בסופגנין שנעשו באור לית הדא פליגא על ר"ש בן לקיש פתר לה כשהיה האור מהלך מן הצד ונראה מכאן דמודה ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש במה שנעשה ע"י משקין שאינו קרוי לחם ומינה ודאי אפי' לדעת בני מערבא לא אמרו אלא במה שגמר אפייתו או בישולו על ידי משקין

כסופגנין

הסופגנין והדובשנין שמסופגנין באילפס בשמן ודבש אבל בשאין גמר מלאכתן במשקה לחם הוא לכל דבר ותדע לך דחלוט ואשישה לולא שהיא מצה עשירה יוצאין בה בפסח ואע"ג דנעשה ע"י שני תנורין לחם הוא דר' יוחנן ור"ל לית להו דר' יהודה דאמר אין לחם אלא האפוי בתנור אחד כדאיתא התם בפרק כל שעה ואנן נמי לא קיימא לן כוותיה. וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות והביא ראיה מהא דגרסינן ביבמות פ' החולץ מהאי חלוט ואשישה דקאמרינן מצה הוא למאי הלכתא אמר רבינא לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אלמא אע"ג דחלטה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור או באילפס לחם איקרי ואדם יוצא ידי חובתו בפסח:

ומכל מקום לפי זה אותן אסקריטין שאנו קורין קרפיים ורושאולם שגמר אפייתן באילפס ע"י שמן אין חייבין בחלה ואין מברכין עליה המוציא. ואין נראה כן מדתניא ומותיב לה בפרק כיצד מברכין וכן במנחות היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו נטלן לאוכלן אומר המוציא לחם מן הארץ. וקא פסיק ותני לא שנא מנחת סולת ולא שנא מנחת מאפה לא שנא מנחת מרחשת ולא שנא מנחת מחבת אף על פי שמטוגנת בשמן. על פי' רבינו יעקב ז"ל דלא נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אלא בדבר שבלילתו רכה דר' יוחנן סבר דאפייתו באלפס עושהו לחם וחייב בחלה ומברכין עליו המוציא ובלבד שלא ע"י משקין וריש לקיש סבר תנור עושהו לחם ולא אילפס אבל דבר שבלילתו קשה מודו כולי עלמא שחייב בחלה ומברכין עליו המוציא ואפילו נעשה ע"י משקין. ולפיכך רשאול"ם ופלטול"ם וקרפיי"ם כולן חייבין בחלה ומברכין עליהן המוציא דתוריתא דנהמא אית בהו. אבל ורמיאלי"ם אין מברכין עליהן המוציא דלית להו תוריתא דנהמא. ולפי מה שכתבנו למעלה אף הן פטורים מן החלה ואף על פי שבלילתן קשה הואיל וגלגל עיסתן מתחילה לעשותה כן והרי אלו כסופגנין ודובשנין שמתחילתן נעשו על דעת כן ופטורין. וכן דעת רבינו שמשון ז"ל וכן נראה עיקר. אע"פ שר' יעקב ז"ל חולק בדבר לו' שכל שבלילתו קשה משעת גלגול מתחייבת בחלה וכבר כתבנו למעלה ראיות מכריעות לפטור מלחם העשוי לכותח ומסופגנין ועיקר:

גרסינן בפרק כיצד מברכין כי אתא רבין אמר ר' יוחנן טרוקנין חייבת בחלה. מאי טרוקנין כובא דארעא מר זוטרא קבע עליה ומברך עליה המוציא ושלש ברכות. אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מאי טעמא לחם עוני קרי בהו. פירוש כובא דארעא לחם שאופין אותו על גבי קרקע. העושה עיסה להאכילה לחיה ולעופות פטורה מן החלה דגרסינן בספרי זוטא ראשית עריסותיכם שלכם חייבת בחלה ושל חיה אינה חייבת. ותנן עיסת הכלבים בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת בחלה ומערבין בה ומברכין עליה ונעשית ביום טוב ויוצא

ידי

ידי חובתו בפסח. ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה ואין מערבין עליה ואין מזמנין עליה ואין משתתפין בה ואין מברכין עליה ואינה נעשית ביום טוב ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח ונראה דטעמא דמילתא משום טעמא דאיתמר בספרי. והכי נמי פירשו בירושלמי דגרסינן התם ר׳ בא בשם שמואל אפי׳ עשאה קלוסקין והא תנינן אם הרועים אוכלין ממנה אבל בירושלמי פירשו עוד בזמן שאין הרועים אוכלים ממנה כל שנערב בה מורסן כלומר דפעמים מערבין בה כל כך שאינה ראויה לרועים אבל אי אפשר לפרש אפי׳ לדברי הירושלמי שכל שיש בה מורסן אינה חייבת בחלה שהרי שנינו חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הם ושאורן וסובן ומורסנן. אי נמי יש לפרש שנערב בתוכה מורסן לאחר שנטל מתוכה לפי שאין דרך בני אדם ואפילו העני לעשות כן וכדתנן נטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין:

שנינו בפרק ראשון המעיסה בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין החליטה ב״ש מחייבין וב״ה פוטרין ותניא בפרק כל שעה המעיסה קמח ע״י מגלגלין החליטה מגלגלין ע״ג קמח ואיקשו התם ומאי שנא החליטה ופריקו אמר רב יהודה ואיתימא ריב״ל כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו כלומר דמאן דמחייבי בזו מחייב בזו ותברא מי ששנה זו לא שנה זו:

וגרסינן בירושלמי פ״ק דחלה ר׳ אמי (בגי׳ הד׳ ר׳ אימי) בשם ר׳ יוחנן על הדבר הזה הלכתי אצל ר׳ יושיא (הושעיא רובא) לקיסרין וא״ל שני תלמידי חכמים שנו אותה וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא הנאפה בתנור חייב (באלפס ובקדרה פטור) ופי׳ מגלגלים. מים חמין לתוך קמח:

ולענין פסק הלכה אלו ואלו לפטור וכל שגמר מלאכתן כן וכדתניא בפרק כל שעה יכול יהו המעיסה והחליטה חייבין תלמוד לומר לחם ר׳ יהודה אומר אין לחם אלא האפוי בתנור בין באלפס בין ע״ג קרקע חייבין בחלה ודקיימא לן כר׳ יוחנן דמחייב והא דקתני באידך ברייתא התם וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה עשאן באלפס פטורים בתנור חייבין והיא דמייתו בירושלמי שכתבנו אי אותביניה התם לר׳ יוחנן מיניה ואוקימנא כתנאי דהיינו דר׳ יהודה דאידך ברייתא ות״ק דאתי דידיה אקשי התם ר׳ יהודה היינו תנא קמא אלא לאו מעשה אלפס איכא בינייהו דת״ק סבר חייבין ור׳ יהודה סבר פטורין. ירושלמי קמח קלי שעשאו בצק חייב ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן והוא שאפיין:

נבאר כמה שיעור עיסה חייבת בחלה.

פרק ב **גרסינן** בעירובין פ׳ כיצד משתתפין. ת״ר ראשית עריסותיכם כדי עיסת מדבר וכמה עיסת מדבר והעומר עשירית האיפה

האיפה הוא מכאן אמרו שבעת רבעים קמח ועוד חייבים שש לירושלמית וחמש לצפורית ושיעור ועוד היינו ביצה לפי שהעומר שהיא עיסת מדבר עשירית האיפה היא ואיפה ג' סאין וסאה ששת קבין. נמצאת האיפה י"ח קבין והקב ארבע לוגין דהיינו ששה רובעי קב בחומש וביצה וחומש ביצה. וכן קבה מלוגנאה לפסחא דאתקין רב וכן לחלה. והא אנן תנינן חמשה רבעי' קמח חייבין בחלה קבה מלוגנאה נמי קאי אהאי שיעורא:

שיעור זה לכל עיסה שבחמשת המינים. דמתניתין סתמיתא קתני לא חלקו בין חטים לשאר המינים ולא בין היפות שבהם לרעות שבהם אבל בברייתא נחלקו בדבר זה דגרסי' בפ' אלו עוברין (דמ"ח ע"א) גמ' כיצד מפרישין עיסה בטומאה. וכמה שיעור עיסה ר' שמואל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר בחטין קבין ובשעורים שלשת קבין. ר' נתן אומר משום רבי אליעזר חלוף הדברים. והא תניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר בחטין שלשה קבין ובשעורין ארבעה ל"ק הא בחסיכתא הא במעליותא ולא קיימא לן כחד מנייהו לגבי תנא דמתניתין דמסכת חלה וחכמים דמס' עדיות דלא חלקו כלל אלא שאני תמה כי אמרו שם כמה שיעור עיסה האיך לא הביאו מתניתין דחלה ומתניתין דעדיות וברייתא דכיצד משתתפין:

שנינו בפרק שני של מסכת חלה חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הן ושאורן ומורסנן חמשת רבעים חייבין ניטל מורסן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים הן ושאורן וסובן ומורסנן חייבים כלומר שהכל מצטרף לשיעור חמשת הרבעים כל שלא נטלו מתוכן ופירשו בירושלמי אמר ר' יוחנן דרך עיסה שנו כל שלא נטל מורסן מתוכן זו דרך עיסה ואמרו בפ' כלל גדול שכן עני אוכל פתו עיסה בלוסה אבל ניטל מורסן וחזר לתוכן אין זו דרך עיסה. ומיהו דוקא להצטרף הוא שאין מורסן וסובן מצטרפין לה' רבעין אחר שניטלו מהם אבל יש בלא הן ה' רבעים חייבין ובלבד שיהא ראוי לאכילה כל שכיוצא בהן אוכלין אפי' הרועים שזו הוא עיסת הכלבים שהרועים אוכלים ממנה כמה שפי' עליה בירושלמי כמו שכתבנו למעלה:

שנינו חמשה דברים חייבים בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל והשיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה ודוקא בשבללן ועשה מהן עיסה אחת אבל גלגל כל א' בפני עצמו אע"פ שהקיפן זה אצל זה אח"כ אין כולם מצטרפין שאין כולם מין אחד אלא כל אחד מצטרף זה עם מינו ולא עם שלא במינו. דתנן בפ' בתרא דחלה שתי נשים שעשו ב' קבין ונגעו זה בזה אפילו הם ממין א' פטורים. בזמן שהם של אשה א' מין במינו חייב ושלא במינו פטור. איזהו מין במינו החטים אינן מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין. השעורים

מצטרפות

מצטרפות עם הכל חוץ מן החטים ושאר מינים מצטרפים זה עם זה. והא דקתני כשהכוסמין והחטים מין א' וכן השעורין עם שאר המינים לענין חלה בלבד אמרו ולא לענין כלאים כמו שיתבאר למטה. ובירושלמי דפ"ק דמתניתין דפ' בתרא ומתני' להו כהא גרסינן תמן תנינן איזהו מין במינו החטים אינן מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין והשעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים. ר' יוסי אומר לה השה. ר' יונה בשם ר' יוחנן תמן בנשוך וכאן בבלול. תני ר' חייא כן וכולן שבללן תבואה קמחים ובצקות מצטרפין. עירה ראשי עסיות א"ר יוסי והכן נשוך לאו כמעורה הוא את אמר אינו מצטרף והכא אינו מצטרף (כ"ה הגי' בירושלמי שבדפוס וכצ"ל הכא) ופי' הירושלמי הרי שהקשו מתני' דפרקא קמא דקתני וכולן מצטרפין אמתני' דפרקא בתרא דאין מצטרפין אלא מין במינו ופריק ר' יונה משמיה דר' יוחנן דמתניתין דפ' קמא דוקא בשבללן יפה זה עם זה ועשה מכולן עיסה א' לכדתניי' ר' חייא כולן שבללן זע"ז בתבואה או בקמח ועירסה לאחר מכאן או בצקות דלאחר שעירה זה לעצמו וזה לעצמו חזר ובללה בצקה יחד ועירבה ועירסה יפה יחד אבל מתני' דפ' בתרא בשלא בללן אלא שעירה זה לעצמו וזה לעצמו ואח"כ הקיפן זל"ז ואע"פ שנושכים בליקה זה את זה אין מצטרפין אלא מין עם מינו בלבד. ושאלו אם עירה יפה ראשי העיסה זה עם זה מהו מי הוי כבלול או לא. והדר ר' יוסי דלא דאף שנושכים בצקה זא"ז עד שאם יפריד זמ"ז ישאר בזה ואפ"ה אמר שאינו מצטרף. ואיכא למידק שכאן עשו הכוסמין מין החיטים ומין השעורים ואלו בפ' כל שעה אמרו כוסמין מין חטים שבולת שועל ושיפון מין שעורים דמשמע הני מין שעורים אבל לא הכוסמין. תירץ רבינו שמשון ז"ל דהתם הכי קאמר כוסמין אף מין חטים אבל שבולת שועל ושיפון מין שעורים ולא מין חטים:

תוספתא פ"ב דמס' חלה קב חטים וקב שעורים וקב כוסמין הרי אלו מצטרפין כשהוא תורם תורם מכל א' וא' שאין תורמין ממין על שאינו מינו. חצי קב חטים וחצי קב שעורים וחצי קב כוסמין נוטל מן הכוסמין. ופירש ר"ש ז"ל רישא וסיפא כשהכוסמין באמצע שהכוסמין מצטרפין עם החטים ועם השעורים והילכך רישא כיש בכל א' קב מצטרפים לחייב החטים בלא השעורים והשעורים בלא החטים והורם מכל א' וא' שאין תורמין ממין על שאינו מינו כולו כיש ע"ז. והחטים והכוס' כלאים זע"ז וכן השעורים והכוסמין דתנן בפרקא קמא דכלאים החטים והזונין אינן כלאים זב"ז השעו' ושבו' שועל הכוס' והשיפון אינן כלאים זב"ז כלו' כל זוג וזוג מאילו הא' עם בן זוגו אבל אחד מזוג זה עם אחד מזוג האחר כלאים זה בזה וכדאיתמר עלה בירו' ר' יוסי בשם ר' יוחנן כלהון זוגות זוגות. וסיפא דתוספתא דליכא

אלא

אלא חצי קב בכל א' וליכא שיעורא עד שיצטרפו שלשתן נמצא הכוסמין שהן באמצע שניהם מצטרפין עמהן לחייבן והרי הם חייבים אבל חיטים ושעורים דאין מצטרפין זה עם זה פטורים הילכך נוטל מן הכוסמין לבדו ולא מן החטים והשעורים. ונראה היה לי דברישא אפילו היה השעורים באמצעיתן ואע"פ שהחטין אינם מצטרפים לחיוב חלה הואיל והשעורים המפסיקים באמצע חייבין בחלה מיהא והוה ליה כאותה ששנינו בפרק רביעי של חלה שני קבין וקב אורז או קב תרומה באמצע אינם מצטרפים דבר שנטלה חלתו באמצעותן מצטרפין שכבר נתחייב בחלה. ובירושלמי נמי אמרינן קב מין אחר מצטרפין ורחוק הוא לומר שמשנתינו דוקא במין אחד ממש כגון ב' קבין חטים או שני קבין שעורין. ומיהו ודאי בירושלמי אמרו כן בפרק האחרון של חלה דגרסינן התם לא אמר אלא קב חטים וקב שעורים וקב כוסמין באמצע ר' אבון בר' חייא אמר ר' חנינא חביריהון דרבנין בעי מה בין כוסמין באמצע מה בין שעורין באמצע ר' בון בשם רבנין דקסרין אין הכוסמין מצטרף עם החטין מפני שהוא מינו אלא שהוא מדמה לו מכיון שהוא רחוק ממנו אינו מדמה לו ע"כ. אלמא משמע דדוקא בכוסמין באמצע החטים נגמרי ולא אמרו מצטרף אלא שהוא דומה בעיסתו אבל מין אחד ממש דקב חטין וקב שעורין וקב חטים אע"פ שהשעורים באמצע אינם מצטרפין:

שנינו בפרק ג' שני קבין וקב אורז או קב תרומה באמצע אינם מצטרפין דבר שנטלה חלתו באמצע מצטרפין שכבר נתחייב בחלה:

ירושלמי קב אורז או קב תרומה אינם מצטרפין קב הגוי אינן מצטרפין קב מדומע אינו מצטרף קב מין אחר אינו מצטרף קב אשה אחרת מצרף. קב שניטלה תרומה מצרף. ר' בון בר' חייא בעי קב חלה מהו שיצרף. תניא ר' חלפתא בן שמואל קב הקדש מצרף קב חלה אינו מצרף. מה בין הקדש ומה בין חלה הקדש ראוי הוא לפדותו ולחייבו חלה אינו ראוי לפדותה ולחייבה:

שנינו בפ' שלישי העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח פי' אע"פ שהאורז אינו חייב בחלה דתנן אלו חייבין במעשרות ופטורים מן החלה האורז והדוחן והפרגין והשומשמין והקטניות אם עשה עיסה מן האורז ועירב בתוכה מין חטים אם יש טעם דגן אע"פ שהאורז רבה על חטים ואין בחטים חמשת רבעים קמח כל שיש בכל העיסה חמשת רבעים חייבת בחלה. וכן פסק הרב רבי' משה ז"ל כהתם משנה זו דתנן נמי הנוטל שאור מעיסת חטים ונותן לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וא"ל פטורה א"כ למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא מין במינו [אבל בשאינו מינו] בנותן טעם כל שיש בה דגן ואפילו פחות משיעור

אם

אם יש בו בנותן טעם חייבת בחלה. אבל בירושלמי אמרו דלא כרבן
שמעון בן גמליאל דרבן שמעון בן גמליאל אמר לעולם אינה חייבת בחלה
עד שיהא בה דגן כשיעור. ר׳ יעקב בר אידי בשם רשב״ל הלכה כרבן
שמעון בן גמליאל. וכן פסק הרב ר׳ אברהם ז״ל והכין מסתברא כיון
דפסקו כן בירושלמי. ועוד דלדידי קשיא לי אם איתא דאפילו אורז זה
מצטרף עם החיטין לכשיעור כל שיש בו דגן א״כ למה הוצרך לשנות
בריש פ׳ קמא על חמשה המינים החייבים בחלה ומצטרף זע״ז דהא על
כרחין אית בה טעם א׳ מן המינים שחייב בחלה ואפילו היה זה בזה
בצמצום וכ״ש שא״א שלא ירבה מין על מין אחר. וא״א לומר דהתם
לחלה דאורייתא והכא לחלה דרבנן דהא קתני אה״ס יוצא י״ח בפסח ותנה
נמי דקדקו בזבחים בפ׳ התערובת (בר) נותן טעם ברוב דאורייתא אלא
נראה דההיא מתניתין לפרקא קמא לר׳ שמעון בן גמליאל נצרכה ואפשר
דנקטי לה ככולי עלמא ומ״מ בין לרבן שמעון בן גמליאל נצרכה לא
בעינן שיהא רובן דגן ובירושלמי עבדי לה פלוגתא דגרסינן התם אמר
ר׳ הילא בין כרבנין דהכא בין כרבנין דתמן עד שיהא רובן דגן רב הונא
אמר עירב בה שאר המינים עד שיהא רובה דגן וטעמא דגן. פתר לה
במינים אחרים מתניתין פליגא על ר׳ הילא אם יש בה טעם דגן חייבת
בחלה. כגון מתני׳ הדא דבתרא טבל אוסר כל שהוא מין במינו ושלא
במינו בנותן טעם. ר׳ יונה הוה מסמך לר׳ זעירא שמע קוליה דר׳
הילא יתיב מתניתין דר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן טעמא אע״פ שאין רובה
דגן וטעמיה דגן אמר מחלפה הוא בידיה. סימן הוא לן. ר׳ יוסי בר׳
הונא אלמא מסק׳ דשמע׳ דבני מערבא כרב הונא דלא בעי רובה דגן
אלא טעמא דגן ור׳ הילא דהוה מתני משמיה דר׳ יסא משמיה דר׳
יוחנן רובה דגן לית דמוחלפת היתה בידו ועוד דבגמרין אמרי׳ הכי
להדיא בזבחים (ד׳ ע״ח ע״א) ודם התערובת. דגרסינן התם דם שנתערב
במים אמר ר׳ שמעון בן לקיש הפגול והנותר והטמא שבללן זה עם זה
ואוכלן פטור. ואמרינן שמע מינה נותן טעם לאו דאורייתא מתיב רבה
העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואע״ג
דרובה אורז והא דקאמר דרב הונא פתר מתניתין דקתני עירב בה שאר
מינים עד שיהא רובה דגן וטעמא דגן בשאר מינים נראה לי פי׳ בשאר
מינים שאינם חשובים לעשות מהם פת כדוחן כדעת מר עוקבא משמיה
דשמואל בעירובין פ׳ חלון אי נמי שיש מינים הרבה בעירובין ונמי
משאר המינים כדעת ר׳ חייא בר אשי משמיה דרב דגרסי׳ התם אמר
ר׳ זירא אמר שמואל מערבין בפת אורז ופת דוחן אמר מר עוקבא
לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל ושדיוה לכלבא ולא אכלה הוא
דשאר מינים הוא. דכתיב ואתה קח לך חטים ושעורים ופול ועדשים
ודוחן וכוסמין ונתת אותם בכלי אחד מכל מקום שמעינן דגן ורוב דג

והא דקא מתרץ נמי אליבא דר' אילא מתני' דקתני אם יש בה טעם דגן ואמר כגון מתניאין דבתרא טבל אוסר כל שהוא מין במינו ושלא במינו בנותן טעם. נראה לי דהכי פירושא אמר לך ר' אילא הא דקא תני רישא אם יש בה טעם דגן חייבת לאו דוקא אלא טעם דגן ורובה דגן ולא קתני הכי אלא משום דבעינן למתני אחריה משנת הנוטל שאור מעיסה של חטים ונותן לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת ובההיא אצטריך למתני אם יש בה טעם דאתא לאשמועינן שהטבל אף על פי שאוסר במינו בכל שהוא אינו אוסר שלא במינו אלא בנותן טעם והיינו משמע שלא אמרו אלא עושה עיסה מאורז וחטים לפי שהאורז נגרר אחר החטים אבל שאר המינים אין נגררין אחר החטים (בלבד) וכדאמר ר' אילא בשם ר"ל בפ"ק דמכלתין דחלה ולפי דברי ר' אילא דתמן אף מה שאמרו כאן פתר לה בשאר מינין פי' בשאר מינים כגון אורז עם שאר המינים וכן חטים עם שאר המינים חוץ מאורז עד שיהא בה טעם דגן ורובה דגן:

והא דקתני אדם יוצא ידי חובתו בפסח ואסיקנא בגמ' דמערבאי דאפילו רובה אורז. נראה לי דוקא בשיש בה כזית דגן בכדי אכילת פרס ובשאכל מתערובתה אכילת פרס ויש מרבותינו שאמרו כל שיש בה טעם דגן ואפילו פחות מכזית מכדי אכילת פרס והראשון נראה לי עיקר:

תוספתא העושה עיסה מן החטים ומן האורז רשב"ג אומר אינה חייבת בחלה עד שיהא בדגן כשיעור ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח עד שיהא בה כשיעור:

השער השני

א) **אבאר** דיני עיסת השותפין בין שותפים ישראלים בין של ישראל ושל נכרי. ואם מותר ללוש פחות מכשיעור כדי לפטור מן החלה אם לאו. והלש קב קב אם תנור מצרפן או סל או אפילו כלי שאין לו תוך ואם צריך ליטול מן המוקף ומהו שנקרא מוקף:

ב) **אבאר** דין העושה עיסה לחלקה ואבאר בכלל זה דין נכרי שנתן עיסתו [לישראל] בין שנגמרה לצורך נכרי בין שחזר הנכרי ונתנה לישראל. ועוד אבאר בכלל זה ישראל שעשה עיסה פחות מכשיעור ונטל ממנה חלה אם יש לה דין חלה וכן אם לאחר מכאן הוסיף עליה עד שהשלימה לכשיעור אם צריך ליטול ממנה חלה או נפטרת באותה חלה ראשונה:

א) **גרסינן** בפר' ראשית הגז בשחיטת חולין תניא בהמת שותפין חייבת בראשית הגז ור' אלעאי פוטר ואמר מאי טעמא דר' אלעאי אמר קרא צאנך ולא של שותפות ורבנן ההוא למעוטי שותפות גוי אמר

אמר רבה ומודה רבי אלעאי בתרומה אע"ג דכתי' דגנך דידך אין שותפות לא כתב רחמנא תרומתכם אלא דגנך למה לי למעוטי שותפות גוי חלה אע"ג דכתיב ראשית דאיכא למימר נילף ראשית ראשית מראשית הגז מה להלן בשותפות לא אף כאן בשותפות לא כתב רחמנא עריסותיכם אלא טעמא דכתב רחמנא עריסותיכם הא לאו הכי הוה אמינא ניליף ראשית ראשית מראשית הגז אדרבא ניליף מתרומה (כלומר דכל היכא דאיכא קולא וחומרא לחומרא ילפינן) ופריק אין הכי נמי עריסותי' למה לי כדי עריסותיכם אמר ר' חנינא מסורא ליתנהו להנהו כללי דתניא בהמת השותפו' חייבת במתנות (ור' אלעאי פוטר מאי טעמי' יליף נתינה נתינה מראשית הגז מה להלן השותפין חייבת במתנות) ור' אלעאי פוטר מאי טעמא יליף נתינה נתינה מראשית הגז מה להלן דשותפות לא אף כאן דשותפין לא ואי סלקא דעתך בתרומה מחייב עליה ניליף נתינה נתינה מתרומה אלא שמע מינה בתרומה נמי פוטר. והא דכתב רחמנא תרומתכם לאו לרבויי שותפות אלא שדרך התורה ברוב המלות לדבר כן דרך כלל. וגרסי' התם א' רב נחמן בר יצחק האידנא נהוג עלמא כתלתא סבי כר' אלעאי בראשית הגז. כר' יהודה בן בתירה בדברי תורה. כר' יאשיה בכלאים. ובודאי מדנהוג כר' אלעאי ושבקינן להו אלמא הלכתא כוותיה וכיון שכן אף בתרומה וחלה ומתנות כן דאי לא אבא דכלהו בתרומה מנא הוה ילפינן לחומרא כדאמרן. ואם כן עיסת השותפין אפילו השותפין שותפין ישראלים פטורים מן החלה ואפי' יש בשל כל אחד ואחד כדי שיעור. וכל שכן שותפות דגוי וליכא למימר דדוקא בראשית הגז הוא דהלכתא כותיה אבל בתרומה וחלה ומתנות לא והיינו דאמרינן בפרק הזרוע (ד' קל"ב ע"ב) רבא קניס אטמא רב נחמן (בגי' הג' בר יצחק) קניס גלימא ורב חסדא משמית כל כהנא דלא יהיב מתנתא ואע"ג דכל הני בחוצה לארץ הוו ואילו לר' אלעאי דיליף נתינה נתינה מתרומה אף המתנות אינן נוהגות בחוצה לארץ כתרומה. לא היא דעל כרחיך כיון דקיימא לן כר' אלעאי בראשית הגז הוא הדין במתנות חלה ותרומה כן דאי אפשר לזכות שטרא לבי תרי דהא בהא תליא דכלהו ילפינן נתינה מראשית הגז ורב חסדא ורב נחמן ורבא בבבל היו שנהגו שם חכמים התרומה מפני שהיו רגילין שם אנשי ארץ ישראל וכן עמון ומואב וכל שהתרומה נוהגת שם אף המתנות כן ומדבריהם אבל של שותפות שאפי' בארץ פטורה אליבא דר' אלעאי וקיימא לן כוותיה והרי זו פטורה והא דתניא ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות טבל וחולין מעורבים זה בזה רשב"ג אומר של ישראל חייב ושל גוי פטור ועד כאן לא פליגי אלא דמר סבר יש ברירה ומר סבר אין ברירה אבל דשותפות ואפי' דגוי חייבת וכדאמרינן התם בפרק ראשית הגז מפרקינן לה לבר מהלכתא וראיתי לרב ר' משה ז"ל שפסקה בראשון של הלכות תרומות ולא ידעתי למה אלא שנראה

מדבריו

מדבריו שהוא סבר ובכל מה שאמר ולא אפילו בראשית הגז לפטור ראשית הגז בחוצה לארץ בלבד שכן כתוב בפ׳ עשירי ואינה נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ועוד כתב שם השותפין חייבים בראשית הגז והוא שיהיה בחלק כל אחד מהם כשיעור אבל חמשה צאן של שני שותפין בלבד פטורין ומתנות כתב בפ׳ תשיעי ה״ז בהמת השותפים חייבת שנאמר מאת זובחי הזבח. ועוד כתב שם (פ״ט ה״א) ומצוה זו נוהגת תמיד בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית. ובכל מקום בין בארץ בין בחו״ל עד כאן. ואינו יכול להלום השמועות על פי דרכו. וכן מה ששנינו בשלישי של חלה העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה דמשמע הא יש בה כשיעור חייבת לדברי ר׳ אלעאי כולן פטורות ואפילו היו של שותפות ישראל כ״ש שהם משותפות עם גוי. ואין נראה לי לחלק אליבא דרבי אלעאי בין יש בחלק אחד כשיעור ובין אין בו כשיעור דהא תרומה אין לה שיעור ואפילו הכי היה פוטר ר׳ אלעאי של שותפות ישראל וכ״ש שותפות עם גוי וממנה אנו דנין לחלה ורחוק הוא בעיני לומר שכל המשניות שחייבו עיסת השותפים ואפי׳ דגוי מדרבנן בלבד אבל דבר תורה פטורה. וא״ל דמודה ר׳ אלעאי בחלה משום דליכא בחלה מיעוטא בהדיא כתרומה דכתיב בה דגנך ובראשית גז צאנך ואע״ג דאיכא למילף ראשית מראשית הגז אי נמי מתרומה הא כתיב עריסותיכם ב׳ פעמים ומעריסותיכם יתירה נמי שמעינן מינה כדי עריסותיכם כדאמרינן במנחות פרק ר׳ ישמעאל תרי זמני עריסותיכם חד כדי עריסותיכם ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש והא דממעטינן עריסת הגוי היינו דוקא שלו אבל של שותפות אם יש לישראל כשיעור חייבת דעדיין לא נתיישב לי דהא במתנות לא מיעטו בהדיא וכתיב מאת זובחי הזבח דמשמע אפילו של שותפות ואפ״ה ממעט ר׳ אלעאי משום דיליף נתינה נתינה מראשית הגז וא״כ אף חלה נמי נילף נתינה נתינה מראשית הגז. מכל מקום הפרש יש בין שותפות של ישראל לשותפות של גוי דבשותפות של ישראל אם עשו עיסה בשותפות ולאפותה בשותפות כל שיש בכל העיסה כשיעור חייבת אע״פ שאין לכל אחד ואחד אלא כזית וכדאיתא בתוספתא אבל של גוי אינה חייבת עד שיהא כשיעור בחלקו של ישראל דתנן בפרק ג׳ העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה ובכי הא הוא דממעטין שותפות גוי בפ׳ ראשית הגז אפילו למאן דמחייב שותפות דישראל מדכתיב עריסותיכם:

שנינו בפ׳ ב׳ מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה ר׳ עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין שכשם שהוא קורא לטהרה כך הוא קורא לטומאה זו קורא חלה לשם וזו קורא חלה בשם אבל קבין אין בהם חלק לשם מיהא דיקא ובגמרא בני מערבא שאסור לעשות עיסתו קבין כדי לפוטרה מן החלה דגרסינן

דגרסינן התם אוכלין עראי מן העיסה עד שלא תתגלגל אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה ויידה אמרה דאי מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה לא אמר אלא מי שאינו יכול לאחרה אמרה שאסור לאדם לעשות עיסתו קבין. ואע״ג דקי״ל כת״ק דאין הלכה כר' עקיבא מחביריו ומי שאין לו יכולת לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין הני מילי בזמן שהיו יכולים לעשות בטהרה אבל עכשיו שאי אפשר לא יעשנה קבין שאם כן תשתכח תורת חלה ועל זה שנינו בפרק אחרון שלא ארצות לחלה והילכך בזמן הזה אסור להערים ולעשות עיסתו קבין. והיינו דאמרי' בפ' אלו עוברין (ד' מ״ח) אמר ר' יוסף והני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא ואקשי ליה אביי מאי דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע לה מחלה ופריק דעבדין כר' אליעזר דאמר הסל מצרפן לחלה:

עוד שנינו שם העושה עיסתו קבין ונגעו זב״ז פטורים מן החלה עד שישוכו ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה פי' שהוא עושה כל קב וקב בפני עצמו שאין בכל עיסה ועיסה כשיעור אעפ״י שנגעו לאחר עריכה זה בזה אינן מצטרפין. אבל אם השיכן זה לזה הואיל והם לאדם א' מצטרפין וחייבין. ואי זו היא נשיכה ששנינו בתוספתא דטהרות אי זהו הנושך התולש ממנו כל שהוא כלומר שאי איפשר שלא יתלוש מזה עם זה כשמפרידן. ר' אליעזר אומר אינו מדביקן בעודו בעיסה אלא אפילו שאפאן ונותנן בסל הסל מצרפן לחלה והוא שיהיו ממין א' ואע״פ שאינן נושכות זו בזו כגון כעכין וכדאמר בפרק אלו עוברין (פסחים דף מ״ח ע״ב) ודוקא כלי שיש לו תוך אבל כלי שאין לו תוך בעיא ולא אפשיטא דגרסינן בפרק אלו עוברין בעי ר' ירמיה טבלא שאין לה לבזבז מהו תוך כלי בעינן וליכא או דילמא אויר כלי בעינן והא איכא תיקו:

והלכך חלת חו״ל דרבנן לקולא ופטורה עד שילרף בתוך כלי אבל בחלת הארץ דאורייתא לחומרא וחייבת כל שהוא תוך אויר כלי ואפשר דאף בחלת הארץ לקולא דאף בארץ בזמן הזה דרבנן מדכתיב בבואכם בביאת כלכם:

השיך את הככרות זו בזו לאחר אפיה כל שאינן בתוך כלי אין מצטרפות ואני תמיה ממה שכתב ר' משה ז״ל שכך כתב עשה עיסה פחותה מכשיעור ואפאה ונתן לסל וחזר ואפה הפת האחרת ונתן לסל הסל מצרפן לחלה. היו הככרות נושכות זו בזו חייבין בחלה אע״פ שאינם בסל דאלמא משמע מדבריו דכל שהן ככרות של בבל חייבים ולא הוצרכו לסל אלא כעכין ונראה שהוא ז״ל פי' עד שישוכו דמתניתין אפילו לאחר אפיה ואינו אלא בלישה ואפי' לר' אליעזר דמחמיר טפי מדרבנן ואמר שאף הסל מצרפן הוא סבר ריב״ל דדוקא ככרות של

בבל

בבל כדאמר התם בפ׳ אלו עוברין אמר ר׳ יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא א״ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקיען ליה מחלה א״ל דעבדי כר׳ אליעזר דתנן ר׳ אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל וכו׳. ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ אליעזר ואקשינן והא אתמר עלה אמר ר׳ יהושע בן לוי לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו אבל כעכין לא אלמא לריב״ל אליבא דרבי אליעזר תרתי בעינן נשיכות ככרות וצירוף סל ורבנן הקלו בלאחר אפיה ואמרו דאין מצטרפין אלא כשנשכו בעיסה והיינו דלא הזכירו ככרות אלא העושה עיסתו קבין ונגעו זה בזה כלומר שני הקבין בעיסתן והא דתניא רבי אליעזר אומר הסל מצרפן ר׳ יהושע אומר תנור מצרפן ר׳ שמעון בן גמליאל אומר ככרות שנושכות זו מזו מצטרפות רשב״ג מחמיר הוא מדכולהו ור׳ אליעזר ור׳ יהושע אינן מודים לו בהך. ואפשר שהרב ז״ל מפרש דר׳ אליעזר ור׳ יהושע איירי בכעכין ובשאר ככרות שהם כעין כעכין שאינן נושכות זו מזו ורשב״ג איירי בככרות הנושכות ולא פליגי וקי״ל כרשב״ג דלא אשכחן מאן דפליג עליה. והא דתנן במתניתין עד שישוכו אפילו לאחר אפיה קאמר ולא גריס הרב ז״ל בדברי ר׳ אליעזר אף הרודה אלא הרודה ותנא קמא סבר שהכל תלוי בנשיכה אבל סל בלא נשיכה לא מעלה ולא מוריד ור׳ אליעזר אליבא דר׳ יהושע בן לוי סבר דתרתי בעינן נשיכה וסל בככרות של בבל ור׳ אליעזר לקולא וכדאסיקנא אמר רבי חנינא אפילו כעכין רבי אליעזר לחומרא או נשיכה בככרות של בבל או כעכין וצרוף סל קאמר. זה נ״ל להעמיד דברי הרב ז״ל אע״פ שהוא דחוק מאד שנמחוק גירסת הספרים שכתוב בהם אף הרודה. ועוד שנפרש שר׳ אליעזר ור׳ יהושע לא דברו אלא בכעכין דוקא ועוד דלריב״ל ודאי ר׳ אליעזר חולק הוא על רשב״ג דהא אף ככרות הנושכות בעי צרוף סל וכיון דלריב״ל ודאי אליבא דר׳ יהושע בן לוי פליגי עלה דרשב״ג אנן מאן לימא לן דלא פליגי:

ולענין צירוף התנור דפליגי ר׳ יהושע ור׳ אליעזר איפשר היה לומר דריב״ל תנור ולא סל קאמר משום דכל שנצטרפו בתנור קודם גמר אפייתן לא מהני צירוף סל דמאי דהוה הוה ולר׳ אליעזר אפי׳ הסל מצטרף וכ״ש תנור ואיפסיקא הלכתא כר׳ אליעזר והאי דקא תני אמרינן התם דעבדי כר׳ אליעזר הוא הדין וכ״ש דהוו מצו אמרי דעבדי כרבי יהושע א״א דניח׳ ליה טפי למימר כרבי אליעזר דיהיב שיעור זמן טפי ועוד דזמנין שאין התנור מחזיק כל כך אבל בירושלמי במסכת חלה גרסי׳ אית תני תני הסל מצרף ואין התנור מצרף אית תני תני התנור מצרף ואין הסל מצרף וכיון שכך מסתברא דבחלת הארץ דאורייתא בין בסל בין בתנור מצטרפין וחייבין בחלה מספק אבל בחו״ל דוקא בסל כר׳ אליעזר אבל בתנור לא דדילמא דוקא בסל קאמר אבל לא בתנור וכבר אפסיקא הלכתא

הלכתא כר' אליעזר והרב ר' משה ז"ל כתב אבל התנור אינו מצרף ולא חלק בין בארץ בין בחו"ל ולא ידעתי מי הביאו לידי כך:

דברים אלו שאמרנו שהסל או נשיכת עיסה מצטרפת לא אמרו אלא באשה אחת והיא שאינה מקפדת על חילוק עיסתה דתנן שתי נשים שעשו שני קבין כלו' זו לעצמה וזו לעצמה ונגעו זו"ז כלומר אפי' בנשיכה אפי' הן ממין אחד פטורים ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב שלא במינו פטור ומין במינו דקתני חייב או בנשיכת העיסה או בצרוף הסל דוקא כדאמרן וכדתנן באידך מתניתין וגרסי' בירוש' התם אשה אחת אינה מקפדת שתים מקפידות הן אשה אחת שהיא מקפדת עשו אותה כשתי נשים שתי נשים שאינן מקפידות עשו אותן כאשה אחת אם אינה מקפדת למה היא עושה אותה בשתי מקומות א"ר יונה בשתי מקומות מקפדת היא נקי וקיבר מקפדת היא. אמר ר' אלעזר שתי דעות עשו אותן כשתי נשים. ולענין ליטול מן המוקף התרומה והחלה אינה ניטלת אלא מן המוקף דכתי' בהרימכם את חלבו ממנו מן המוקף לו. ותנן בפרק קמא דחלה החלה והתרומה חייבין עליהן מיתה וחומש ואסורין לזרים ואינן ניטלין אלא מן המוקף איזהו מוקף כל שנוגע זב"ז דתנן בפ' שני ר' אליעזר אומר נטלת מן הטהור על הטמא כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף אלמא נוגע ממש בעינן דאי לא למה לן כולי האי יניח אותו כדי חלה סמוך לטמא אף בכלי אחד ויקיף ואי נמי בעינן צרוף כלי יניחנה עמה בתוך כלי אחד אלא שאין הסל מצרף אלא לשיעור להתחייב בחלה אבל לקרות מוקף אינו אלא בנוגע ממש. אלא שיש לדקדק שהרי התרומה ניטלת הוא מן המוקף ואפילו הם בשני כלים כל שהן בחביות פתוחות ופעמים אפי' בחביות סתומות וכדתניא הבודק את החבית להיות מפריש עליה והולך כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך ספק וא"א לומר דהתם בדיעבד אבל לכתחי' עד שישיקם דהא תנן בפ' ג' של מס' מעשר שני גבי שני קנקנים שנתן לתוכן יין עד שלא גפן תורם מאחת על הכל משגפן תורם מכל א' וא' ב"ש אומרים מפתח ומערה לגת וב"ה אומרים מפתח ואינו צריך לערות כלומר (אם לא לתרום מכל א' וא') ב"ש אומרים אין לו תקנה אע"פ שמפתח החביות שאין זה מוקף עד שיערה לגת וב"ה אומ' כל שהחביות פתוחות הרי זה מוקף ובירושלמי אמרו שם דאין דברים אלו אמורים אלא ביין אבל בשמן בין לא גפן בין גפן תורם מאחת על הכל ואי אפשר נמי לומר דדוקא במשקין אלא אפילו בפירות נמי כן כדאיתא התם בירושלמי דגרסי' התם א"ר חנינא קשי על דבית שמאי כלו' על ב"ש שאמרו שצריך לערות מה בינה לבין ה' שקים בגורן שמא אין תורם מזה ע"ז כלומר שאע"פ

שאינו

שאינו מערה את הכל במקום א׳ הרי זה מוקף כל שהם במקום א׳ ואפילו בלא נגיעה אבל בחלה עד שיהו נוגעים זב״ז ואינו מחוור בעיני דאבא דכולהו תרומה דהתם הוא דכ׳ רחמנא ממנו ואיך נחמיר בחלה מתרומה ועוד שאפילו בחלה אינו כן. וגרסי׳ בירוש׳ בפ׳ אלו עוברין גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ר׳ אליעזר או׳ לא תקרא לה שם עד שתאפה כיצד יעשה על דעתי׳ דר׳ אליעזר מערים ואומר זו אני רוצה לאכול וזו אני רוצה לאכול ואופה את כולה וכשהוא רודה מערים ואו׳ זו אני רוצה לייחן וזו אני רוצה לייחן ומשייר אחת א״ל ר׳ יהושע לא נמצאת כשורף קדשים ביו״ט. א״ל ר׳ אליעזר מאליהם הן נשרפים אלא לאחר רדיית כולה הוא קורא שם לאחרונה המשויירת אע״פ שאינה נוגעת זו בזו. ורבינו שמשון ז״ל כתב דהכל שוה אלא דהיא דעיסה טהורה ועיסה טמאה דבעי נוגע ממש שניה היא לפי שאדם מקפיד על תערובתו וכדאמר בירושלמי בפ׳ ב׳ של חלה דבר שהוא מקפיד על תערובתו תמי׳ אין הכלי מצרף ועיסה טהורה ועיסה טמא׳ עשו אותה כדבר שהוא מקפיד על תערובתו בעיסה תחילה אבל בעיסה שניה אין לשני מגע אלא הטבל. כלומר דעיסה הטבולה לחלה לאו כחלה דמיא. וזה ודאי עיקר. ותנן אשה והיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה לה חלה ומנחת בכפישה או באטחתא ומוקפת וקוראה שם מפני שהוא שלישי ושלישי טהור בחולין. ומייתי ליה ברים פ״ק דנדה כלומר דאלמא מניחה לאותה כדי חלה לעצמה באטחתא ומקפת האטחתא אל העיסה וקורה לה שם והא באטחתא כי היכי דליהוי היכרא וכדאמרינן בגטין בשלהי הניזקין גבי עושים עיסת חולין בטהרה כלומר של עם הארץ ונוטל הימנה כדי חלה ומנחתה בכפישה או באנחתא דאנחתא וכפישה משום היכרא דלא ליתיה ליגע אלא שעדיין קשה לי קצת שאם בכל דבר שאדם מקפיד על תערובת אינו מוקף עד שיגיע ממש א״כ היאך תורם מן היפה על הרעה ולכתחילה והרי זה משובח והלא כל אדם מקפיד בתערובתן ושמא לא תערובתן ממש קאמר אלא בתערובת נגיעה בלבד בטמא וטהור קאמר:

ומ״מ בשעבר ונטל [שלא] מן המוקף מה שעשה עשוי ופעמים שתורמין לכתחי׳ שלא מן המוקף כדתנן האומר לחבירו מלא לך כלי של תאנים מתאנתי אוכל מהם עראי ומעשרן דמאי בד״א בע״ה אבל בחבר אינו צריך לעשר דברי רבי רשב״ג אומר בד״א בע״ה אבל בחבר לא יאכל עד שיעשר לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף. א״ר נראין דברי מדברי אבא מוטב יתרמו חברים שלא מן המוקף ואל יאכילו לעמי הארץ טבלין. וכל מה שאמרו בחלת הארץ אבל בחו״ל אינו צריך לתרום מן המוקף ושמעינן ליה מדשמואל דאמר בפ״ק דביצה חלת חו״ל אוכל והולך ואח״ך מפרים. ולכאורה משמע שאוכל והולך עד כדי שלא ישאר אלא כדי חלה בלבד קא׳ יאכל ר״ת פי׳ דצריך לשייר יותר

מעט

מעט כדי ביצה מוקף אע"פ שאינו מוקף לכשיעור וכראשון נראה עיקר וכן פי' בתוספתא שם במס' ביצה. וכבר כתבתי בס' עבודת הקודש בבית מועד ב' נשים שעשו עיסה כדי לחלקה בעיסה אם אין בכל א' כשיעור פטורה מן החלה דכיון שעשאה לחלקה הרי היא כמוחלקת דתנן בפ"ד שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זב"ז אפי' הם ממין אחד פטורים כלומר ואין מועיל להם שום דבר לא נשיכה ולא צירוף סל ולא אפילו בשערבו אותם כאחת דכל שעומד ליחלק בעיסה כמוחלק דמי ותנן בפ"ק נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה ונשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור אם אין בשל א' מהם כשיעור פטור מן החלה כלומר מן הנחתום חייב שאפילו שעשה אותו כדי לחלקו ולמכרו לזה ולזה חייב לפי שדעת הנחתום תלוי בדעת אחרים שאם לא ימצא מי שיקנה ממנו נותן דעתו לאפות את כולו לעצמו. אבל נשים שנתנו לו והוא ערב את הכל ולש להם עיסה אחת שלא מדעתם הרי זו כמחולק משעת לישה ואינן מצטרפות ולפי' פטור עד שיהא כשיעור בכל א' וא':

ירושלמי גבי מתניתין דנחתום העושה שאור לחלקה הממרח כריו של חבירו חוץ מדעתו ר' יוחנן אמר נטבל ר' שמעון ב"ל אומר לא נטבל מתיב רשב"ל קמי ר' יוחנן והא תנן וכן נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור אם אין בשל אחת מהם כשיעור פטורה מן החלה ואין בשל כלהון כשיעור (הה"ג בירושלמי) א"ל שנייה היא שהך העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטירה מן החלה א"ל והא תנינן נחתום שעשה שאור [לחלק] חייב בחלה א"ל לא תתיבני נחתום לא בדעתו הדבר תלוי שמא לא ימצא לקוחות וימלך לעשותו עיסה:

ירושלמי א"ר יוחנן העושה עיסה ע"מ לחלקה פטורה מן החלה והרב ר' משה ז"ל סמך עליו ופסק כן. אבל הרב ר' אברהם ז"ל כ' בהשגות שאין הלכה כן אלא חייבת שמא תמלוך לעשות עיסה. מדתנן נשים שנתנו לנחתום לעשות להם אם אין בכל אחת ואחת כשיעור פטורה מן החלה ומשמע הא אשה אחרת דומיא דחמש חייבת. ואע"ג דר' יוחנן אמר פטורה ריש לקיש פליג וא' דנחתום לאו דוקא לענין חילוק הא אשה חייבת בחילוק:

שנינו בפ"ג נכרי שנתן לישראל לעשות עיסה פטורה מן החלה נתנה לו במתנה עד שלא גלגלה חייב ומשגלגלה פטור. העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה ופי' נכרי שנתן לישראל לעשות עיסה אע"פ שיש בה כשיעור פטורה אבל אם חזר הגוי ונתנה לישראל קודם גלגול חייבת דגלגול מחייב אע"פ שמשעה שמטיל לה מים יכול ליטול ממנה חלתה מ"מ לא נגמרה מלאכתה ליאסר באכילה אחרת מה שאין כן בעיסה שהורמה חלתה ולא אפילו בשאר

המינים הפטורים מן החלה שהרי שנינו הנוטל שאור מעיסת חטין ונותן לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת ואם חלת חו"ל היא נוטל ממנה חלת האור כל שהוא ושפיר דמי. ואפי' שצריך לומר כשהוא נוטל ה"ז חלה חוץ מהשאור הפטור שבו וכאותה ששנינו בתוספ' קמח טמא שנתערב ואין בטמא כשיעור כשהוא נוטל אומר ה"ז חלה חוץ מן הטמא שבו:

ב) **שנינו** בפ"ג כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהיה שם בשעה שהיא נותנת המים חמשת רבעים קמח שלא יהא גרסי' פי' כשהאשה עורכת ליפתה לאחר הורמת החלה והיא עורכת הפתיתין על גבי קמח ואותו קמח לא הורמה חלתה. ואם יהיה בו חמשת רבעים כדי שיעור חלה אע"פ שמתחלק בין כמה פתיתין הכל או התנור מצרפן ונמצא שאוכל טבל והכין איתא בירוש' דגרסי' התם למה לי ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח אמר רבי מתניה [מתני'] קודם עד שלא למדו הכהנות מה למדו את הכהנות הרי זה חנה על העיסה ועל השאור המתעמד בה על הטבל שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרן שניתן תחתיה לכשתעשה כולה גוש אחד הוקדש זו שבידה לשם חלה. ולפיכך קודם שלמדו אותם להתנות כן אלו היה בקמח המתערב בפתיתיהם בשעת עריכה ה' רבעים קמח הכל אסור מפני שנתערב בתוכן שהוא חייב בחלה ואע"פ שהוא מתחלק בכל הפתיתין ואין ה' רבעים במקום אחד וכדתניא בתוספתא הכן שייר קמח לעיסתו וכן האשה שיירה קמח לעיסתה והקרן והשאור מצטרפין לחמשת רבעים לאסור את העיסה וקמח דקתני היינו קמח שנותן שם בשעת עריכה אבל אם התנה בשעת הרמת החלה הכל פטור מחלה שהרי בידה כדאיתמר בירוש' שכך למדו את הכהנות ודוקא כשהחלה בעין בשעה שנתערבו קמח ושאור אלו בעיסה אבל אם הטילה לאור אינה מותרת שהרי איננה בשעת חיוב. ולפיכך צריכות הנשים להתנות כן בשעת הרמה ושלא תתן החלה באור עד סוף עריכה לפי שפעמים נשות עיסה מרובה ויהיה בקמח חמשת רבעים:

השער השלישי.

א) **אבאר** מאימתי החלה ניטלת.

ב) **ועוד** אבאר כמה שיעור חלה. ואבאר דין חלת חו"ל בשיעורה והפרשה ואכילתה ותערובתה. ואבאר גלגולי גוי אם פוטר בשל ישראל אם לאו ואכלול עם זה הברכה:

א) **שנינו** בפ"ב המפרים חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד הכהן העיסה עצמה חייבת בחלה והקמח אם יש בו כשיעור חייב בחלה ואסורה לזרים דברי ר' יהושע א"ל מעשה וקפשה זקן זר א"ל אף הוא

קלקל

קלקל לעצמו ותיקן לאחרים פי' שמפרים חלתו קמח אינה חלה ראשית עריסותיכם כתיב הא קודם עריסה לאו בר חלה הוא ולפיכך הנשאר אם עשה ממנו ישראל עיסה חייבת בחלה שהרי לא נפטר וכן קמח שבא לידי כהן חולין גמורין הוא לשיעור ה"ז פטורה שכבר היתה לה שעת חובה והיו פטורין באותה שעה מפני שעשו אותה לחלוק עכ"ל. ואני תמה אם מחמת פחות מכשיעור אנו אומרים בשל גוים שלא היתה להם שעת חובה א"כ אף בשל ישראל כן שבשעת גלגול לא היה ביד כל אחד [אלא] פחות מכשיעור ואולי נאמר לדעת הירו' שאין גלגול הגוי פוטר אלא מכשיעור והרי הוא כמי שלא נגלגל קודם שנתגייר אבל בישראל כיון שגלגל בשעה שותפין אותו גלגול חשוב וכל שעשאה לחלק פטורה. אבל הרב ר' אברהם ז"ל כתב שאין לו לסמוך בזה על הירושלמי שאפילו בשני ישראל ואע"פ שעשו אותה לחלק כל שחלק להוסיף על שלו עד כדי שיעור חייב דמאי שנא העושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל שהם חייבים ועוד בגי' הראב"ד דק"ל שאין דחוי אלא המלית אבל בין בשני גוים בין בשני ישראלים כיון שהשלים עליו חייב ולא כן פסק הרב ר' משה ז"ל כ"א בשל ישראל וגוי של ישראל חייבת ושל גוי פטורה. ונראה פי' מסקנא הירושלמי בניחותא כלומר חלקו של ישראל חייב אבל של גוי פטור ואינו מחוור שאין נראה כן מן הירושלמי וזו אחת מהשגותיו של הרב ר' אברהם ז"ל. וכך כתב אמר אברהם דומה דקשה דידיה אדידיה של ישראל אמאי חייבת ושל גוי אמאי פטורה איפכא מבעי ליה ונראה דגמ' דירו' בתמיהא קאמר כלום חלקו של ישראל חייב אלא מפני חלקו של גוי חלקו של ישראל חייבת חלקו של גוי פטור משמע דבתמיהא קא' אלא זה וזה חייב:

שנינו בפ' רביעי הנוטל חלה מן הקב ר' עקיבא אומר חלה וחכ"א אינה חלה שני קבין שניטלה חלתן של זה בפני עצמו ושל זה בפ"ע ועשאן עיסה אחת ר' עקיבא פוטר וחכמים מחייבים נמצא ק"ו והלכו בסופה לשיטתן דרישא דר' עקיבא דאמר הנוטל חלה מן הקב הרי זו חלה הוא דא' בסופה שהוא פטור שכבר ניטלה חלתן ונמצא חומרו שאמר ברים קולו בשל סופה ורבנן בירושלמי אינה חלה ולפיכך סופה חייבת שלא נתקנה מתחלה ונמצא קולן בשל רישא אמרן בשל סופה וקי"ל כחכמים:

השער הרביעי

א) **אבאר** דין המערב שאור שלא הורמה חלתו בתוך עיסה שלא הורמה חלתה:

ב) **ואבאר** עם זה דין הקמחים שהאשה מערבת עם העיסה בשעת עריסה ולאחר שהורמה חלתה:

א) **שנינו** בפ' ג' הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא חלה אחת על הכל פי' מעיסה שלא הורמה חלתה שהיה בה כשיעור ונטל ממנה שאור עד שלא הרים חלתה העיסה שנמצא השאור הזה חייב בחלה ולפיכך צריך להפריש עליו ממקום אחר החייב בחלה ומסתברא בשנאבד או נאכל מותר אותה עיסה עד שלא הפריש ממנה חלתה שאם אין אתה אומר כן למה לי פרנסה ממקום אחר יוציא ממותר עיסה זו ואפילו הרים ממנה ולא הקיף בדיעבד יצא ונתקן גם השאור הזה. ואפילו לא השעיר על הכל דהיינו אחד ועשרים וארבעה לבעל הבית או ארבעים ושמנה לנחתום אפ"ה נתקן שאור שאין כשיעורים עראי מן העיסה עד שיתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים וכדתנן אוכלים עראי מן העיסה עד שתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים וגלגול העיסה כמירוח בתבואה וכיון שנתנה הגוי קודם לכן וגלגלה ישראל חייבת שלא בא לה שעת חיוב ביד הגוי אבל אם מגלגלה נתנה לו פטורה שהרי בשעה שהיתה ראויה לחול עליה חיוב היתה ביד גוי ופטורה והקי' בירו' מה בינה לעיסת ארנונא כלו' שחיי' אע"פ שהיא של גוי וכדתניא עיסת ארנונא חיי' בחלה. שמא עיסת ארנונא אינה חיי' בחלה ומשני תמן ברשות ישראל היא שמא ימלך הגוי שלא ליטלה ברם הכא לדעתו היא תלויה ע"כ. ומכאן למדנו דעיסת ארנונא היינו עיסה שעושין לארוחת חיל המלך ולא כאותה שפירשו עיסת שותפות דא"כ היאך חוששין שמא ימלך הגוי שלא ליטול את חלקו ועוד שא"כ למה הקשה מברייתא דעיסת ארנונא ושבקי' לסיפא דמתניתא דקתני בהדיא השותפה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה. דמשמע דהא יש בה כשיעור חייבת דהכי הוי עיסת ארנונא לפירושם. ועוד מאי קא מקשה מארנונא שיש כשיעור בשל ישראל לעיסה שהיא כולה של נכרי. וזה נר' לי ברור ובהדיא שנו סיפה דמתני' שאם עשאוה בשותפו' ויש בה כשיעור בשל ישראל חייבת ועוד דהוא התם כשיש כשיעור בשל ישראל דסוף דבר אין לאותו פי' קיום כלל לפי מה שאמור בירושלמי ותניא בתוספתא עיסת ארנונא חייבת בחלה מפני שחייב בארנונא עד שעה שימסור וזה נראה לי ברור:

עוד שנינו שם גר שנתגייר והיתה לו עיסה עד שלא נתגייר פטו' משנתגייר חייב. ואם ספק חייב ואין חייבין עליה חומש ר' עקיבא אומר הכל הולך אחר קרימה בתנור:

ירושלמי תמן תנינן גר שנתגייר והיתה לו פרה נשחטת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב אם ספק פטור שהמוציא מחבירו עליו הראיה תמן את אמר אם ספק פטור וכדו את אמר אם ספק

ספק

ספק חייב א"ר יוסי חלה טבל ובעון מיתה וזה מוציא מחבירו עליו הראיה. ופלוגתא דר' עקיבא וחכמים גרסינן בירושלמי חבריא בשם ר' אליעזר אומר מודה ר' עקיבא לחכמי' בעיסת הדיוט שנגלגלה טיבולה :

ירושלמי בפ' ג' אמר ר' אבין בר חייא שני גוים שעשו שני קבין וחלקו ונתגיירו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא היתה להם שעת חובה ונפטרו בי ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיף זה על שלו וזה על שלו ניחא חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי מהו כלום חלקו של ישר' חייב לא מחמת חלקו של גוי חלקו של ישר' חייב חלקו של גוי פטור. והרב ר' משה ז"ל סמך עליו ופי' כן וה"ה בב' גוים שלא היתה להם שעת חובה כשהיו גוים שהרי פחות מכשי' היה ביד כל אחד מהם אבל שני ישראלים שעשו כן וחזר כל אחד ואחד אחר שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשיעור הרי זו פטורה שכבר היתה לה שעת חובה והן היו פטורים באותה שעה מפני שעתידים לחלק (כצ"ל כי כן הוא לשון הרמב"ם בפ"ז ה' ט' יע"ש) עירם לא אמרו אלא גם כא עירם ולא לש א"ר שמואל אחוה דר' ברכיה הפתר בעיסה טמאה שאינו מפרישים אלא בסוף א"ר יוסי ברי אבין בדין היה בעיסה הטהורה שלא יפרישו חלתה אלא בסוף תקנה תקנו שיפרישנה תחלה שלא תטמא העיסה והילכך בזמן הזה שאין עיסה טהורה אין מפרישין עד שעת גלגול :

תנן אוכלים עראי מן העיסה עד שיתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. ירושלמי ושאר כל הדברים את מהלך אחר הטומטום ואם עשה עיסה מן החטין ומשאר המינים הפטורים מן החלה ודאי שהולכים אחר הטומטום להחמיר ובירושלמי שאלו אפי' כשעשה עיסה מן החטים ומשאר המינים הפטורים מן החלה ולא פשטה דגרסינן התם עשה עיסה מן החטים ומן האורז אחר מי מהלך אחר הגלגיל או אחר הטמטום ולא אפשיט ומיהו עכשיו שאין חלה דאורייתא אלא דרבנן מסתברא הולכין בה להקל ככל ספקי דרבנן ואוכלים עראי עד שיתגלגל גלגול פי' בעריך הרך החטים ללוש יפה ולגלגל אבל השעורים בשלש אותה מתפרדת ואיני יכול ללוש יפה ע"כ מטמטמן ביד ועושן :

ירושלמי אוכלים עראי מן העיסה א"ר חגי לא שנו אלא עראי הא קבע אסור מפני שהיא מערי' לפוטרי' מן החלה ע"כ. ואני תמה למה הוצרך לטעמי' זו תיפוק לי' דכל שהגיע לעונה שיכול להפרי' ואם מפריש הויא חלתו חלה אסור לאכול ממנה קבע וכענין שאמרו בתבוא' לענין תרו' ומעשרות שאפי' גמר קודם גמר מלאכה דהיינו מרוח מותר לאכילת עראי ואסור לאכול קבע. ויש לי לומר דשאני עיסה דקילא שאילו עשאה קבין פטורה לגמרי ואפי' בגמר מלאכה וכיון שהתנויה בשיעורין

בשיעורין הייתי סבור לומר דכל שחלקה קודם גמר מלאכתה מותר ואפי' באכילת קבע ואשמעינן דאסיר משום שערמה. אבל בתבואה לענין תרומה ומעשר שאין תלויין בשיעורין אלא כל שנגמרה מלאכתן אפי' כל שהוא חייב בתרומה ומעשר דין הוא שלא לאכול ממנה קבע ואפי' קודם גמר דין מלאכתי' באכילת' קבע קובעת לתרומה ומעשרות:

ב) **כמה** שיעור חלה שיעורו בפ"ב שיעור חלה אחד מכ"ד העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו אחד מכ"ד נחתום שהוא עושה למכור בשוק אחד ממ"ח וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחד ממ"ח (כך גי' המשנה) נטמאת עיסתו שוגגת או אניסה אחד ממ"ח נטמאת מזידה אחת מכ"ד כדי שלא יהא חוטא נשכר והילכך עכשיו שכל העיסה אינן טהורות אחד ממ"ח ואפי' במקום שנוהגין ליתן החלה לכהן:

שנינו בפ"א דחלה האומר כל גורני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצ' פי' משום דכתי' ראשית עריסו' בעינן שיהו שיריים נכרין:

ירושלמי מנין שלא [עשה כלום עד שישייר מקצת תלמוד לומר מראשית ולא כל ראשית] (ירושלמי פ"א דחלה). ואם יש בו כשיעור כלומר חמשת רבעים חייב בחלה ולאו דוקא בו אלא או שצרפו עם אחר ויש בהם כשיעור חייב בחלה וכדאמרינן בפרק האיש מקדש דמייתי לה התם גמר' המקדש במלוה כו' [המפריש חלתו קמח] גזל ביד כהן מאי נימא אדם יודע שאין מפרישין חלה מקמח וגמר ונתן לשם מתנה. ופריק שאני התם דנפיק מיניה חורבנא זמנין דאית ליה לכהן פחות מחמשי' רבעים והאי דליש לה בהדי הדדי וסבר נתקנה עיסה וקא אתי למיכלה בטבלא וכל אותה עיסה כנעשת מלותו קמח אסור לזרים כאלו היא חלה בעצמה דלא חל עליה שם חלה כלל. דבר תורה שאילו כן לא היה גזל ביד כהן אלא היתה חלה וחוזר ומפריש עליה ממקום אחר כדאיתא ביבמות פרק האשה רבה ובקי' פ' האיש מקדש וגרסינן התם ותיהוי תרומה ויחזור ויתרום מי לא תנן התורם קישות ונמצא מרה אבטיח ונמצא סרוח תרומה ויחזור ויתרום. ופרקינן שאני התם דאורייתא תרומה מעליא היא כר' אלעאי דאמר תורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה. ומאימתי מפרישין את החלה משעה שנותנים מים בקמח אע"פ שלא נגלגל ולא עמעם ראוים ליטול ממנה חלה ואם הרים הרי הוא חלה ונפטרה העיסה בחלה זו דתנן כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה וגרסי' בירוש' נתינת המים זו היא ראשית עריסותיכם ולא שיהא עיקר הרמתה משעת; את המים שא"כ הכא אסיר באכילת עראי מן העיסה עד שיגלגל בחטים ויעמעם בשעורים גלגלה בחטים ועמעם בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה אלא גר' דמ'אורי' משניתנה המים ראוי לחלה שאל"כ מה בינה לקמה

KÖNYV-TÁRA

לקמח כאן וכאן אינה עיסה ומ"מ לא הוקבעה לחלה לאסור באכילת עראי עד שעת גלגול או טמטום הא כדיניה והא כדיניה שהיא עיסה גמורה וכענין שאמרו בגורן שאינו קבוע לתרומה ומעשרות ליאסר באכילי' עראי עד שימרח ואע"פ שראוי להפריש ממנו קודם מירוח וגרסי' בירו' גבי מתני' דאוכלין עראי עד שיגלגל בחטים ויטמטם בשעורים תני ר' יהודה בן בתירה משתעשה מקרצות ומה טעמיה דר' יהודה בן בתירה כתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומה ניטלת מן הגמור אף חלה. מעתה לכשתאפה אמר ר' מתניא לא הקישה לתרומת גורן אלא למלאכת העירום בלבד (כה"ג בדפוס) ע"כ. ור' יהודה ודאי לא עלה בדעתו לומר שאין חלה דבר תורה אלא משנעשית מקרצות כלו' עוגות. ומדכתב ראשית עריסותיכם למדנו שלא מיעט אלא קמח בלבד שאין כאן עריסה כלל משתטיל את המים ופעמים ראויה להפרישה מדכתיב ראשית ולפי' פעמים שהתקינו שיהא מפריש משתטיל המים ופעמים לא תפריש לכתחלה אלא משתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים.

כיצד עיסה טהורה תקנה התקינו שתהא מפרישה חלתה כדי שלא תארע לה טומאה או ספק טומאה לא תפריש עד שתגלגל כדאיתא בפ' ביצה ופ' אלו עוברין דגרסי' התם תני הלש עיסה ביו"ט מפריש חלתה ביו"ט לשה מערב יו"ט מעכ' בדיעבד. ושמא יש לומר דכל שלא הפריש א' מעשרים וארבעה כנגד השאור שעדין צריך להפריש עליו ממקום אחר ופי' לפי חשבון שאם יש בשאור כקב יפריש מעיסה אחרת המחייבת א' מכ"ד כנגד הקב הזה אם של בעל הבית הוא או א' ממ"ח אם הוא של נחתום ואם אין לו פרנסה ממקום אחר יטיל מכל עיסה זו הפטורה א' מכ"ד ואם נפשך לומר והיאך אפשר להרים על זה מעיסה החייבת והלא השאור הזה בטל במיעוטו בתוך העיסה דבר תורה וגמלא מפרישין מן החיוב על הפטור. י"ל דאיתא כמאן דאמר טעם כעיקר דאורייתא והילכך אין השאור הזה בטל בעיסה ולמ"ד לאו דאורייתא הוא כשיש בה השאור כזית בכדי אכילת פרס ובתוספתא קתני דמביא קמח ממקום אחר ומצרפו לחמשת רבעים לחייב עליו לפי החשבון. ואם תאמר א"כ היאך מצטרף הרי העיסה שהורמה חלתה מפסיק הא לית הלכי שהרי שנינו בפ' ד' דבר שניטלה חלתו באמצע מצטרפין שהכבר כמחייב בחלה ומסתברא שאפילו נתנו לתוך עיסה של אורז וכן לפי שלא אמרו קב אורז או קב תרומה באמצע אין מצטרפין אלא בשכל א' עומד לעצמו אבל במעורב לא די כמה ששנינו העושה עיסה עם הנכרי בשותפות אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה הא יש בה כשיעור חייבת היאך יטול ממנה חלה והלא חלקו של גוי באמצע וקב הגוי באמצע מפסיק כדאיתא בירושלמי דגרסי' התם ר' בון בר ר' חייא בעא קמי ר' זירא ואפילו כשיש בשל ישראל כשיעור יעשה כקב מכאן וקב מכאן וקו הגיי באמצע

א"ל

א"ל זעירא ואינו מעורב על ידי גידים כלומר בתחילה. ולוי דכיון שהוא מעורב בגידים כלומר מערבין זה בזה הכל כאחד ואינו כקב הנוי באמצע ומה ששנינו הנוטל שאור מעיסת חטים ונותן לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. חייבת ונוטל ממנה חלה אחת על הכל או אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון קאמר ומה שלא פי' הם כן לפי שסמך על מה ששנה במשנה זו שקדמה לה בת"א בחלת הארץ אבל בחלת חו"ל שאין אנו נוהגים ליטול א' מכ"ד אלא כל שהוא אינו צריך להביא פרנסה ממקום אחר ולא ליטול חלה על הכל אלא נוטל ממנה חלת האור כל שהוא:

הנוטל שאור מעיסה שהורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שלא הורמה חלתה נוטל חלה אחת על הכל כדי שלא יהא כנוטל מן הפטור על החיוב ואם תאמר למה לא יפטור שאור זה שכבר הורמה חלתו את כל העיסה ומאי שני מן התרומה שפוטר וכדתנן נדמעה עיסתה עד שלא גלגלה פטורה שהמדומע פטור משגלגלה חייבת לא היא שהתרומה והחלה פטורים מערובתן לגמרי ואינם נגררים אחר רוב עיסה שלא עשה כלום עד שיפריש תלמוד לומר מראשית ולא כל ראשית:

כמה חלות הם מפרישים שנינו בפ' רביעי רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת מכזיב ועד הנהר ועד אמנה שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור. מן הנהר ומאמנה ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול יום אוכלה רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים וזבות ולנדות וליולדות ונאכלת עם הזר על השלחן ונתנת לכל כהן. ונראה שמהנהר אמנה ולחוץ שתי חלות גרסינן. וכן היא בהלכות חלה להרב רבי משה (בפ"ס דבכורי') וכן היא שנויה בתוספ' אלא שבכל הספרים כאן ובפי' ששי של מסכת שביעית גרסינן ולפנים. ופירושא דהא מתני' שלש ארצות מוחלקות הן בדין חלה וקא מפרש והולך מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת לכהן ונאכלת וארץ ישראל קרי הכי מה שכבשו עולי בבל שהרבה כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל ואותם לא נתקדשו בקדושת הארץ לפי שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ומה שקדשו עולי בבל שהיא עד כזיב וכמו ששנינו בפ"ו של מסכת שביעית כל שהחזיקו עולי בבל ארץ ישראל עד כזיב לא נאכל ולא נעבד אותה חלה היתה טהורה שהיא נפרשת בארץ ישראל שנתקדשה ולפיכך נאכלת לכהן טהור שמתחלה אף לאחר הבית היו חברים טובלים ומזין וכדאמרן (חגיגה דף כ"ה) חבריא מדכן בגלילא ולפיכך אין שם אלא חלה אחת לכהן ואותה יש לה שיעור אחת מכ"ד מכזיב ועד הנהר

וכן

וכן מכזיב לנהר אחד ועד טורי אמנה מכלל ארץ ישראל שכבשה יהושע ולא כבשוה עולי בבל וכמו שהניחו שם כל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד וגרסינן בירוש' במס' חלה ובמס' שביעית מכזיב ועד הנהר ועד אמנה אמר ר' הונא כיני מתניתין מכזיב ועד הנהר ועד אמנה ולפיכך הניחו שם שתי חלות דכיון שהיא מעיקר ארץ ישראל עשאוה כארץ להפריש שם חלה אחת כשיעור שנתנו לאותה חלה דאוריי' שהוא אחד ממ"ח כחלה עיסה והיא נשרפת לפי שהיא עיסה שהופרשה בארץ שלא קדשוה עולי בבל ועוד מפריש חלה אחרת ונתנת לכהן ואותה אין לה שיעור כמה שירצה ובדין הוא שלא יפרישו אלא אחת או של אור שהיא כנגד חלה של תורה או של כהן אלא תקנה הוא תקנו משום הרואים כדמפרש בירושלמי דגרסינן התם של אור יש לה שיעור שהוא מדברי תורה ולא של תורה ממש קאמר דכבשו עולי בבל לא נתחייבו בחלה דבר תורה שלא באו להם כל ישראל אלא כיני של תורה דקאמר ואמרו ושל כהן אין לה שיעור שהיא מדבריהם ויפרישו לאור ולא יפרישו לכהן שלא יהיו אומרים ראינו תרומה טהורה נשרפת לפי שזו אין לה שיעור ידועה ואמרו ויפרישו לכהן ולא יפרישו לאור כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת מתוך שהוא מפרישים שם שתיהן לכשהוא בא לכאן הוא נשאל. מן הנהר ומן אמנה ולחוץ שתי חלות אחת של אור ואחת לכהן של אור אין שיעור ושל כהן יש שיעור. של אור אין לה שיעור שהיא נשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת שם מתוך שהוא מפרישים שתיהם לכשהוא בא לכאן הוא נשאל. מן אמנה ולחוץ שתי חלות אחת של אור ואחת לכהן. זו וזו מדבריהם הן מיעט לרבות בנאכלת ולא לרבות בנשרפת עד כאן בירושלמי. ולפי שאמרו של אור יש לה שיעור שהיא מדברי תורה יש לפרש שלא דבר תורה ממש אמרו כמו שכתבתי דמשגלתה הארץ גלות בבל לא היתה חלה דאורייתא ואפילו במה שכבשו עולי בבל דגרסינן בנ"ה פרק יוצא דופן אמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן בבי רב דיתבי וקאמרי אפי' למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר ואמינא להו אנא אפי' למאן דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא אלו נאמר כי תבואו הייתי אומר בשעת שנכנסו שנים ושלשה מרגלים ת"ל בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי כתיב בימי עזרא לאו כולהו ישראל הוו והילכך מהגלו ראשונה לא נתחייבו בחלה דבר תורה אלא דרבנן ומפני שהיתה עד שלא גלו דאורייתא ואף כשעלו קדשה עשאוה בכלל הארץ שקדשו עולי בבל בחלה דאורייתא ולא עוד אלא אפילו בשאר המקומות שלא קדשום עולי בבל כמארץ ישראל ועד הנהר כיון שיש לה עיקר דאוריי' לכשיבואו לה כל ישר' ויקדשום עשו אותה

כשל תורה וניטלת ואינה נאכלת אלא נשרפת כתרומה דאורייתא שנטמאת ותדע דמה שאמרו בירו' שהוא מדברי תורה לא מדין ממש קאמר מדבעי ויפריש לכהן ולא יפריש לאור והשיב כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת אלמא משום גזרת הרואים בלבד אינה נאכלת ואי דאורייתא לא היה באפשר לאוכלה אלא ודאי כדאמרי' אלא שקשה בעיני מה ששנינו בפ' אלו עוברין כיצד מפרישין חלה בטומאה ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה ר' יהושע אומר לא זהו חמץ במוזהרים עליו בבל יראה ובל ימצא. כלומר שכיון שפריש חלה היא ואינה שלו. ואמאי והלא דבר תורה אינה חלה וחולין גמורין הוא. ועוד דעד כאן לא נחלק עליו ר' אליעזר אלא משום הואיל דהואיל ואי בעי מתשיל עליה הוי דידיה השתא נמי הוי דידיה הא ליתא הואיל ומודה הוא דלא זהו חמץ שמוזהרין עליו וי"ל דכיון שהפרישה לדעת חלה ונתאסר עליו ממילא הוה ליה כהפקר ואינה שלו וכתחילה של הפקר התחילה אבל אינו מפקירה בפי' דכל מפריש משום חלה. וחלה אפילו טמאה אינה שלו אלא של כהן להסיקה תחת תבשילו אינו יכול להפקירה בפירוש שאין אדם מפקיר דבר שאינו שלו וגרסי' בירוש' וישליכנה לאשפה ופריק ויש אדם מפקיר דבר שאינו שלו. ועדין קשיא היא דאמר בריש פ' כל הבשר גמ' אסור להעלותו עם הגבינה על השלחן דלא גזרינן בדרבנן העלאה אטו אכילה מדתנן במס' חלה חו"ל כארץ דאיכא למגזר משום תרומה דאורייתא ולא גזרינן איכא למשמע מינה דלא גזרינן אלא בחו"ל משום דליכא למגזר כלל אלא משמע דחלת הארץ דאוריי' היא וגזרינן ביה. ותרומה דקאמר היינו חלה דאיהי נמי תרומה מקריא דכתיב כן תרימו אותה ואפי' לומר דהתם משום דאיכא למגזר משום תרומה ממש קאמר שאילו תתיר לעלות שם את החלה עם הזר על השלחן איכא למיגזר משום תרומה עצמה לפי שאף החלה עם הזר על השלחן איכא תרומה היא כדאמ' והתרומה בזה"ז דאוריי' כמ"ד קדושה שניה יש להם שלישית אין להם. ולפי מה שאמ' במסכת חלה בכל חו"ל היה בדין שיפרישו שתי חלות אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור א' מ"ח (כשיעורים של חלה עמ"ה) וכן כתב ר' משה ז"ל שבכלל מן הנהר ומן אמנוס ולחוץ כל חוצה לארץ שבכלל. ושמעתי שעדיין יש מקומות נוהגים כן להפריש שתים א' לאור וא' לכהן אבל בכל הארץ הזאת וכן בצרפת אין נוהגים אלא בחלת האור ובלא שיעור ורבי' שמשון ז"ל נתן טעם לדבר (היה בני' הש"י) לפי שעכשיו תרומה נאכלת בא"י שלא בטהרה לפי שעכשיו בטלה טהרה שאין פרה להזות על טומאת מת ולא גזרו מתחלה על חלת חו"ל אלא משום חלת הארץ שהיתה נאכלת ושלא יאמרו ראינו תרומה טהורה נשרפת אבל עכשיו שאפילו בארץ נשרפת אף בח"ל אין חייב להפריש לכהן וכתב שכן כתוב בה"ג

ובלשון

ובזמן הזה וחלת הארץ אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה ואף הרב ר׳ משה ז״ל כתב כן:

ומה שנחלקו ר׳ יוסי ורבנן במשנתינו וכדתנן וטבול יום אוכלה ר׳ יוסי אומר אינו אוכלה צריך טבילה ואסורה לזבים וזבות לנדות וליולדות ונאכלת עם הזר על השלחן אפי׳ לפרש מסתברא דחלת חו״ל קיימי דמינה סליק וסיפא דמתני׳ דיקא הכי דקתני ונאכלת עם הזר על השלחן והכיא ודאי אחלת חו״ל היא מתניי׳ וכדאיתא בהדיא בפ׳ כל הבשר ועל חלת שניה שניתנת לכהן ונאכלת קא מפלגי. והכי פי׳ בעל אור שבחו״ל אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור דהיינו א׳ ממ״ח דטמאה היא ולפי שהתירה לעולם בחו״ל מדבריהם מוטב לרבות בנאכלת ולא לרבות בנשרפת וכדאי׳ בגמ׳ דבני מערבא וטבול יום אכלה דכיון דליכא חלה דאורייתא כלל הקלו באכילתה להתירה לטבול יום במעגר ואפי׳ למי בטומאה יוצאה עליו מגופו כבעל קרי וזב ונדה בטומאה יוצאה עליו מגופו והכי הא הוא דפליגי הא במי שאין טומאה יוצאה עליו מגופו כטמא שרץ ונבלה ומת אפי׳ רבנן מודו. והא דאמר שמואל בבכורות בפ׳ עד כמה אין תרומת חלת חו״ל אסורה אלא למי בטומאה יוצאה עליו מגופו כדרבנן דר׳ יוסי אמרה למעתים ושלא טבל והא דקתני הכא ואסורה לזבין ולזבות אתא לרבנן. אי נמי יש לפרש דרבנן סתמא קאמר וטבול יום אוכלה דמשמע הא כל שלא טבל אינו אוכלה ואפילו טמא שרץ ונבלה בהא הוא דפליגי ר׳ יוסי ואמר דכל מי שאין טומאה יוצאה עליו מגופו אינו צריך טבילה אבל אסורה לזבין ולזבות ולנדות וליולדות שטומאתן מגופן עד שיטבלו וסיפא דמתני׳ ר׳ יוסי קא תני לה לומר שבאלו מודה וקתני הני והוא הדין לבעלי קריין ולמצורעים ותני ושייר והא פי׳ מסתברא דטפי עדיף דאתי כולה מתני׳ עפי ההיגון והסדר ולפום הדין פי׳ סוגיא דבפרק עד כמה ר׳ יוסי אומר הכי קי״ל דגרסי׳ בפ׳ עד כמה אמר שמואל אין תרומת חו״ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו כלומר עד שיטבול אבל לאחר שטבל מותר וכדאמרי׳ ונאכלת לטבול יום והני מילי באכילה אבל בנגיעה לית לן בה כלומר אפילו בעודו בטומאתו היוצאת מגופו ולא טבל דגרסי׳ התם אמר רבינא הילכך נדה קולה לה חלה ואכיל לה כהן קטן שקיל פורתא ברים משא ושדיא ליה בנורא והדר מפריש חלה דלא תשכח הורת חלה ואכיל לה כהן גדול ומיהא משמע דכל היכא דאיכא כהן קטן לא מפרים אלא חדא ואכיל ליה כהן לא תיקנו להפריש חלת האור וחלת כהן אלא בליכא כהן קטן והתם הוא דתקינו שתים של כהן אכיל ליה כהן גדול אחר שטבל. וטמא שרץ ונבלה ואפילו טמא מת אוכלה שלא אסירה אלא שטומאה יוצאה עליו מגופו. וגרסי׳ התם רב נחמן ורב עמרם ורמי בר חמא הוו אזלי בארבה סליק רב עמרם לאפנויי אתיא

הכיא

הויא איתתא לקמייהו אמרה להו טמא את מהו שיטבול ויאכל בתרומה בחו"ל א"ל רב נחמן לרמי ב"ח וכי הוא יש לנו א"ל רמי בר חמא לא ליחוש מר לשבא אדהכי אתא רב עמרם אמר להו אמר הכי רב טמא מת טובל ואוכל בתרומה בחוץ לארץ ולית הלכתא כוותיה. דאמר מר זוטרא משמיה דרב ששת טמא שרץ טובל ואוכל בתרומת חו"ל מ"מ לפי פירושים אלו חלה שניה שניתנה לכהן אסורה למי שטומאה יוצאה עליו מגופו עד שיטבול. ושמעתי שבאותן המקומות שנותנה לכהן אוכלין אותה אף כהן גדול ואשתו נדה ולפי שאפשר לפרש כי מחלוקת ר' יוסי ורבנן אינה בחלה שניה שהיא לאור בזמן שאין שם כהן דתנא קמא סבר שאם בא כהן גדול לאוכלה אוכלה טבול יום והיא יוצאה עליו טומאה מגופו ור' יוסי סבר כל שלא יצאה עליו טומאה מגופו אוכלה ואע"פ שלא טבל אבל השניה אין לה דין חלה ונאכלת אפילו לזבין ולזבות ולנדות ולבעלי קריין. והיינו דאמרינן התם נידה קוצה לה חלה ואכיל ליה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלי לה בריש מסא (כ"ה כגי' שלפנינו בבכורות ד' כ"ז) נקיט פירושא (לעיל גרס שקיל פורתא) בריש מסא ושדיא לה לנורא והדר מפריש חלה דלא תשתכח תורת חלה ואכיל ליה כהן גדול. כלו' אע"פ שטומאה יוצאה עליו מגופו ואע"פ שלא טבל. וכן פי' שם ר"ש ז"ל שכך כתב נראה לי שאין קורא לה שם חלה שאין לה תורת חלה כלל ולפי פי' זה השוה דשמואל בפ' עד כמה [בחלה] (בפ') ראשונה ובשאין כאן כהן קטן אלא בזה קשה קצת שא"כ למה תיקנו לעולם שתים אם אין שם כהן יפריש אחת ויבטל בה כהן גדול ברוב מאכל שאם היינו מפרישים שלא התיר שמואל לבטלה לכתחילה ברוב אלא לומר שאם נופלת לתוך חולין ואין רוב לבטלה מרבה עליה חולין כדי לבטלה שהתיר אלא שאין נראה כן התם בפ' ע' כמה כמו שאכתוב בסמוך ואפ' הא דקא תני במתני' מעיר' אמנוס ולחוץ שתים לא בכל חו"ל אלא במקומות הקרובות לא"י והתם הראשונה נשרפת לעולם והשניה נאכלת לכהן גדול והוא שטבל אבל במקומות הרחוקים לא תיקנו אלא אחת והיא נאכלת לכהן קטן או אפילו לכהן גדול שטבל אבל במקומו' הרחו' אם בא לבטלה ברוב ולאוכלה אף בימי טומאתו והיינו דשמואל. ואפש' היה לפרש דמתני' אמציעתא דוקא וסיפא לאו דוקא אלא בשאין שם כהן קטן אינו מפריש אלא אחת:

ומיהו לפי הפירושין הא' (ניכר) חלת חו"ל אע"פ שאסורה למי שטומאה יוצאה מגופו לא אסורה אלא לאוכלה בפני עצמה אבל אם רצה מערבה בחולין ומבטלה ברוב ואוכלה דגרסינן בפ' עד כמה אמר שמואל חלת חו"ל מבטל לה ברוב ואוכלה בימי טומאתו. ורבה כהן הוה כדאמרינן דבי אבוה דשמואל מדבית עלי רב הונא בריה כי מתרמי ליה חמרא דתרומה רמי תרי כסי דחולין וחדא דתרומה מכאן ואילך רמי חדא

חלה ושקיל חלה. והא דקאמר שמואל במלה סתמא קאמר בין לכהן לאוכלה בימי טומאתו בין לכהן לאכלה זר או כהן בימי טומאתו לאחר שבטלה ע"כ ומשמע נמי דאפילו לכתחילה נוטל ומבטל וכדאמרי' דרב הונא ברי' דרב יהושע מכאן ואילך רמי חדא ושקיל חדא דאלמא לכתחילה שקיל ורמי ומיהו דוקא ברוב אבל שוה בשוה לא וכדאמרי' התם ובירושלמי מס' חלה גרסי' הוה ר' אבהו בבולריה צריכה רוב אמר ר' יונה מלמד שהיא עולה בפחות מק"א ואינה נאסרת א' ר' זעירא מתניתין אמר כאן אפילו אחד באחד דתנינן ונאכלת עם הזר על השולחן, ולומר שהזר והכהן מערבין פיהן ואוכלין הכי משמע ליה מתני' לר' זעירא ומכל מקום שמעינן מינה דבטלה ברוב אפי' נאכלה הזר והא דדייק מינה ברוב כל הבשר דלא גזרינן העלאה אטו אכילה הא' דקא דייק מדלא גזרינן שמא יאכל זר בה בלא בטול ומכל מקום לא קיימא לן כר' זעירא דירוש' דסבר לבטלה אפי' חד בחד. ובמנחות פ' ר' ישמעאל דמשמע בחלת חוצה לארץ מדמעת דגרסי' התם תרומת גוי בחו"ל אינה מדמעת התם בשנתערבה חד בחד ואי נמי לר' זעירא דירושלמי בפחות מחד וחד ומיהו כי מדמעת בשל חוצה לארץ היינו לאחר שהופרשה וחזרה ונתערבה אבל קודם אינה טיבלא דקי"ל חו"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש:

גלגולי גוי פוטר או אינו גרסינן במנחות בפרק רבי ישמעאל בעי רבא גלגולי גוי מאי והדר אסיק רבא מאן דאמר מרוח גוי פוטר גלגול הגוי פוטר. מאן דאמר מרוח אינו פוטר גלגול הגוי אינו פוטר וקיימא כוותיה ואע"ג דאותביה רב פפא ורבינא הכי פריק מאי דאקשו עליה והילך מאן דקיימא לן כר' יוסי ור' שמעון דפטרי מרוח הגוי דר' יוסי נמוקו עמו נימא קיימא לן דגלגול גוי פוטר. ורבותא אמרי היינו דוקא בשגלגל עיסתו ומכרה לישראל או שנתגייר לאחר שגלגלה וכאותה ששנינו במסכת חלה גר שנתגייר והייתה לו עיסה שנתגלגלה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב והא היא דמספקא ליה התם בהדיא מאן דקתני לה דלמא דברי הכל היא ואפילו לר' מאיר ור' יהודה דמחייבי במרוח בגלגול גוי פוטר או דלמא ר' יוסי ור' שמעון קא תני לה אבל גוי שגלגל עיסתו של ישראל חייבת בחלה וכל אותה סוגיא שבפרק ר' ישמעאל מוכחת כן לרב פפא אותיבי לרבא גוי שהפריש פטר חמור וחלה מודיעין אותו שהוא פטור וחלתו נאכלת לזרים ופטר חמור גוזז ועובד בו הא תרומתו אסורה ועוד אותיביה לרבינא חלת גוי בארץ ותרומתו מודיעין אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת הא תרומתו בארץ אסורה והאי תנא דאמר מרוח גוי אינו פוטר וגלגול הגוי פוטר אלמא משל עצמו קא איירי ולא בשל ישראל שגלגלה הגוי וכך אמרו משמיה של הרב אלפסי ז"ל ותניא בתוספתא דחלה פרק קמא המלאי של ישראל

ופועלים

ופועלים גוים עושין בתוכה חייב בחלה המלאי של גוי ופועלים של ישראל עושין בתוכה פטור מן החלה:

גרסינן בפ"ק דביצה אמר שמואל חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש ומשמע שהולך ואוכל הכל אע"פ שאינו משייר אלא אותה שהוא מפריש בלבד שחלת חו"ל ניטלת אפילו שלא מן המוקף וכמ"ש למעלה:

המפריש את החלה צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה מן העיסה וכשם שמברך על הטהורה כך מברך על הטמאה דתנן נדה קוצה לה חלה ואם לא היתה יכולה לברך לא היתה קוצה שהרי היא מפסדת את הברכה ותנן מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ר' עקיבא אומר יעשנה בטומאה ולא יעשנה קבין כשם שהוא קורא לטהרה לזו קורא חלה לשם ולזו קורא חלה לשם ואימתי הוא מברך קודם שיפריש דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כלם מברך עליהם עובר לעשייתן. ותניא בתוספתא היה מהלך להפריש תרומה ומעשר אומר ברוך אשר קדשנו להפריש תרומה ומעשרות מאימתי מברך עליהן משהפרישן אם הפרישן אם עתיד לקרות להם שם אין בהם משום קדושה עד שיקרא להם שם אם אין עתיד לקרות להם שם כיון שהפרישן נתקדשו ולפיכך אם עתיד לקרות להם שם מברך קודם שיפרישם מדברי רב יהודה אמר שמואל. וכתב הרב רבי אברהם ז"ל כתב רב אחא משבח' ז"ל וקורא לה שם ואומר הרי זו תרומה. תנן בפ"ב של מסכת חלה האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה אבל לא האיש ובפ' מי שמתו (ד' כ"ד) דייקי מכאן עגבות אין בהם משום ערוה הדא דאיתמר לברכה אבל להביט אפילו כל שהוא אסור להביט כהדא דתני המסתכל בעקבה של אשה כמסתכל במקום הרחם והמסתכל בבית הרחם כאילו בא עליה. ירושלמי בפ"א דחלה עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה משום בל תחרוש ובל תזרע ובל תחסום מפריש לקט שכחה ופאה ומפריש תרומה ומעשר ראשון [ומעשר שני] וחלה א"ר יצחק כדו כתיב ידו הוא פשיט אצבעתיה ואמר הרי קיימתי עשר מצות חלה לשם תרומה לשה לי"י זה השם המיוחד:

תושלב"ע

משפטי החרם והנדוי והנזיפה

השער הראשון

לבאר שיש כח לבית דין לנדות ולהחרים ואפילו מי שאינו חייב (מ"ק דף ט"ז ע"ב) אמר רבא מנא לן דשדרינן שליח מבי דינא ומזמנינן לדינא דכתיב ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך וגו'. לקמיה גברא רבא פלוניא דכתיב לפני יי' פי' שאם יש בב"ד איש מומחה צריך לחלוק לו ולהזמינו בשמו משום כבודו דכתיב לפני יי' ולא אמר לפנינו שהרי משה היה ב"ד עם השם יתעלה את ופלניא דכתיב אתה והם ואהרן. פירוש שמזמינין לדין התובע והנתבע. ומנא לן דקבעינן זימנא דכתיב מחר. זימנין דבתר זימנא דכתיב קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד. אעפ"י שלא בא נבוכדנצר ליום המועד לא הקפיד עליו הכתוב כיון דבא אח"כ. ומנא לן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא ואמר דלא מחזי כלישנא בישא דכתיב העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה. ומנין ידע זה משה אלא שהשליח ספר אליו. ומנא לן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז. הכי סברא ליה גברא רבא פלניא דכתיב אמר מלאך יי'. פי' בשעה שמנדין צריך שיאמר השליח המנדה. וצריך שיזכיר שם המומחה שבב"ד. ומנא לן דמחרימינן דכתיב אורו ארור. כלומר שאי מחזי לב"ד דלא די ליה בנדוי מחרימים אותו. דאכיל ושתיה בהדיה. וקאי בארבע אמות דידיה דכתיב יושביה. דאי מחזי לב"ד להחרים כל מי שיאכל עם המנודה או עם המוחרם או מי שעומד תוך ארבע אמות דידיה הרשות בידם. ומנא לן דפרטינן חטאיה דכתיב כי לא באו לעזרת יי' ואמר עולא בד' מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז. פי' שבשעת הנדוי צריך לפרסם החטא שבעבורו מנדין אותו כדי שישמעו ויראו הנשארים איכא דאמרי גברא רבא הוה פי' מרוז. ואיכא דאמרי כוכבא הוה פי' נראה לי שצדיק גמור היה שהצדיקים נמשלים לכוכבים. וקמ"ל שאין ראוי להחניף אדם בדין. ואפילו צדיק גמור שראוי לנדותו מנדין אותו. ואין חולקין לו כבוד דאין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד יי'. וקרא ה"ק משמים נלחמו הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא. פי' שאר הצדיקים הלכו למלחמה ולכך היה לו למרוז לילך ולא הלך. ולכך נדהו והחרים אותו. ומנא לן דמפקרינן נכסי דכתי' וכל אשר לא יבא בעצת הזקנים והשרים יחרם כל רכושו. ומנא לן דנצינן ומחינן ולייטינן ותלשינן שער דכתי' ואריב עמם ואקללם ואכה מהם ואמרטם. ומנא לן דכפתינן ואסרינן דכתיב הן למות

הן

כן לשרושי כן לענש נכסין ולאסורין. מאי לשרושי אמר רב יהודה הרדפה. מאי הרדפה אמר רב פפא נגבא דקני. פי' שקושרים אותו בקנים זו לזו וחובשים אותו בתוכן כדי שלא יעמוד בבית האסורין בריוח כענין הסדן. ויש שגורסין מאי הרדפה כי הא דאמר רב יהודה משמיה דרב מנדין לאלתר ושונין לאחר שלשים יום. ומחרימין לאחר ששים יום פי' שמרדפין אותו באיומים לחזור ולנדותו. ואע"ג דכל זמן שלא התירוהו אינו מותר ועומד בנדויו אפי' הכי כדי לאיימו ולהפחידו ולהענישו מנדין אותו שנית ואחר כן מחרימין אותו. מהכא משמע שיש כח לב"ד לנדות ולהחרים ולהכות ולהפקיר נכסים ולנדות ולהחרים מי שיאכל עם המנודה או מי שיעמוד עמו תוך ארבע אמותיו. אע"ג דמנודה האוכל עמו אע"ג דעבד איסורא אינו חייב נדוי מכל מקום רשאין ב"ד לעשות לפנים משורת הדין. וכן רשאין לנדות מי שאינו חייב נדוי ולהחרים מי שאינו חייב חרם כדי לאיים ולעשות סייג לתורה. ובפי' אמרו ביבמות דבית דין מתנין לעקור דבר מן התורה דגרסינן בפרק האשה רבה (דף צ' ע"ב) אמר ר' אליעזר בן יעקב שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור עליה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בפני יונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. ושוב מעשה באדם א' שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך ואסיקנא מיגדר מילתא שאני. וכן מוסיפין בענין החרם והנדוי עצמו לתקוע בשופרות ועם נודות כפוחים ובמטה ונרות דלוקות וכן מוסיפין בו שלא יזדמן בג' ולא יתפלל בי' ולא יקברו לו מת ואפי' המת קטן או שנולד אחר הנדוי ולא ימולו לו בן. הכל לאיים עליו הענין. וכדי לבער החטאים מן הארץ שנאמר ובערת הרע מקרבך. ונאמ' יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם וגו' וכן רשאי החכם לנדות לכל מי שיזלזל בכבודו כמו שיתבא"ר למטה. וכן כל אדם רשאי לנדות חבירו כשעובר על דברי חכמים. ואין צריך לומר כשעובר על דברי תורה ותלמיד שנדה לכבודו נדויו נדוי והכל יתבאר למטה בשער הרביעי. וכתב הרמב"ן ז"ל במשפט החרם שלו שחרם שהחרים מלך ישראל או סנהדרין במעמד רוב ישראל הרי העובר עליו חייב מיתה. ורשאין המלך או הסנהדרין להמית אותו וזהו הדין של יהושע שדן עכן בדיני נפשות וכן שאול שהיה רוצה להמית יהונתן וכן ישראל בימי פלגש בגבעה הרגו אנשי יבש גלעד לפי שעברו על החרם ונתחייבו מיתה. ויהונתן שוגג הוא שאם לא כן לא היה ניצול. וזה שאמר התרגום ארי קדם גלי די בשלא עבר יומא דין. ולכך ויפדו העם את יהונתן וגו':

השער השני

נבאר באיזו לשון הנדוי ובאיזה לשון החרם. ונבאר בו שהחכם אין מנדין אותו אלא מלקין אותו. שתלמיד חכם מנדה לעצמו ומתיר לעצמו :

כיצד הוא הנדוי. אומר פלוני בשמתא או פלוני מנודה. והחרם. אומר פלוני מוחרם. ואם החרימוהו בפניו אומרין פלו' זה מוחרם או פלוני זה ארור. דלשון ארור בו אלה בו שבועה בו נדוי (מו"ק דף י"ז ע"א) ואב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומר לו הכבד ושב בביתך כלומר מחול על כבודך ושב בביתך. או עמוד כאדם שיש לו כובד בראש שיושב בביתו דמשום כבודו אין מזכירין לו לשון חרם ונדוי ואין מבזין אותו בפרהסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה. מר זוטרא חסידא כי הוה מחייב צורבא מרבנן שמתא ברישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה וכי הוה אזיל לאושפיזה שרי לנפשיה והדר שרי לדידיה. יש שדקדקו מכאן דיכול לנדות [לעצמו] כהא דמר זוטר' משמית לנפשיה והדר משמית בר בי רב ויש שהיו רוצין לחלק דדוקא מנודה כי האי שאינו חייב נדוי אלא משום כבודו של צורבא מרבנן היה מנדה עצמו. אבל מנודה שהיה חייב נדוי לא. ואינו נראה שלא נפקע כחו בכך אם הוא ראוי לכך. ומכל מקום כתבו שהמנודה אינו ראוי להתיר עד שיותר הוא דהא מר זוטרא שרי לנפשיה והדר שרי לבר בי רב. וזה מן הראוי אמנם לעכובא לא משמע. אמר רב גידל תלמיד חכם מנדה לעצמו ומפר לעצמו. כתב הרשב"א ז"ל דדוקא היכא דלא הוי בר נדוי כי הא דמר זוטרא דממידת חסידות בעלמא משום יקרא דבר בי רב הוה משמית נפשיה אבל במנדה עצמו כשהיה חייב נדוי לאו כל כמיניה להתיר עצמו. והרמב"ם ז"ל חולק דסובר דבכל ענין מנדה לעצמו ומפר לעצמו שכך כתב בפרק שביעי מהלכו' ת"ת תלמיד חכם שנדה לעצמו ואפילו נדה עצמו על דעת פלוני ואפילו דבר שחייב עליו נדוי הרי זה מפר לעצמו עד כאן. אמר רב פפא תיתי לי דלא משמתיה צורבא מרבנן מעולם אלא כי מחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא דבמערבא ממנו אניגודא מצורבא מרבנן. פירוש להלקותו ולא ממנו אשמתא פירוש לנדותו וכל שכן להחרימו מפני שהשמתא והחרם ענין חמו' דאמרו ז"ל בפרק ואלו מגלחין מאי שמתא שם מיתה. ושמואל אמר שממה יהיה נכנסת בכל איבריו של אדם שנאמר והיתה העיר חרם. חרם בגימטריא רמ"ח. וכשיוצאה יוצאה מאיבריו רמ"ח שנאמר ברוגז רחם תזכור. רחם בגימטריא הכי הוו :

השער השלישי

במה שחייב להרחיק ולעשות המנודה והמוחרם ומה שאדם חייב להרחיק מהם. מנודה נוהג נדויו ברגל ואסור לספר ולכבס

ואסור בנעילת הסנדל. וכן כתב הראב״ד ז״ל. ומ״מ יש חולקין ואומרי דמנודה מותר בנעילת הסנדל. ואין מזמנין עליו. ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ולא יושבין עמו בארבע אמות. ולאו דוקא יושב אלא אפי׳ עומד אסור. ומכל מקום משמע לי דדוקא אסור הוא שישב תוך ד׳ אמותיו. אבל אי איהו קאי ויתיב. ואתי מנודה ומוחרם לדבר עמו לא מחייב איהו דיתיב במקומו להתרחק ממנו ולאו כל כמיניה לאסור לו מקומו. וזה שאמר דקאי בארבע אמות דידיה רוצה לומר העומד תוך ד׳ אמותיו מהמנוד׳. אבל קדים איהו ואתי המנודה אצלו לא קאי איהו בד׳ אמות מהמנודה אדרב׳ המנוד׳ קאי ויתיב תוך ד׳ אמותיו. וכדומה לזה כתב הר״ן ז״ל בחדושיו פ״ק דבבא מציעא וז״ל וא״ת א״כ למה הצריכו חכמים לתקן משיכה ומסיר׳ בסימטא יקנה בד׳ אמות י״ל דלא אמרו בד׳ אמות אלא כשעומד ונתנו לו בתוך ד׳ אמותיו הא קדם כלי לא זכה לו לפי שמקומו של כלי קנוי הוא לבעל הכלי עד כאן. וכן כתב בפרק הקומץ בפי׳ ההלכו׳. ומיהא שמעינן שכל הקודם לבא בד׳ אמות זכה בהן לחבירו הבא אח״כ לזכות בהן כלל עד כאן לשון הר״ן ז״ל בפי׳ ההלכו׳. ואסור ליכנס בבית המוחרם בעודו בבית דד׳ אמות הן מפני שהן חצרו ואם כן כל שכן שאסור לעמוד בביתו שהוא חצירו בודאי:

ונראה לי דארבע אמות שאמרו שאסור לישב עם המנודה והמוחרם הטעם דארבע אמות הוו חצירו של מוחרם ולכך הם יכולים לאוסרן לנו דאוסר אדם נכסיו על חבירו וגם הרמב״ם ז״ל כתב בפר׳ ח׳ מהלכות גזלה ואבידה וארבע אמות של אדם כחצירו לענין מציאה עד כאן:

ונראה לי גם כן דארבע אמות אלו הוא באמצען. ר״ל שהמוחרם והמנודה תופס ארבע אמות והוא באמצען. ודין שנרחיק ממנו שני אמות דב׳ אמות לכל צד הוא תופס אלא שהר״ז ז״ל כתב בעירובין דכל אמות שאמרו בכל מקום הם שמונה והוא באמצען. וכמלא שצריך להרחיק ממנו ארבע אמות לכל צד. וכבר כתבתי מה שנראה לי במסכת עירובין בפ׳ מי שהוליאוהו בפסק י״ד אלא שהואיל ונפק מפומיה דמר יש לחוש לדבריו ולהתרחק מהן ארבע אמות לכל צד:

ונראה לי שארבע אמות שאמרו למוחרם תפסי אפי׳ ברשות הרבים אע״ג דבמציאה לא אמרו ארבע אמות אלא בסימטא או בשדה הפקר משום דשאני גבי מציאה דתקנתא דרבנן היא משום דדחקי ביה רבים ומיעכבן ארבע אמות דידהו ואתו לאנצויי אבל גבי מוחרם אפי׳ ברשות הרבים תפסי ארבע אמותיו כמו שאמרו בגט ובעזוב. אבל מ״מ בשום מקום לא תקנו ד׳ אמו׳ בשדה חבירו הילכך מוחרם אינו אוסר ארבע אמותיו אלא ברשות הרבים או בסימטא או בשדה הפקר אבל

לא

לא ברשות אחר. ר"ל בבית שוה אדם כך נראה לי. ויש לעיין ארבע אמו' שהוזכרו גבי מוחרם אי אמרינן דאפי' מהלך תופס ד' אמותיו או דוקא יושב או עומד לפי שראיתי לראב"ד ז"ל כתב גבי מגילה דאין ארבע אמות קונות אלא בעומד אבל במהלך לא וצ"ע:

ומ"מ דעת הראב"ד ז"ל שאדם יכול לנדות את חבירו ולמעט בדינו שיוכלו לעמוד עמו תוך ד' אמותיו שכך כתב ואם רצו לייסר אותו ולא יגלל מן הנדוי יכלו למעט בימי נדויו בתחלת נדויו כגון שיאמרו יהא בנדוי יום או יומים ויהיו בני אדם מותרין עמו באכילה ובשתייה אלא שאין יושבי' עמו בבית הכנס' ולא בדרכים הכל כמו שירצו ויראו למעט או לרבות:

מעתה יש לנו לפרש כי מה שאמרו בדיני המנודה שאסור לישב עמו ולאכול עמו ואסור לספר ולכבס ואסור בנעילת הסנדל ושאר ספיקו' יש עליו הכל אינו אלא במנודה סתם או שאמרו כך יהא בנדוי חוץ מדבר פלו' ופלו' כי למה שהוציאו מן הנדוי הרי הוא מותר ולשאר כל הדברים הרי הוא מנודה גמו'. אבל אם פרטו את נדויו ואמרו יהא בנדוי לכך ולכך לדבר פלו' ופלו' לימים כך וכך הכל כפירושם אין עליו מכל אסו' המנודה אלא מה שפרטו ולזמן שפרשו עכ"ל הרב ז"ל:

ודברים מתמיהים הם בעיני דבשלמא חומרא שיוכלו להוסיף עליו גמרי' הא מילתא מארו ארור יושביה שיכולין ב"ד להחרי' אפי' שאוכל עמו אעפ"י שמדינא אין כאן חרם אלא איסור אלא להקל מעליו ממה שהו' בדינו מ"ל לרב ז"ל הא'. וכן נמי לפי שיכולין להוסיף עליו חומרו' ממה שכתוב ואריב עמם ואקללם ואכה מהם ואמרטם וכתוב כן למות הן לשרושי הן לענשי נכסין ולאסורין. אלא להקל עליו ממה שהוא חייב מדינא מנין לנו:

וכן כתבו מקצת שהקונם עלמו לדבר הרשו' בחרם כגון אם לא יפרע ליום פלו' כך וכך שיהיה מוחרם דלאו כל כמיניה לנדו' לעלמו לכל העולם. וכן כתב הרב ר' חסדאי כר' גבי שטר השנאים שחברו עלמם לעשות שותפו' מאומנותם וקנסו עלמם שאם יפרדו תוך הזמן שיהיו מוחרמים ונשבעו לקיים שותפותן:

ונשאל הרב על זה והשיבו זה לשונו אלא מה שאמרו שהיו מוחרמים בדין השטי' בכל חומרותיו ובכל איומיו בזה יש לדון שאם השבועה נעשית באחרונה כדרך סדרו של שטר נמלא שהנדוי והחרם קבלוהו לדבר הרשות ולתנאים שביניהם ולא לדבר מלוה לפי' לאו כל כמיניהו לנדות את עלמם לכל העולם ואין אנו זקוקין להתנהג עמהם מכח נדויים כלל. והקיימי לן מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב והכוונה לגדול ממנו. ואעפ"י שהוא קנס אחר שאינו לעבירה גמורה ומילי דשמי' ואעפ"י

ואעפ"י שסוף סוף אלו שעברו התנאה עברו ג"כ על השבועה כיון שבשעה שקבלו נדויי לא נעשה אלא לדבר הרשו' שהרי עדיין לא נשבעו אין כח בידם להזקיקנו לנהוג עמהם וזה ברור ע"כ וגם כן זה דעת הר"ן ז"ל בתשובה. ואין דין זה ברור בעיני שכיון שסוף סוף מוחרם היה מקבלתו תכף אנו חייבין להרחק ממנו שכך דינו של מוחרם שנאמר יושבים. ואחר שהוא מוחרם מאי איכפת לן אם הוא מוחרם על דבר מצוה אם לאו. ומה שכתב הרב ז"ל דלאו כל כמיניה לנדות את עצמה לכל העולם. יש לעיין ולמה שהרי ד' אמותיו שלו הם והאריהה כדאמרינן גבי גיטין וגבי מציאה וגבי עירוב דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות והילכך כיון דשלו הם אדם יכול לאסור נכסיו לכל העולם. ואע"ג דאיפשר דאין אדם יכול לאסור ארבע אמותיו ברשות הרבים אפי' הכי לענין זה עשאום כשלו משום חומרת החרם. ואל תתמה ותאמר והאיך אפשר זה שיהיו שלו לאלאים. דלקולא מצינו כיולא בזה גבי עירוב וה"ה שנאמר כן לחומרא דאמרי' בערובין [בפרק] בכל מערבין חוץ לעבורה של עיר נמי כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות הויא ליה רשות היחיד ורשו' היחיד עולה עד לרקיע. וכתב רש"י ז"ל דאע"ג דמשוי להו רשות היחיד לגבי קניית עירוב לאו רשות היחיד גמורה היא שלא יוכל להוציא מחילה להן לתוכן דהא לאו מחילות איכסו ולא חלוק רשות מיהו' לענין אי הוי הוא וערובו במקום א' הוי רשות א'. והרי אתה רואה שאע"פ שאמרו שהנותן עירובו ד' אמות לאו שלו הן לגמרי. ואפ"ה רואין אותה כאלו הן שלו לגבי עירוב כבדון שלפנינו ג"כ דד' אמות אינם של אדם לגמרי שיוכלו לאסור אותם לחבירו אפ"ה לגבי מוחרם רואין כאלו הם שלו לגמרי והילכך אפי' קבלו החרם לדבר הרשות חייב כל אדם להתרחק ממנו כדין מוחרם שנאמר אורו ארור יושבים:

ומה שהביא הרב ראיה מההי' דאמרי' מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב אין ידון דומה לראיה דהתם מיירי בתלמיד שנדה לכבודו וכיון דלכבודו נדה רבנן הניחו מקום לרב ואמרו דלאו כל כמיניה לתלמיד לנדות לרב אלא הרב אינו מתנהג עמו כמנודה וה"ה לגדול ממנו דכיון שהמנדה לא נדה אלא לכבודו ומדינא אינו מוחרם אלא מפני כבודו התירו לו לנדות לא רצו שהגדול מהמנודה יהיה בכלל דדי לו לתלמיד שינדה לבני גילו ולקטנים ממנו. אבל זה שקבל על עצמו חרם ואינו מפני הכבוד רק מתורת נדר שקנה על עצמו שאם יעבור על שבועתו שיהיה מוחרם לכל ישראל אע"פ שהשטר כתוב בסוף ונשבעו פלו' ופלו' ואפי' שלא יהיה שם שבועה כלל אלא שעשו תנאי להתחבר בקנס חרם ועברו על התנאה כיון דמדינא מוחרמים איך יאמר הרב שלא נתחייב להבדל ממנו. ועוד דכ"ל דמנודה לתלמיד מנודה לכ"ע חוץ מרבו שמפני

שהיה

שהיה לו לחלק כבוד לרבו אמרו שאין נדויו נדוי לגבי הרב הא לכ"ע נדויו נדוי ואע"פ שגדולים ממנו. והראיה דאמרינן בגמ' מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב. לרב הוא דאינו מנודה הא לכ"ע מנודה. ומדאמר התם לכ"ע ש"מ דמנודה הוא אפי' לגדול ממנו ועוד דדוקא בנדוי אמרו הא בחרם דאמירי מוחרם לתלמיד מוחרם לרב ומוחרם לעיר אחרת מוחרם לעירו לפי שאין מחרימין משום כבוד בעלמא הילכך הטבחים שהיו מוחרמין משום קנס אפי שלא נשבעו אלא שקבלו חרם על עצמם אם יעברו על תנאם ועברו הוו מוחרמים לכל העולם בכל חומרי חרם ואלה ושמת' כך נ"ל. ומה שאמרו מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו הוי טעמא מפני שלא נדוהו אלא לכבודם מפני שזלזל בהם ודבר הלמד מענינו הוא דקתני מנודה לעיר אחרת גבי תלמיד שנדה מה התם שנדה לכבודו אף בעיר אחרת שנדו דוקא שנדו לכבודם. וכיון שהוא אינו כפוף להם לא הוה להם לנדויי אלא שיודיעו לבני עירו והם ינדוהו והילכך הוו בני עיר אחרת כתלמיד שאינו מנדה לרבו. ה"ה הכי נמי בני עיר אחרת אין מנדין אותו לעירו. אבל מנודה לעירו שזלזל בכבודם הוי אפקרו' טפי וכיון שהוא כפוף להם בדין הוא שינדו אותו ולכך חמיר נדויים דהוי לכולי עלמא הא נדוהו לדבר עבירה או לממונא מנודה לעיר אחרת מנודה לעירו ואין צריך לומר חרם דחמיר כנ"ל:

ומנודה שאמרו שצריך להרחיק ממנו ארבע אמות יש שכתבו שבניו ובני ביתו מותרין דהא אשכחן בהורקנוס בנו של ר' אליעזר שהיה חולץ תפיליו. וכן מדאבעיא לן מנודה מהו בתשמיש המטה. ואי בני ביתו אסורי' פשיטא דאסיר דהא אפי' קרוב אסור אלא ש"מ שבניו ובני ביתו מותרין. ויש שחולקין ודחו ראיות אלו ואמרו שר' אליעזר שאני שהניחוהו לו רבנן כדי לשמשו. ומה שהביא ראיה מדאבעיא לן מנודה מהו בתשמיש המטה כבר דחה ראיה זו הר"ן ז"ל בחדושיו דאפילו תמצא לומ' דאשתו חייבת לנהוג בו נדוי משכחת לה לההיא בעיא במנודה לעיר אחרי שאינו מנודה לעירו ואפילו הכי הוא עצמו מנודה הוא. ואם איתא דמנודה אסור בתשמיש המטה הוא עצמו אסור בכך אע"פ שאשתו מותרת ושאלו מקמי מר יהודאי אבל מנודה מהו להברותו ולא פשט להם כלום. ופשט הרמב"ם ז"ל ומיהו כיון שאין יושבין בארבע אמותיו שלו אין עושין לו שורה ואין מברכין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בכל שהוא כבוד לחיים אין עושין לאבל מנודה. וכן נראה לי במנודה שמת שדינו כמאבד לעצמו ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידי' שאין עושין לו כבוד. ולא עוד אלא שמבזין אותו כדאמרי' סוקלין את ארונו אבל כבוד של חיים עושין לאבלים עומדין בשורה ומנחמין. והיינו דאמר בפטירתו של ר' אליעזר הגדול הותר הנדר לומר שאינו כשאר המנודין

שמתו שלא להספיד ולקרוע ולסקול ארון לפי שהיה רב שלהן. וחייבין לנהוג בו כבוד ומורא רבך כמורא שמים ולא עשו כן אלא כדי שיחזור בו שלא ירבו מחלוקות בישראל. והני מילי לאפקרותא ועובר על דברי חכמים אבל לממונא כיון שמת פטור מגזרתה ואין סוקלין את ארונו ומספידין אותו כראוי לו עכ"ל רמב"ן בפרק תורת האדם. וכתב הרשב"א ז"ל מי שנדוהו על השוא עבריין ופירש מדרכי צבור ומת בנדויו סוקלין את ארונו. ולא הסקילת עכן אלא מניחין אבן על ארונו כדגרסי' בפ' ואלו מגלחין. ואין מתעסקין בהספד ואין מלוין אותו. ואין הקרובים לובשים שחורים אלא לבנים. וה"גרסינן באבל רבתי כל הפורשין מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר. אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים ומתעטפין ואוכלין ושותים ושמחים שאבדו שונאיו של מקום ועל זה אמר הלא משנאיך יי' אשנא וגו' ומ"מ ישראל מתעסקין בקבורתם. ואם חזר בו אע"פ שלא התירו נדויו מתעסקין עמו לכל דבר דההוא צורבא מרבנן דשמתיה ר' יהודה ולא שרו שמתיה ומת ובעו למעייליה למערתא דחסידי ולמערתא דדייני וקבלוה מערתא דדייני ע"כ להרב ז"ל בתשובה. ומנודה אינו חייב בעטיפת הראש ולבעיא בגמ' מנודה מהו בתפלין ועלתה בתיקו. וכתב הרי"ף ז"ל דכל הני תיקו דאיתמר בהאי ענינא הוי תיקו דרבנן ואזלי בהו לקולא. ומנודה מותר בשאלת שלום ומותר בד"ת דתניא מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו. ויש אומ' ה"מ לממונא ולאפקרו' אבל למילי דשמיא אסור לקרות בתורה ומותרין בני אדם לדבר עם המנודה דכיון דנשכר ונשכרין לו א"א שלא ידברו אחרים עמו והוא עמהם וה"ה למוחרם שהרי אמרו אבל עושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו. ואמר אביי זבוני מיא בבקעא דערבות וכיון דזבין מיא מכלל דמותר לדבר עמו והוא מותר לדבר עמהם ברחוק ד' אמות ומ"מ דוקא זבוני מיא שהוא סחורה קטנה שאינה צריכה משא ומתן. וכתבו בתוספות צריך עיון אמאי נקט להאי אומנות ושמא אתא לאשמעינן שלא ירבה בסחורה רק כדי מזונותיו בצמצום ע"כ. ואפי' יש לו מה יאכל מותר לעשות כדי מזונותיו כך נראה לי. ומנודה אינו חייב בקריעה דאבעיא בגמרא ועלה בתיקו. ותיקו דרבנן לקולא. ואינו חייב בכפיית המטה דאבעי' בגמ' ועלתה בתיקו. ומותר בעשיית מלאכה ומותר ברחיצה ויש שכתבו שמותר בנעילת הסנדל ויש שחולקין כמו שכתבנו למעלה. ומותר בתשמיש המטה ומשלח קרבנותיו. יתר עליו המוחרם שאינו שונה לאחרים ואין שונין לו. אבל שונה הוא לעצמו כדי שלא יפסיד תלמודו ואין נשכר ואין נשכרין לו ואין נושאין ונותנין עמו אלא מעט כדי פרנסתו וכן יראה שהמוחרם אסור בנעילת הסנדל אפילו למאן דשרי במנודה. ולפי' הא מלת' דר' אליעזר כשברכוהו חביריו ובא ר' עקיבא והודיעו שחלץ מנעליו וישב לו ע"ג קרקע אלמא אסור בנעילת הסנדל

דודאי

דודאי הא דר' אליעזר חכם הוה דלשון ברכותו כנוי לקללה ההוא החרם ומ"מ הלך מנעליו דאלו נדוי היה אפשר שלא היה חולץ. ומ"מ נשמט וישב על גבי קרקע משום כפיית המטה. וכן נמי במקצת נוסחי נמצא שם וקרע את בגדיו. ומשמע דמוחרם חייב בקריעה. ואלו מנודה אינו חייב לקרוע אלא ודאי ברכותו כנוי לחרם. ומ"מ נהג בכל החומרו' הללו שאינם במנודה. והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ת"ת לא חייב למוחרם לא לחלוץ ולא כפיית המטה ולא קריעה אבל הראב"ד ז"ל כ' דמוחרם חייב לחלוץ מנעליו. כתב הרמב"ם ז"ל בפ' הנז' מהו המנהג שינהוג המנודה בעצמו והנוהגין עמו. מנודה אסור לספר ולכבס כאבל כל ימי נדויו אין מזמנין עליו ולא כוללין אותו בי' לכל דבר שצריך י' ולא יושבין עמו בד' אמות אבל שונה הוא לאחרים וכו':

השער הרביעי.

יתבאר בו על מה ועל מה מנדין. על כ"ד דברים מנדין בין איש בין אשה ואלו הן.

א) **המבזה** את החכם ואף כי אחרי מותו בין רבו בין שאינו רבו והוא הראוי להורות ויגע בתורה והיא במסכת סוטה אין משקין את הגיורת ובפ' מי שמתו (דף י"ט ע"א). ב) המבזה שליח ב"ד דשלוחו של אדם כמותו. ג) הקורא לחבירו עבד. ד) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר מדברי תורה והוא בפ' זה בורר. הנהו קבוראי. ה) מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא. ו) מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן. ז) מי שיש בידו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר הזיקו בפ"ק דקמא ובהלכי אלו נערות. ח) המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל כל אונס שיבא מן הגוי לישר' חברו בעל המצר והיא בהגוזל זוטא. ט) המעיד על ישראל בערכאות הגוים והוצי' ממנו בעדותו ממון שלא בדין ישראל מנדין אותו עד שישלם בפ' הנזיר. י) טבח כהן שאינו מפריש מתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן והוא בפ' הזרוע והלחיים (דף קל"ב ע"ב). יא) המחלל י"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג אבותינו בפ' מקום שנהגו (דף נ"ב ע"א). יב) העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות. יג) המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי בנדרים (דף ז' ע"ב). יד) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ או כעין קדשים והיא בהלכי פ' י"ט. טו) המביא את הרבים לידי חילול השם. בירושי' שלח ליה שמעון בן שטח במסכת תעני' פ' ג'. טז) המחשב שנים וקובע חדשים חוצה לארץ והיא במסכת ברכות פ' הרואה דף ס"ג ע"א

ע"א). י"ז) מכשל את העור והיא באלו מגלחין. י"ח) המעכב את הרבים מלעשות מצוה. והיא בירושלמי בפ' ואלו מגלחין. י"ט) טבח שיצאת טרפה מתחת ידו והיא בסנהדרין בפ' זה בורר. כ) טבח שלא בדק סכינו לפני ח"ח והיא בפ"ק דחולין (דף ט' ע"א). כ"א) המקשה עצמו לדעת והיא בנדה פ"ב (דף יג). כ"ב) מי שגירש את אשתו ועשה עמה שותפות בינו לבינה. או משא ומתן שמביאין לו ליזקק זה לזה כשיבואו שניהם לב"ד מנדין אותם והיא בפ"ב דכתובות (דף כ"ח) ועיקרה במסכת שמחות. כ"ג) חכם ששמועתו רעה. והיא בפ' ואלו מגלחין. כ"ד) המנדה מי שאינו חייב נדוי והיא בפ' הנז'. ריש לקיש הוה מנטר פרדסא:

ומלבד אלו הכ"ד מצינו במקומות אחרים והם מי שעושה קלים וחמורים או ג"ש לעקור דבר מן התורה או שואל דבר שאי אפשר והיא בהקומץ רבה. והמגיס דעתו כלפי שמים מעובדא דחוני המעגל. וכן מי שיש לו ערעור עם חבירו בדבר אחד ומסר אותו דבר לנכרי או לשופט דמשמתינן ליה עד דמייתי ליה וקיימי בבי דינא והיא בהגוזל זוטא. וכן ת"ח שמחזיק במחלוקת כנגד הרבים שמנדין אותו כדי שלא ירבה מחלוקת בישראל. ומייתי לה בפ' הזהב תנורו של עכנאי ובסוף פ"ק דשבת (דף י"ט ע"ב) איכא אחרינא ההוא תלמידא דאורו בחרתא דארגיז כר' שמעון שמתיה רב המנונא משום דבאתריה דרב לא איבעיא ליה למעבד הכי ובסוף פ' מציאת האשה איכא אחרינא ובשמתא להוי מאן דלא יימר ליה ענן ממקרקעי או ממטלטלי. ובפ"ק דקידושי' נמי איכא אחרי' הני דניזתי' לא אתו לפרקי דרב חסדא א"ל לרב המנונא זיל נשינהו ובפרק ר' אליעזר דמילה (דף ק"ל) איכא אחרינא קרבי ליה רישא דטווסא בחלבא א"ל אמאי לא תשמתינהו וביבמות פ' בתרא (דף קכ"א) דההוא גברא דטבע באגמא דסמקי שריא רב שילה לדביתהו אמר ליה רב לשמואל תא לשמתיה. ובפ' אלו מגלחין (דף כ"ז) איכא נמי אחרינא מת בעיר בני העיר אסורין בעשיית מלאכה וכו'. חזה הנך אינשי דקא עבידי עבידתא אמר להו הנך אינשי בשמתא. והמזלזל בנטילת ידים והיא במסכת עדיות (פ"ה) את מי נדו ר' אליעזר בן הנך שפקפק בנטילת ידים. ובירושלמי העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי וכן בבבל שאין דנין דיני קנסות. כתב הרי"ף ז"ל למנהג הישיבות שמנדין אותו עד דמפיים בעל דינו. והגאונים כתבו אחרת אומן המכוין מלאכתו במועד דאמרינן שאבד ואין המלאכה שלו וממון אין לו לקונסו בכדי שויה שקונסין אותו בשמתא ובנדוי. אמרינן בגמ' ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי אמרו אביי ורבנן לשמתי לסוף אזל פייסי וכו' מהכא משמע שחכם מנדה לכבודו וכן תלמיד דאמר רב הונא תלמיד שנדה נדויו נדוי דתניא מנודה לרב מנודה לתלמיד. מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה

לגביה

לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת. מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו. לרב הוא דאינו מנודה הא לכולי עלמא מנודה למאי אילימא למילי דשמיא והא אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה׳ אלא לאו לכבוד עצמו. ש״מ דהתלמיד שנדה לכבודו נדויו נדוי אלא שאינו מנודה לרב. ומ״מ משמע שהרב והתלמיד והנשיא לא יוכלו להחרים מי שזלזל בכבודם דדוקא נדוי אמרו ודי בכך. אבל חרם לא מצינו ומ״מ אחרים ששמעו שהוא מזלזל בכבוד חכם או תלמיד אותם אחרים יכולין להחרימו דמילי דשמיא הוו וקרוב לחלול השם ועל כן השומעין יכולין להחרימו. וצריך שיזהר התלמיד שלא ינדהו לפני הרב אלא אם כן רבו חולק לו כבוד. ואם לאו ועשה כן הרי הוא כמפקיר ברבו וצריך נדוי. ויש מי שכתב דהאמרינן מנודה לרב מנודה לתלמיד. דוקא לתלמיד ולכל בני החבורה כלה אבל לכ״ע לא דא״כ מה בין נשיא לרב אלא שהרב שנדה מנודה לכל חבורתו ונשיא שנדה מנודה לכל ישראל וכן נמי כתב הראב״ד ז״ל מנודה לעיר אחרת שמנודה לשאר עיירות חוץ מעירו דוקא בהנהו דהוו בדיד׳ אבל בעדיפין מינה לא:

ולדידי לא ניחא לי בהכי דהא אמרו מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו משמע דהא בשאר עיירות מנודה. ולא פלגי רבנן ואנן הכי נפלוג וכן מי שמנודה לרב שאמרו שאינו מנודה לכל ישראל לא משמע לי הכי דכיון דהאי אתפקר בחכם וחייב נדוי למה לא יהא נדוי לכל ישראל. הלכך נראה לי דברים כפשטן דמנודה לעירו מנודה לכל שאר עיירות שבעולם אפי׳ דעדיפין מניה אבל מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו אבל לשאר עיירות מנודה בין דעדיפין מנה ואין צריך לומר דזוטרן מינה וכן הרב שנדה לכבודו כיון דבר נדוי הוא דאתפקר ביה וראוי לנדותו מנודה לכל ישראל. וכן התלמיד שנדה לכבודו כיון דחייב נדוי הוא נדויו נדוי לכל ישראל אלא שהיה לו לחלוק כבוד לרבו שינדהו הוא וכיון שלא חלק לו כבוד אמרו שאין נדויו נדוי לגבי הרב אבל לכל ישראל הוי מנודה. והראיה דאמרינן בגמ׳ מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב הא לכ״ע מנודה. וכתב ומה בין רב לנשיא נראה לי איכא דמנודה לכל ישראל מנודה לרב ומנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא וטעמא דהא נשיא לגבי כרב ואנן תלמידי דידיה אנן. והלכך דין נשיא לכל ישראל כתלמיד לרב. דמנודה לרב מנודה לכל ישראל ומנודה לתלמיד אף על פי שמנודה לכל ישראל אינו מנודה לרב וכן גבי נשיא אעפ״י שנדוהו כל ישראל אינו מנודה לנשיא וכשהוא נדהו מנודה לכל ישראל:

ברם צריך הוא למידע כשאמרו מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא וכן מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב דוקא שנדוהו לכבוד בעלמא

שביזה תלמיד חכם או ביזה לכל ישראל אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחייבין עליהן נדוי אעפ"י שהמנדה קטן מישראל חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נדוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו ויתירו לו. וכן כתב הרמב"ם ז"ל:

גרסינן בגמ' ריש לקיש הוה נטיר פרדסא אתא ההוא גברא אכל תאני רמא ביה קלא לא אשגחיה ביה אמר להוי ההוא גברא בשמתא אמר ליה אדרבה להוי [האי] גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נדוי מי נתחייבתי לך. אתא לבי מדרשא אמרו ליה שלו נדוי שלך אינו נדוי מאי תקנתיה זיל לגביה דלישרי לך לא ידענא לי' זיל לגביה ר' יהודה נשיאה דלישרי לך דתניא נדהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו נדויו הרי שלפי שהראשון רצה לנדות שלא כדין. אמרו שהנדוי הב' נדוי מכאן מבואר שהמנדה מי שאינו ראוי לנדות חייב נדוי:

ואיכא למידק אמאי לא הוי ההוא גברא דהוה אכיל תאני חייב נדוי והא ריש לקיש רמא בי' קלא ולא אשגח ביה וק"ל דמנדין אגזילת ממון ויש שתרצו דההוא פרדסא לא הוה מריש לקיש דהא לא אמר נטיר פרדסיה אלא פרדסא דאחריני הוה וא"כ לא הוה לריש לקיש לנדויי אע"ג דהוה חייב ממון עד דאתי בעלי' ושמא במלותה היה עושה או יפרע כרצונו ואע"ג שהוא היה ב"ד לא הוה ליה לנדויי עד שיבאו הבעלי'. ועוד נ"ל דפרדסיה דידיה הוה ואפ"ה לא עביד אנים דינא לנפשיה עד דאזמיניה קמי אחריני לדינא. ועוד י"ל דהא קיימא לן דאין מנדין לאלתר' עד שיתנו בו שני וחמישי [שני] ובתוס' תרצו דודאי כשרוצה ללקוט אם נדה אותו הרשות בידו משום דהאי שעתא גזלן הוא אבל הכא נדהו אחר שלקט והשתא שעתא ממונא הוא חייב לשלם ואין עליו נדוי. וכתב הראב"ד ז"ל דאמרי ליה לריש לקיש שלו נדוי אם ממון נתחייב לך נדוי מי נתחייב לך מפני שלא הותרו תחלה שלא יאכל שמא היה סבור אותו האוכל שהן עומדות לימכר והיה מחשב כמה אוכל וכמה יפרע. ואלו היה כך לא היה שם איסור. ועל כן כשנדהו בלא התראה שלא כדין עשה וזה שחזר ונדהו יפה עשה אבל אם התרה בו והודיעו שאינו עומד למכירה ואינו רוצה שיאכל והוא היה אוכל על כרחו זה חמסן הוא ואע"ג דקא יהיב דמי ומי שהוא חמסן מעוברי עבירה [הוא] וצריך לנדותו עם כל זה. ומכאן משמע דאין מנדין אלא לאחר התראה. ומכאן יצא דין אחד לנו שמעולם אין מנדין שום אדם אלא לאחר התראה. ונ"ל דדוקא כי האי גוונא דאנן לא ידענא כוונתו אם היה דעתו לאכול או לפרוע. אבל בני אדם שעושין איזה דבר וידוע כוונתם שהיא לרעה אין צריכין התראה. וא"כ בני אדם הבורחים בהחבא מהקהל לפטור עצמם ממסים אינם צריכין התראה

דמותרין

AKADEMIA KÖNYVTÁRA

דמותרין ועומדין הם ובודאי שכל כונתם כשבורחין בהחבא לגזול הקהל וע"כ מנדין אותם לאלתר ואי אתו וצייתי לדינא מתירין אותם לאלתר כנ"ל. ויש חולקין וכן כתבו שמעולם אין מנדין אותם אלא לאחר שתראה ברם צריך את למידע דאינים שנדוהו מפני שלא צייתי לדינא. כיון שאמר צייתנא לדינא מתירין נדויו דגרסי' בפ' הגוזל זוטא. הא מאן דנקיט פתיחא עילויה על דלא אתי לדינא לא קרעינן לפתיחא. פירש שטר הנדוי. על דלא ציית לדינא פי' שאמרו לו צא תן לו ולא נתן לו והיה לו פתיחא כיון דאמר צייתנא לדינא קרעי' לפתיחא ודוק' למ"ד לא צייתנא אבל למ"ד לא אתינא אע"פ דאמ' אתינא לא קרעי' עד דאתא. וטעמי' דמילתא משום דלפריעה כאנוס הוה דילמא לית ליה. הילכך כיון דאמר פרענא קרעי' ליה לפתיחי' דמעתה לאו מורד הוא אבל באומר אתינא הא אי לאו מורד הוא מלי למיתי והילכך עד דאתי לא נפיק מכלל מורד. ומ"מ קודם שיתירו אותו יפרע שכר הסופר אם כתבו ליה שטר מנדוי. וכן כתב הרמ"ה ז"ל בפ' א' מהלכות סנהדרין מי ששלחו לו ב"ד לבא ולא בא מתירין אותו מיד וכותבי' עליו פתיח' ונותן שכר הסופר ובעת שיבא קורעין הפתיח' כתבו עליו פתיח' מפני שלא קבל הדין כיון שאמר הריני מקבל הדין קורעין הנדוי. ומ"מ שמעי' מינה דהא דרי' לקיש שהמנדה את חבירו שלא כדין הוא ראוי בנדוי והילכך אם א"ל חבריה אדרבה להוי ההוא גברא בשמתא הוא אינו בנדוי אבל חבירו המנדה ראשון בנדוי כיון דקא בעי לנדותו שלא כדין היה ראוי לנדוי והילכך כשהלה אומר לו אדרבא להוי ההוא גברא בשמתא חל עליו הנדוי ואע"פ שיהיה השני עם הארץ. אבל אם הראשון ראוי לנדוי ונדהו וא"ל הלה אדרבא להוי האי גברא בשמתא ראשון בנדוי שני אין בדבריו כלום דלמה יהא בנדוי כיון שהראשון היה ראוי לנדותו וכדין נדהו כשאומר לו השני אדרבא אינו כלום. ומזה שאדם שאינו חייב נדוי שנדהו אין זה נדוי דאי לא כשהראשון בר נדוי וחזר ואמר אדרבא למה אין בדבריו כלום אלא ש"מ דטעמי' דמילתא הכי הוא דכל זמן שהראשון אין ראוי לנדותו ונדהו שני ראוי לנדוי דקא בעי לנדות חברו שלא כדין הילכך כשהלה אומ' לו אדרבא חל עליו הנדוי אבל כשהראשון מנדה כדין אע"פ שהלה מנדה ג"כ ה"ל שלא כדין וליתא כאן נדוי אלא א"כ היה ת"ח ואז צריך לנהוג נזיפות לנפשיה מפני כבודו כך נ"ל. וראיתי לרב ר' מנחם ז"ל מי שנדה שלא כדין נדויו נדוי וצריך התר או שינהוג שלשים ואם א"ל אחר אדרבא עליך יחול אף עם הארץ לחכם נדויו של שני נדוי ושל ראשון אינו נדוי וצריך הראשון היתר או מן המנדה או משכנגדו ואם אינו יודע מי הוא ילך אצל נשיא אבל מ' שנדה מן הדין כן לסבה כן לכבודו וא"ל האחר עליך אדרבא אין נדויו של שני חל כלל. ולא נתבררו לי תחלת דבריו משום דמשמע שדעתו שאם לא אמר אדרבא הראשון הוא

מנודה. ודברים מתמיהים הם בעיני דכיון דאינו בר נדוי כראשון אין חל עליו הנדוי. וגמ' להכי נקט דאמ' אדרבא דלאשמעינן דאע"ג דהני לא הוציא לשון נדוי אלא אדרבא וה"ל למימר כיון דראשון לאו בר נדוי הוא האי דאמר אדרבא לאו כלום הוא קמ"ל דאדרבא משמע לשון נדוי אע"ג דלא הוי בר נדוי כלל. ומ"מ שמעי' מהכא דמי שעבר עבירה שראוי לנדותו מן הדין ועמד איזה איש ואפי' אי מעמי הארץ ונדהו נדויו נדוי כיון שראוי לנדוי אבל איזה איש שינהוג שררה לעצמו או מתוך ממונו או מתוך יחסותו בלא תורה ועבדו ליה איזה זילותא לא יכול לנדויי משום כבודו דדוקא תלמיד או חכם אמרו שתורתן אומנותם אבל מי שאינו בן תורה לא הילכך אם נדה ואמר ליה חבריה אדרבא שלו אינו נדוי של חבירו נדוי כן נ"ל. גרסינן בגמר' אמתיה דר' חזיתיה לההוא גברא דהוה קא מחי בנו גדול א"ל להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול דתנא דבי ר' ישמעאל ולפני עור לא תתן מכשול במכה בנו גדול הכתוב מדבר. ומ"מ גדול לא איקרי בהאי ענינא אלא עד עשרין ותרתין שנין או עשרין וד' כדאמר במסכת קידושין ידך על צוארו דבריך משיתסר ועד עשרי' ותרתין שנין. ואמרי לה מתמניסר עד עשרים וד'. ירושלמי פ' ואלו מגלחין העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי דהדא אמתא מן דבר פעי הוה עברה קמיה חדא כנשתא חמת חד ספרא מחי חד מינוקא יתר מן צורכיה אמרה ליה יהוי ההוא גברא מוחרם. אתא ר' אחא אמר ליה צריך את חשש על נפשך הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי. ברם צריך את למידע .דכי אמרינן לעיל שמנדין לעושה מלאכה כשיש מת בעיר דוקא כשאין שם חבורות דאמרינן בפ' ואלו מגלחין שמע קל שיפורא דשכבא חזה הנך אנשי דקא עבדי עבידתא אמ' להוו ההוא גבראי בשמתא ולאו שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא במתא א"ל אי הכי שרי לכו:

השער החמישי.

נבאר בו כמה ימשך זמן הנדוי וכיצד מתירין אותו. וכן נבאר בו דין נדוהו בחלום.

תנו רבנן אין נדוי פחות מל' יום. ואין נזיפה פחות מז' אמר רב חסדא נדוי שלנו כנזיפה שלהם ונזיפה שלהם שבעה וכו' מהכא משמע שאין נדוי פחות מל' יום לדידהו ולדידן ז' ימים. ונפקא מינה דאי חכם נדהו משום כבודו והלך לו אין מתירין אותו עד לאחר ל' יום לדידהו ולדידן ז' ואחר הזמן הזה כיון דהלך לו מסתמא ניחא ליה שיתירוהו אחר זה הזמן ונמצא לדידן מתירין אותו אחר ז' וכן משמע

עיקר

עיקר. דהא בהדיא אמרי' בגמרא ונדוי שלנו כנזיפה שלהם דהוי ז' משמע דהכי הלכתא. אלא שתמהתי שלא ראיתי לראשונים ז"ל שפסקו דנדוי שלנו דין ז' וגם פסקו דנזיפה שלנו יום א' אע"ג דנזיפה דידהו ז'. וכיון שפסקו שחלוקה נזיפתם מנזיפתנו היה"נ ראוי לחלוק בנדוי שלנו לשלהם הילכך אע"ג דנדוי ל' יום נדוי שלנו ז' ונפקי' מינה דחכם שנדה לכבודו והלך לו מסתמא מתירין אותו אחר ז' מיד. וכן נ"ל דנפקא מינה במי שעומד במרדו וראוי לנדותו פעם שנית שמנדין לאלתר ושונין אחר ז' ומחרימין לאחר י"ד דהא בהא תליא כן נ"ל להלכה אבל לא למעשה מפני שלא ראיתי לא' מן הראשונים כתב כדברי. וה"מ נדוי אבל חרם אפי' דידן הוי ל' וכן כתב הרא"ש ז"ל. ומ"מ כשאמרו שהם נדוי ל' יום או ז' לדידן ה"מ דלא פייסיה אבל אי נדהו ואזל ופייסיה לחכם או לבעל דיניה מתירין אותו מיד אי מפייס דאמרי' בגמרא ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר רב מתנא אמרו ליה אביי ורבנן לשמתיה מר שמתיה לסוף אזל פייסי' אמר היכי ליעביד לשרי ליה לא חל עליה נדוי ל' יום לא לשריה ליה הא בעו רבנן למיזל. והוה סבירא ליה לאביי שלא יוכלו אחרים להתירו א"ל רב חייא בר אבין מידי שמיע לך בהא. א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי טוט אסר וטוט שרי פי' בשופר נדוהו ובשופר יכולין להתיר אותו מיד. א"ל ה"מ לממונא אבל לאפקרותא עד דחיילא שמתיה עליה תלתין יומין אלמא קסבר אביי הכי הלכתא דשמתיה לא אתי תלתא אחריני ושרו. פי' מדקאמר קא בעו רבנן למיזל ושוב לא יוכלו להתירו ש"מ דסביר' ליה דא"א לאחריני שיתירוהו. וכתב הרי"ף ז"ל דליתא לדאביי אלא מכיון דמפייס ליה לבעל דיניה לאלתר שרינן ליה. והכי מוכח מההיא איתתא דאפיקה שם שמים לבטלה ושמתוה לאלתר והתירוה לאלתר באנפה ואמרי' ש"מ תלתא. ש"מ השומע הזכרה מחבירו צריך לנדותו וש"מ נדוהו בפניו אין מתירין אותו אלא בפניו. וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום. הילכך הא דאמר רב תחליפא בר אבימי טוט אסר וטוט שרי לא שני בממונא ולא שני באפקרותא דאי מפייס ליה לבעל דיניה שרינן ליה לאלתר. וכן דעת הרמב"ם ז"ל. שכתב אין בין נדוי להפרה ולא כלום אלא מנדין ומתירין ברגע אחד ע"כ. וא"ת א"כ הא דתנו רבנן אין נדוי פחות מל' יום היכי משכחת ליה אי דמפייסיה לבעל דיניה הא אמרת טוט אסר וטוט שרי ואפי' לאפקרותא ואי דלא מפייסיה היכי סגי ליה בתלתין כיון שעומד במרדו צריך לנדותו. יש שתירצו דה"ק אין נדוי פחות מל' יום מתחלה בשעת הנדוי מנדין אותו לל' יום לא פחות. ואם ישוב בתוך הזמן מוחלין לו. ואם לא חוזרין לנדותו פעם אחרת. וקא משמע לן דאין חוזרין לנדותו עוד עד שיעבור זמן נדויו הראשון שהוא ל' יום לדידהו ולדידן ז' לפי סברתי שכתבתי א"נ איכא למימר לעולם דלא פייסיה

ואפ"ה

ואפ"ה לאחר ל' יום מתירים אותו שכבר קבל דינו כמי שהוא חייב מלקות שכיון שלקה בין חזר בין לא חזר שוב אין מלקין אותו ומ"מ דוקא שבא לב"ד שיתירוהו אבל אם זלזל בנדויו ולא חשש בהתירו מנדין אותו עד שימות ובשימות סוקלין את ארונו עכ"ל הראב"ד ז"ל. ולדידי קשיא לי ואפי' בא לב"ד היאך יתירוהו כיון דלא פייס בעל דינו אלא שי"ל דדוקא באפקרותא אמרינן הכי ובשהלך החכם חוץ למקומו דכיון דהוא לא נדהו אלא לשלשים מסתמא דעתו שיתירוהו אחר עבור זמן נדויו מישירצה להתירו כיון דהלך לו. הילכך אם בא לב"ד יתירוהו שלא בידיעתו אלא שאם ירצה עוד לחזור ולנדותו הרשות בידו עד דמפייס לי' כנ"ל. וה"ר אשר ז"ל פסק כאביי דלאפקרותא לא שרינן לי' אע"ג דפייסיה לבעל דיניה עד דבתר תלתין:

אמר אמימר הילכתא הכי בתלתא דמשמתיה אתי בתלתא אחרין ושרו א"ל רב אשי לאמימר והא תניא א' מן התלמידים שנדה ומת חלקו אינו מופר. מאי לאו אינו מופר כלל לא דאתי בתלתא אחריני ושרו פי' שאם מת אחד מהם יקחו אחר מן השוק שכנגדו ויהיה עמהם ויתירוהו או שנאמר אחרים יתירו לגמרי מי בעי תלתא דחשיבי כוותיהו כדאמרי' בסוטה רבנן דשמתיה רב יהודה ליכא דלישרי לך זיל לגבי נשיאה דלישרי לך וכן משמע מעובדא דריש לקיש דשמתיה ההוא גברא ומשום דלא ידיע ליה מי הוא אמרו ליה זיל לגביה נשיאה מ"מ משמע דהכא דבעי גברי דשקילי דמנדי' והיינו שכשאינו יודע מי נדהו ילך לו אצל נשיא דמסתמא נשיא עדיף. וכתב הראב"ד ז"ל נ"ל שכל אותם בני אדם שנמלכו בהם בשעת השמתא והסכימו עמהם גם הם נחשבים מהמשמתים ובשיתירוהו צריכין שיהו בשעת ההיתר או בני אדם כנגדם וחשובי' כמותם:

ושלשה שנדו ומת אחד מהם אם נתן רשות לחבריו [מתירין] (מנדין) אותו השנים ואם לאו אין [מתירין] (מנדין) אותו ונ"ל דדוקא מת אחד מהם ונשארו השנים ואז השנים מתירין אותו ברשות מת. אבל מתו השנים ונתנו הרשות שניהם לאחד לא דאל"כ לשמעי' ג' שנדו ומתו ב' מהם ומדנקט בא' ש"מ דוקא אחד דכיון שנשאר רוב מנין והוא נתן רשות להם דיו אבל איפכא לא כנ"ל. ומ"מ ג' שנדו אע"ג דשמתי' בהדדי לא צריכי לכנופיה כולהו תלתא לשרויי אלא כל אחד ואחד מפר את חלקו בביתו בפני עצמו ודיו בהכי וז"ש בגמ' כל אחד ואחד מפר את חלקו:

גרסי' בגמרא ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה אמר רב יהודה היכי לעביד לשמתיה צריכי ליה רבנן לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמי' א"ל לרבה בר [בר] חנה מדי שמיע לך בהא א"ל הכי א"ר יוחנן מאי דכתי' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא. אם הרב דומה למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. שמתי' רב יהודה לסוף איחלש רב יהוד'

אתו

אתו רבנן לשיולי ביה. אתא ההוא נמי בהדי רבנן ברחוק ד' אמות כדחזיי' רב יהודי' אחיך א"ל לא מסתיי' דשמתיי' ההוא גברא אלא אחוכי נמי אחיך א"ל לאו מדידך מחייכנא אלא דכי אזילנא לההוא עלמא בדיחא אדעתאי דאפי' לגברא רבא כוותיך לא חנפי ליה נח נפשיה דרב יהודי' אמרו ליה רבנן גברא רבא כר' יהודי' ליכא הכא דלישריא לך זיל לגבי דרב יהודה נשיאה דלישרי לך אזל לקמיה א"ל אמאי עיין ביה בדיניה אי מבעי ליה למישרי שרי ליה. עיין ביה ר' אמי סבר למישרי עמד ר' שמואל בר נחמני על רגליו ואמר שפחה של בית רבי לא נהגו [חכמים] קלות ראש בנדוייה ג' שנים יהודה חברינו עאכ"ו ולא שרי ליה. נפק בבכי ואזיל אתא זיבורה טרקיה אאמתיה ושכיב וכו' פי' שהיה חשוד בעריות ולכך מדה כנגד מדה הוכה באבר תשמי' ומת. ואיכא למידק אשמעתין שפחה של בית ר' אמאי נהגו רבנן נדוייה ג' שנים ואמאי לא שרו ליה כיון דאתי לקמייהו דלישרי ליה והא אמרינן לעיל טוטע אסר וטוטע שרי בין לאפקרותא בין לממונא אפי' בגו תלתין ואע"ג דלא פייסי כיון דחיילה שמתה עליה תלתין יומין שרי ליה אפי' לאביי כדאיתא לעיל. נ"ל דהאי צורבא מרבנן מ"ה לא שרו ליה משום דלא עבדי תשובה מעלייתא והכי מוכח בגמ' דאמרינן דעבד כר' אלעאי הזקן דתניא ר' אלעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו וכו' וכיון דבמילי דשמיא הוא כל כמה דלא חזינא דהדר ביה לא שרו ליה אע"ג דאתי לקמן ואפי' איכא גברא דחשיב כרב יהודה דילמא רב יהודה שמתיה אדעתא דהכי דליקום בשמתיה עד דליהדר ושפחה של בית ר' שלא נהגו קלות ראש בנדוייה ולא התירוה מדי שלא ראו ששב בתשובה שלימה ולכך נהגו בו נדוי שמא מחזיק ברשעתו:

ואיכא למידק היכא אמ' ר' יהודה היכי אעביד לשמתיה צריכי ליה רבנן והא קיימא לן דמנודה מותר בד"ת נ"ל דאעפ"י כן רבנן לא בעי למילף מיניה כיון דצריכי למיקם ברחוק ד' אמות וה"נ כי אמרי' דמנודה מותר בד"ת ה"מ לממונא ולאפקרותא דאתפקר ברבנן אבל במילי דשמי' מחרימי' ביה דהוה אסור בד"ת. והרא"ש ז"ל פי' דהאי צורבי מרבנן היה חייב חרם ומ"ה קאמר צריכי ליה רבנן דקיימ' לן דמוחרם לא שונה ולא שונין לו וראיה לדבר דחרם הוה דטרקיה זבור' ומת כדאמרי' לקמן שנכנסת ברמ"ח איברי'. ולי אין צורך לזה דהא שמתא שהוא הנדוי אמרו מהו שמת' שם מית' ועלה אמרו שנכנסת ברמ"ח איבריו כמו החרם כי הנדוי והחרם שוים הם אלא לדברי' מעטי' הילכך מחורתא כדשנינן מעיקרא דלא בעו רבנן למילף מיניה דהא אמרי' דאם דומה הרב וכו' ומנודה אינו דומה למלאך יי'. וכתב הראב"ד ז"ל הא דאמ' ר' שמעון ב"ל כשם שנכנסת ברמ"ח איברים

כך

כך יוצאה ברמ"ח איברים דוקא כשחזר בו יפה והתירוהו יפה בדעת נוחה ולא מפני יראה ואי לא לא וכן כתב בה"ג ומסתברא כוותיה עכ"ל הראב"ד ז"ל. ברם צריך את למידע שהמנודה לעולם בנדויו אע"ג שנדוהו סתם וסתם נדוי ל' יום לדידהו ולדידן ז' אפ"ה לעולם עומד בנדויו עד שיתירוהו שכיון שחלה עליו קללה או נדוי לעולם עומד עליו עד שיהא ניתר ואז יוצאה ממנו ומרמ"ח אבריו דאמר ריש לקיש שכשנכנסת נכנסת לרמ"ח איברים כך כשיוצאה יוצאה מרמ"ח כשהיא נכנסת דכתיב והיתה העיר ההוא חרם בגימ' הכי הוו כשהיא יוצאה דכתי' ברוגז רחם תזכור רחם בגימ' הכי הוו. וכתב הרא"ש ז"ל הפרש יש בין כשהמנדין עצמן מתירין או אחרים בלא ידיעת המנדין כגון שמתו המנדין או שהלכו למדינת הים שהמתירין עצמן מותרין להתיר אם עשו מקצת תשובה או בשלא ראו שחזר לעבירה אע"ג דלא ידיע להו אי עשה תשובה מעלייתא מפני שעל דעתם נתנדה ועל דעתם יותר. אבל אחרי' אין מתירין לו לעולם עד שיחזור בו חזרה גמורה:

וכיצד מתירין הנדוי או החרם אומר לו שרוי לך ומחול לך. ואם התירוהו שלא בפניו אומרין פלו' שרוי לו מחול לו. ובכמה מתירין החרם או הנדוי בג' אפי' הדיוטות דכי היכי דג' הדיוטות מתירין את הנדר במקום שאין מומחה ה"נ מתירין את הנדוי במקום שאין מומחה דנדוי נמי נדר הוא דהא אמרינן בסוף ד' מיתות בעובדא דר' אליעזר הותר הנדר אלמא נדוי נמי נדר מקרי וכן דעת רמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ת"ת וכן יחיד מומחה מתיר את הנדוי ואת החרם ואע"ג דהוא לא נדה ולא החרים. ומ"מ אם המנדין ג' או ד' או רבים אין יחיד מומחה מתיר אותו דבעינן אחרים שיתירו כמו המנדין כמו שכתבנו למעלה:

ומצאתי כתוב בשם הראב"ד ז"ל שהשיב לחכמי גילו שאין חרם בשבועה לענין היתר ואין צריך שאלה לחכם אך צריך שיהיו שם כל הנמנים בחרם והם עצמן יתירו:

גרסי' בנדרים (דף ז' ע"ב) אמר ר' אילא אמר רב נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נדהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו. יש שפרשו דכיון שבפניו נדהו אלים נדוייה ולא מעיקר' אלא בפניו דומיא דמאי דאמרינן בפ' השולח כל מילתא דאיתעבדא באפי בי עשרה צריכי בי עשרה למשליפיה. ולהאי פירושא אם התירו אינו מותר. ועיקר פרושא דמשום חשדא הוא דאין מתירין שלא בפניו פעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע וכשלא ינהגו בו נדוי יבא לחשדן אבל כשנדהו שלא בפניו ליכא חשדא שאף הוא סובר שמא התירוהו שלא בפניו כשם שנדוהו שלא בפניו. וזה כאותה שאמר בפ' ר' אליעזר המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו. ומפרש בירוש' דטעמא

משום

משום חשדא ולפי זה כל שהודיעוהו דליכא חשדא מתירין לו שלא בפניו וכל שהתירוהו נמי אעפ"י שלא הודיעוהו מותר בדיעבד. אמנם רמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ת"ת כתבה להא כפשטא משמע דסבירא ליה כפי' קמא. ומתירין את החרם ואת הנדוי אפי' במקום הרב. ותלמיד שנדה לכבודו יכול להתיר לבדו אפי' במקום רבו וכן כתב הרמב"ם ז"ל:

גרסינן בנדרים פירקא קמא אמר ר' יוסף נדוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה ולכך צריך עשרה להתירו שהשכינה עמהם והוא דמתנו אבל תנו ולא מתנו לא ואי ליכא דמתנו אפי' תנו ואי לא ליזיל וליתיב על פרשת דרכים ויהיב שלמא לבי י' עד דמקלע ליה דגמרי' הלכה. פי' שמתוך שאלו הי' יחזרו לו שלום יגינו עליו מן היסורין עד דמקלען ליה י' דגמרין הלכתא. ואפי' ידע מאן שמתיה צריך י' דשמא אותו שנדהו לשמותי שויוה שליח למשרי ליה לא שויוה שליח אפי' שמתי' בחלמא ושרו ליה בחלמא צריך י' למשרי מאי טעמ' כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים ושמא ההיתר מהדברים [בטלים] הוה הילכך בין האי ובין האי צריך עשרה. וכתב הר"ן ז"ל ול"ע במי שנדהו בחלומו [אם] (אין) צריך לנהוג ככל דין המנודה. וכתב ומסתברא לי דאע"ג דאמרינן הכא למי שנדהו בחלו' צריך היתר אין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום שיהא צריך היתר דהכא היינו טעמי' משום דחיי' שמן השמי' נדוהו מה שאין לומ' כן בנדר אלא שראיתי לרשב"א בתשובה שמעשה בא לפניו והצריכו היתר. והר"מ ז"ל כתב בפ"ז מהלכו' ת"ת מי שנדוהו בחלום אפי' ידע מי נדהו צריך עשרה בני אדם ששונין הלכו' להתירו מנדויו. ואם לא מצא טורח אחריהם עד פרסה. לא מצא מתירין י' ששונין משנה. לא מצא מתירין לו אפי' שאינן יודעין לקרו'. לא מצא במקומו י' מתירין אפי' ג' ע"כ. ומי שנדוהו וחייב נדוי ועמד ל' יום בנדויו ולא בקש שיתירוהו אלא עומד במרדו חייב מלקות דהכי אמרי' בגמ' קדושין פ"ק (דף י"ב ע"ב) רב מנגיד על דחיילא עלי' שמתא תלתין יומין ויש שפסקו טעמא הכי מדתני דבי אליהו כל שחלה עליו שמתא יום א' חלה עליו מלמעלה ל' יום שני ימים חלה עליו מלמעלה ס' יום וכן עד ל' יום כיון שחלה עליו ל' יום מלמטה שוב אין לו היתר מלמעלה ואין לו כפרה. אמנם יש חולקי' ופוסקי' כנהרדעי דרב לא מנגיד אלא המקדש בביאה משום פריצותא:

השער הששי

שצריך שינהוג איסור כימים שנהגו בהם היתר:

הוי יודע דאע"ג דאמרינ' לעיל דמוט אסר והיכא דפייסיה לבעל דיניה מתירין אותו מיד דוקא שלא זלזל בנדויו ובחרמו אלא עמד כמו מוחרם או מנודה. אבל אם זלזל בחרמו ובנדויו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר קודם שיתירוהו כמו שאמרו בנדרים ובנזירות אלא אם כן הוא שוגג דאז לא זלזל בחרם וכן כתב הר"ן ז"ל בתשובה וז"ל אבל מ"מ יש לספק ולומר שלא להתיר נדויו עד שינהוג נדוי שלשים יום כיון שהקל בו ועבר עליו אלא אם כן יראה למתירין שהוא שוגג בזה ולא היה סבור שהיה חייב לנהוג כדין מנודה וא"כ אם יקבל עליו נדוי ראוי להתירו לאלתר ע"כ לשונו. וכ"ל דהוא הדין אם הוא אנוס כגון שלא היה יכול לנהוג נדויו שא"כ יודע הדבר שהוא נוהג נדוי ויהיה חייב למלכו' מיתה ואז אנוס הוא. ולא זלזל בחרם אם לא נהג נדויו. שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד. וכן דנתי אני בא' שהיה חשוד ששכר גוי להכות את חבירו והכהו הגוי בהדרת פניו ולא נודע לקהל בבירור מי היה המסבב והחרימו כל מי שסיבב הדבר הרע ההוא. אח"כ נודע ע"י גוי ובאמתלאות מי היה אך לא בעדות ברורה. ואח"כ נתפשר החשוד עם בעל ריבו ע"י חתון אך כל הימים מחזיק בדבריו שמעולם לא היה המסבב. ולהסיר מכשול הלינו פניו שינהוג כדין מוחרם ואח"כ נתי' אותו ולא רצה כי אמר בלבו שמא יצא הדבר לפרסום ויודע. וע"כ היה טוען שמעולם הוא לא היה מסבב ולא היה נכשל בחרם. ואני כי יראתי ממכשול הקהל אמרתי שיתירוהו שלא בפניו ובלא ל' יום לפי שהוא לא זלזל בחרם אלא מפני הסכנה כי ירא שיצא הדבר לפני השר ולכך לא רצה להראות עצמו שהוא מוחרם. אע"ג דאמרינן נדהו בפניו אין מתירין אלא בפניו ההיא משום חסדא היא כמו שכתבנו למעלה וא"כ יודיעוהו אחר ההיתר וכן עשו. ומה שאמרתי צריך לנהוג איסו' כימים אשר נהג בהם היתר כדתני' מי שנדר ועבר על נזירותו אין נזקקין לו עד שינהוג האיסו' כימי' שנהג בהם ההיתר. בר"א בנזירו' מועט ר"ל שלא נכשל בנדרו יותר מל' יום אבל בנזירו' מרובה ר"ל שנכשל בנזירותו יותר ממ' יום כיון שינהוג האיסור ל' יום. וכתבו בשם הראב"ד ז"ל דהא דאמרינן שבנזירו' מרובה ל' יום אעפ"י שנהגו איסור כמה ימי' דוק' בנזירות שסתמו כשיעור הזה. אבל נדרים אפי' נכשל כמה צריך שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר. ויש חולקי' עליו שאין מחמירין יותר בנדרי' שאין בהן קרבן מנזירות שיש בו קרבן וכ"ל דודאי כיון שהביאו בגמרא גבי נדרים ש"מ חדא דינא אית להו. וכן נהגנו:

השער השביעי

בנזיפה אין נזיפה פחות מז׳ ימים ואעפ״י שאין ראיה לדבר זכר לדבר ויאמר יי׳ אל משה ואביה ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים איני [וכא ר״ם] ב״ר ובר קפר׳ הוו יתבי וקא גרסי וקשי׳ להו שמעת׳ אמר ליה ר׳ שמעון ב״ר לבר קפר׳. דבר זה צריך רבי א״ל מה ר׳ אומר בזה אזל א״ל לאבוה איקפד. אתא בר קפר׳ לאיתחזויי ליה. א״ל בר קפר׳ איני מכירך מעולם. ידע דנקיט מלתא בדעתי׳ נהג נזיפה בנפשי׳ ל׳ יומי׳. א״כ היכי אמרת דנזיפ׳ ז׳. ותירץ בנשיא שאני פי׳ דנזיפ׳ נשיא ל׳ ונזיפה דידהו ז׳. ונזיפה דידן חדא יומ׳. כי הא דשמואל ומר עוקבא כי הוו יתבי וגרסי הוו יתיב מר עוקבא קמי דשמואל ברחוק ד׳ אמות. פי׳ דמר עוקבא תלמיד הוה לגבי שמואל אלא שהוא היה אב ב״ד וכי הוו יתבי בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא לפי שמר עוקבא היה אב ב״ד ולפי׳ היה נוהג כבוד למר עוקבא בשעה שיושב בדין והוו חייקי ליה דוכתא דמר עוקבא בלפת׳ ויתבי כי היכי דלשתמעון מיליה. פי׳ כדי שיהיו דברי מר עוקבא נשמעי׳ אע״פ שהיה שם שמואל היו חוקקין לו מקום מסויים כדי שיהיו דבריו נשמעי׳ וכל יומ׳ ויומ׳ הוה מלוי ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזה. פי׳ עד ביתו כתלמיד לרבי יומ׳ חדא אטרוד מר עוקבא בדינא הוה קא אזיל שמואל בתרי׳ עד דמטא לביתי׳ א״ל לא נגה לך לישרי לי מר בתיגרי׳ דבר שמואל למר עוקבא כתלמיד לפני רבו וחלש דעתי׳ על שהלך אחריו ספק המנהג ידע דנקי׳ ביה מילת׳ בגויה נהג נזיפות בנפשי׳ חדא יומ׳. נמצא ג׳ מיני נזיפו׳ הן לנשיא ל׳ יום ונזיפה דידהו ז׳ יום נזיפה שלנו יום א׳ ובכולהו תלת׳ מיני נזיפה לא אמרינן מקצת היום ככלו אלא צריך לנהוג כלם ימי׳ שלמים. וענין הנזיפה שהוא עומד מוכלם ומבויים בביתו ומתחבא בין בני אדם ואינו עומד בגילוי הראש. וממעט בדיבורו ובעסקיו כמי שהוא נזוף ומרוחק מגדול ממנו. וצרי׳ שיראה עצמו דואג ועצב. אבל אינו נוהג בשאר דיני מנודה. ואין צריך שירחקו בני אדם ממנו לא באכילה ולא בשתיי׳ ולא בישיבה ואינו אסור בשאלת שלום ואינו חייב בעטיפה ומותר בגיהוץ ובנעילת הסנדל ואין בו שום דין מדיני מנודה ומוחר׳. אלא שמשמע לי שאסור בתספורת באותו יום דאין מתאנה ועצב לספר ולגלח. גם הנזיפה אינה צריכה היתר שלא מצינו לבר קפר׳ ולמר עוקבא שהוצרכו להתירו. ונמצא בענייני׳ אלו כמה דרכים אחרי׳ וכמה סברו׳ ובפרט להרא״ש ז״ל כת׳ שחרם הנשיא י״ב חדש כמו שנשתנית נזיפתו אה״נ חרמו. ואינו נראה לי ובררתי הדרכים שנראו לי כמו שסייעוני מן השמים:

תושלבע

הלכות טרפות למהר"ר דוד אבן יחייא ז"ל.

א) יודיע שמות חלקי הריאה וגם כן שמות המקומות אשר הריאה יסתבך אליה וראייתם בגמרא. ב) יודיע סוגי טרפיות הריאה ומיניהם וראייתם בגמרא. ג) כמה תקונים יש להכשיר הסירכא ושקצתם מיוחדים וקצתם משותפים. ד) בסירכות האונא והאומא כפי הסוג הראשון מחלאי הסירכא ודעות הפוסקים להכשיר ולהטריף והמנהג היותר ראוי. ה) בסרכות האומה והאונא בסוג השני מחלאי הסירכא וכן דעות המכשירים והמטריפים. ו) בסירכת הורדא בב' הסוגים ופרטים אחרים מהריאה לשאר המקומות ר"ל חזה קנה לב טרפשא ושמניות וכיו"ב.

פרק א **בנושאי** הסירכא. הריאה בבחינת כללותה יחלק לשני ערוגות ר"ל שני חלקים כוללים שניהם כל הריאה. וראיה כי כל חלק מאלו הב' חלקים יקרא ערוגה. אמר ר' יוחנן מקיפין בריאה ר"ל אם נמצא' נקב בריאה ולא ידענו אם קודם שחיטה ניקבה וטרפה או לאחר שחיטתו וכשרה מנקבים בריאה במקום אחר ומדמין אותו בזה אי אידמו כשרה שנראה שאחר שחיטה ניקבה כמו זה ואם לאו טרפה. ואמר רבא לא אמרן אלא באותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה לא. ורש"י פירש ערוגה נקראת הצד הריאה ימיני או שמאלי. ואלו השתי ערוגות מורכבות מבשר וקרומות ושמפונות. הבשר עצמותו מבואר בנפשו כי הוא בשר ספוגיית. הקרומות הוא גשם דק והם שתים זה ע"ג זה. מקיפות כל הבשר מהריאה כדמות המקום למתקומם. וכן ביארו רב ושמואל ורב אסי הריאה שניקבה רב ושמואל דאמרי תרוייהו קרמא עילאה. ואמרי לה קרמא תתאה. ופסק הרמב"ם בהלכות שחיטה פי"א שאם ניקב זה בלא זה מותרת עד שינקבו שניהם ונראה שהם שתים. ושמפונות הם קנים דקים חלולים מעורבים ומכונסים בבשר הריאה. ויש שמפון גדו' שהוא יורד מהקנה. ושמפונות דקים מאד דתנן ר' שמעון אומר עד שתנקב לבית השמפונות ופירש בגמרא על זה שיש שמפונות קטנים. ובבחינת הכמה מתפרד הביא הגמרא שיש באלו השתי ערוגות חמשה חלקים קראם הגמרא אונות רוצה לומר אזנים שהם דמותם. ובערוגה אשר לצד ימין כשהבהמה תלויה ברגליה ובני מעיה כלפי הטבח יש שלשה ובזה שמצב לצד שמאל יש שתים. וזהו אומרו אמר רבא חמש אוני אית לה לריאה אפה כלפי גברא. תלתא מימינא ותרתי משמאלא. עוד צריך לדעת שבבחינה הזאת מהכמה המתפרד יש בריאה שני חלקים גדולים אחד לצד ימין. ואחד לצד שמאל. ואלו השני חלקים כפי קצת הפוסקים השם המורה עליהם הוא גם כן אונא כמו השם המורה על

החלקים

החלקים הקטנים שהם האונות אלא שהוסיפו על תיבת אונה הבדל מהחלקי' הקטנים ואמרו אונה גדולה. וסמך להם לקרותה גדולה מה שאמר בגמרא. והלכתא שמדמין אפי' מערוגה לערוגה ומדקה לדקה. ומגסה לגסה אבל מגסה לדקה ומדקה לגסה לא. ופירשו ההולכים בפאת השטה. שדקה וגסה אינו תואר לבהמות בכאן. אלא תאר לחלקי הריאה להורות שקצתם קטנים וקצתם גדולים. ולפי זה התיבה המודיע זה החלק הוא גסה בהתחברות אל אונא. ולפי שמצינו תיבות רבות כח הוראתם תיב' נפרדת קראוהו הפוסקין אומה. ר"ל אום שבזה השם יורה שהיא גדולה מהאחרות לדמיון האם בערך הבנות שהן קטנות. והחושב שנקרא אונה בלא הבדל מגדולה קשיא ליה שאין ראוי לקרוא בשם אחד הקטון והגדול. וכ"ש שרבא אמר חמש' אוני אית לה לריא' ואם איתא שאומא בכלל אונא ה"ל למימר שבעה אוני וכלול שאונא יורה על ה' חלקים הקטנים. ואומא על השתים. עוד צריך לדעת שתיבת ריאה כשהם הוראתה על כל אלו החלקים הנזכרים קטנים וגדולים. דתנן ריאה שנקבה טרפה וזה הדין ידלק בכל א' מחלקי הריאה. ולפעמים האמוראי' קראו החלק בשם הכל כי כשאמר רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה לפי המסקנא ריאה בכאן יאמר על גב האומות לא על גב האונות שזה הדין אינו באונות. ורב נחמן עצמו קרא גם כן לגב האונות בכללן ריאה כמו שאמר ריאה שנקבה ודופן סותמתה. וזה הדין אינו אלא בגב האונו' לבד. והמעיין צריך לדעת באשר תיבת הריאה משמע בכל הריאה בשוה. ובאשר בחלק ממנה כי זהו שרש גדול לאמת המשפט. עוד צריך לעיין הריאה בבחינת השטחים ממנה. בשטח חיצוני. וממנה בשטח פנימי. השטח החצוני הוא כל מה שכנגד הבשר והצלעות שנקרא דופן. וזה השטח החצוני בכלל נקרא גב הריאה ר"ל שהוא למעלה מהשטח הפנימי. וזה הגב כפי הדין חלקוהו לגב אונא לגב אומה. לגב השלם שהוא למעלה מהחתוכים עד התכלית שהוא מחובר בשדרה. וקצת הפוסקים ישתמשו ג"כ בזה לקראת החלק בשם הכל. וקראו לגב השלם שהוא למעלה מהחתוכים ערוגה. כי שם ערוגה גם כי מובנה האמיתית לאומת [הריאה] (הבאה) כמו שפי' בעל הערוך לא אמרן אלא באותה ערוגה פי' אומה דריאה קראו ערוגה לשטח הגב החצוני למעלה מחתיכי אומא ואונא עד השדרה שהוא הגב השלם. עוד נראה מלשון בעל יורה דעה שקרא ערוגה לתכלית הגב השלם לבד. כמ"ש ריאה שניקבה כו' וכן בכל מקום השלם עד הערוגה כ[illegible]רה שנראה שקרא ערוגה לתכלית הגב השלם שהוא מחובר בשדרה. וכן קראו בגב הזה חתוך שיפול חדוד. חתוך הוא המקום החתוך אשר בסבת החתך יפרד הערוגה לחלקים הנקראים אומות ואונות וזה המקום נקרא מקום רביתייהו ר"ל שרוכבו' אלו החלקים זה אצל זה. שיפול פירושו תחתית כי תחתית ההר [תרגומו] שפולי דטורא ובערוך [ערך] שפל מביא ולירכתי המשכן תרגום ירושלמי

ירושלמי שיפולי מסכונה. ונגוע בקצהו תרגום ירושלמי שפולוי נראה שתחתית וכן ירך וכן קצה הכל נקרא שיפול. והסכימו כלם שהשיפול האמתי הוא השפה התחתונה מהאומה כי מעלה הבהמה לצד הקנה שהוא המחובר עם הראש. והאומות הם החלק מהריאה היותר מרוחקות ובזה יהיה דין בעל הלכות גדולות שכתב בועא בשפולי אומה אם אין בשר מקיף אותה טרפה. וקצתם חשבו ששיפול ימצא גם כן באונות כי כל גשם בבחינת מצבו יש לו מעלה ומטה. ולדעתם שיפול ריאה יכלול אונה ואומה. חדוד היא תיבה הוראתה על קצוות הריאה שהם כנגד החזה שהם דקים ומחודדים. ואחרים קראו שיפול למה שאנחנו קוראים בכאן חידודים וסבת זה החלוף הוי לסבעת הבהמה אם יהיה עליון לראש הבהמה יהיה כל מה שכנגד הזנב שיפול והוא תחתית האומה לדעת כלם. ותחתית האונות לקצתם. ואם נקרא עליון לגבי שדרת הבהמה מפני שהיא הולכת על הרגלים ועליו נוחה השדרה יהיה חדודי האונות והאומות שפול מפני שהן בשפל וסמוך לחזה שהוא כנגד הארץ. ויש בגמ' מקום נקרא ביני ביני והוא שהוא חוץ מדרא דאוני ר"ל שלא במקום הורדא או בגב האונות והיא טרפה כיון שהיא יתירה. ובפנים יש שטח אומא. וכן יש לדעת שבזה השטח הפנימי יש אוזן קטון נקרא בגמרא אינוניתא דורדא ולא קראוה אונה מפני קטנותה וזו האינונית' אם חסרה או יתרה כשרה והיא נטמנת בעור אחר שנולד מהטרפש וקראוהו כיס הורדא. ואחר ביאור שמות חלקי הריאה. נבאר בשם המקומות הסמוכים אליה. שאין הנקב פוסל בהן והיא לפעמים נסרכת אליהם. ואלו המקומות שני מינים. הא' מקיפים והב' סמוכים. המין הא' המקיפים היא דופן הצלעות. וזה הדופן הוא אבר כלי מורכב מבשר ועצמות. ותמצא חלוף בדין לאסור ולהתיר כשהסירכא בבשר לבד או בצלעות לבד או בשניהם. וג"כ יתחלף זה הדופן בבחינת המצב שמה שהוא נוכח האונה נקרא דופן צר ויש בהם קולא. מפני שהוא תכלית שטח מקיף בדיבוק לריאה כנגד האונות ולכן נקרא מקום רביתייהו. ר"ל ששוכבות האונות עם הדופן בלי הפרש כלל. ויקרא זה החלק הצר מיצר החזה. ומה שהוא כנגד האומה נקרא דופן רחב ר"ל שלא יתחברו בדוחק כמו האונות. ובגמרא אתקפת' שהתקיפו לרב נחמן מסתירת דידיה לדידיה. שם זה החלוק באומרו התם באומא אינו מקום רביתייהו הכא מקום רביתייהו במקום האונות. ומן החוט ולמטה נקרא חזה וכל מה שיסתרך שם הוא טרפה. מפני שאינו מגין לריחוק האונות והאומות ממנו. המין השני סמוכים בלתי מדובקים והם כמו חזה וטרפש וקנה ולב ושמנינות וחוט השדרה. החזה הוא מדובק בדופן הצלעות אבל אינו מדובק בריאה. ולצורתו שהוא עשוי כמין מרזב לא יכנס הריאה בו ולכן אמרו איזהו החזה מן החוט ולמטה ואינו דופן להגין כמו שכבר ביארתי. והטרפש הוא מורכב מבשר ועצמים מבדיל

בין

בין הריאה לבני מעים וכבד וקנה ולב ושומן הלב וחוט השדרה הם מבוארים. וציור הריאה הוא גשם כלי ר״ל מורכב מגשמים (מתרמי) מתראי החלקים שהם בשר והמפוני׳ וקרומו׳. ובבחינת הכמה המתפרד יש לה ה׳ אונות וב׳ אומות וורדא כמו שפירשתי. ובבחינת המתדבק יש לה שטח פנימי וחיצוני. ובבחי׳ האונה יש לה מעלה ומטה. והיא מוקפת מהדופן כצלעות אשר יקיף שטח החצוני מהאומה והאונות. והכינוה המקומות הנזכרים מחזה וטרפש וכיוצא בו:

פרק ב **בסוגי** החלאים שיש בריאה. כפי המשנה כל טרפיות הריאה נכללו׳ בב׳ סוגים עליוני׳ הא׳ נקרא נקב והב׳ חסרון.

דתנן ריאה שניקבה או חסרה טרפה. וביאור זה ריאה שניקבה נקב אפי׳ שאין בו חסרון בשר אלא כמו מחט המנקבת את העור בספרדת חלקיהם לבד טרפה. ובתנאי שיהיה הנקב מעביר השתי קרומות. כי כשניקב הא׳ בלבד לא נטריפנה. ולדעת הרשב״א צריך שיהיו שניהם מנוקבים בנכחיו׳ אבל אם ניקב זה שלא כנגד זה כשרה. הסוג השני נקרא חסרון ר״ל שנחסר מכמותה בין במתדבק ר״ל חלק ממנה בין מהמתפרד ר״ל ממנין האונות או האומות. ולזה תמצא שבב׳ אלו הסוגים ר״ל נקובה וחסרה כלל הרמב״ם כל טרפיות הריאה. והסוג הראשון הנקרא נקובה יחלק אל מינים רבים או יהיה נקב בפועל או נקב בכח ר״ל שאין שם בריאה עתה אפי׳ שינפחו אותה אין בה נקב נרגש וקבלו חכמי התלמוד שמה ששנינו במשנה ריאה שניקבה תכלול לנקב בכח ג״כ. ומפני זאת הקבלה כל החלאים שנמצאו בריאה אם יש איפשרות בהן לנקב את הריאה מטריפין אותה אפי׳ שתעלה בנפיחה ולזה בא רבא ורב נחמן וחדשו טרפית הסירכא באומרם אמר רבא הני תרתי אוני דסמיכי להדדי לית להו בדיקותא ר״ל כל ריאה דסריכי תטרף. וכן ר׳ נחמן ריאה הסמוכה לדופן בצמחים חוששין לה. וכל זה ע״י סירכא כמו שנפרש עדיין ב״ה. והטעם להם מפני שאמרו אין סירכא בלא נקב. ולפי קצת המפרשים בלא נקב ר״ל שתקדם לסירכא ולפי קצת שעתיד להיות הנקב אחר הסירכא. וכלם הודו שטעם הסירכא הוא מפני נקב. והסירכא היא רצועה מתהוה מעובי הליחות הסמוכה לגשם בשתי קצותיה. נכליל א״כ כי הסוג העליון נקב והנקב תכלול לנקב בכח ובפועל. והסירכא תחת החלק מנקב בכח לדעת קצת ולדעת קצת נקב בפועל אלא שאינו נרגש מחמת הסתום וזהו דעת רש״י ז״ל. ואחר זה ראוי לדעת שהסירכא בבחינת המקומות יחלק לב׳ מינים. הא׳ נקרא מינה ובה. ר״ל שב׳ הקצוות מחוברים בבשר הריאה ונקראו השני מקומות מקום שהנקב פוסל בהן ובזה הסין מצינו בתלמוד שדבר רבא לבד במקום האונו׳ לבד והוא מקום

מקום הלימוד לשאר חלקי הריאה והוא אומרו הני תרתי אוני דסמיכי להדדי ר"ל מחמת סירכא נטריפנה אם יהיה שלא כסדרן. ובידיעת כסדרן ושלא כסדרן ג"כ נמצא חלוף בין המפרשים כמו שנבאר ב"ה וכיון שרצה לא הזכיר זה המין מחלאי הסירכא אלא באונות יש לדעת משפטו ומעשהו באומה בוורדא כי כלם ילמדו מכאן. המין השני הוא כשהסירכא מהריאה לזולת מהזולת לריאה ר"ל שהיא מחוברת בקצה האחד בריאה והשני בשאר המקומות השכנים והמקיפים את הריאה שאין הנקב פוסל בכל המקומו' אפי' שיהיה בפועל. ואם יתבאר לנו בכ"א מהראיות שהתחלת הסירכא מאלו המקומות יהיה כשרה ואם לאו טרפה מפני שבאשר התחלת הסירכא ושרשה מהריאה טרפה שנראה שיש נקב. אבל חבור הקשה בריאה לא ישפוט הטרפות. הטרפות והכשרות תלוי' בידיעת מהו מקום ההתחלה והצמיחה. ומקום התכלית והחבור ר"ל כשהסירכה מהריאה לזולת או מהזולת לה. וזה המין חדשו רב נחמן במ"ש ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה העלתה צמחים חוששין לה כמו שנבאר בפרק הג'. ויש לדעת שרב נחמן לא דבר אלא בדופן והמפרשים נתחלפו במקומו' השכנים שהם חזה וקנה ולב וטרפש ושמניות אם ילמדו מהדופן הדינים בשוה. או אם נתחלפו שבדופן יהיה קולא ובאלו המקומו' חומרא אחר שהגמרא לא הזכירם כמו שתמצא בפרק האחרון מזה המכתב ב"ה. וכן צריך שתדע שבספרי הפוסקים יש מין שלישי מסירכות לא הוזכרו בתלמוד. וקראוה סירכא תלויה ר"ל שראשה האחת מחוברת לבד והשני' תלויה אחר שהקצה הב' בלתי מחוברת. והסכימו כלם שאינה מטרפת כי כל הסירכו' שהוזכ' בגמ' הם סמוכות בב' הראשים. וזו בראש האחד א"כ היא כשרה. עוד נתנו טעם לפי שגם שטעם הסירכא מפני נקב. זאת אינה עתידה להתפרק ממקום חיבורה. אחר שאין מכרחת אותה להסירה מעל מקום חיבורה. וגם נראה שאינה חזקה כיון שאין בה כח להתחבר ולכן אינה אלא רירין וחוטין בעלמא. ולפיכך כת' בעל ספר יורה דעה וסרכא היוצאת מן האונין או מן האומה או מן הגב והיא תלויה ר"ל שאינה נאחזת בראשה השנית לשום מקום כשרה ואפי' בדיקה לא בעי. וכיון שהיא כשרה לדעת הכל לא הזכירוה לענין חומרא כי די לנו במה שהחמירו רבותינו ז"ל:

פרק ג **בתיקונים** שתקן הגמר' להכשיר נקב בפועל. ומיני הסירכו' הנכנסים תחת הסוג הנזכר כמו שפירשתי בפרק הקודם וקודם שאזכור התיקונים יש לדעת כי לפי מה שהביא הרב ר' יונה בפי' ההלכות משם רבינו האי גאון ז"ל אין תקון לחולי הסירכא מאומה לדופן מפני כי זה המין לא תמצאוהו אלא כמו שכתב ר' נחמן

ריאה הסמוכה לדופן ודקדק הגאון ז"ל כי יש חלוק בין סמיכות לסריכות כי סמיכות משמעותו ע"י מוגין רירים ולחות ואז בודקין אותו במיני התקונים העתידים לזכור אבל בסירכא אין תקון כלל כי כל סירכא לדבריו יש בה נקב בפועל. וקרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום ולפי דעתו ר' נחמן לא תיקן אלא הסמכיות והסירכו' טרפו' בהחלט. ובהסבר' זה יש חומרא יתיר' שיהיו כל סירכו' באומה טרפו' בהחלט. ורוב הפוסקי' לא חששו לדבריו. אלא דברו בסירכא שהיא חוט שיש בו ממשות ותקנו אותה להכשירה. שנית צריך לדעת שהתקונים שאנו עתידי' לזכור ואליהם תכלי' הספר'. מהם לדעת אם זאת סירכא או לאו ומהם כי גם שהיא סירכ' קיימת ומוחזקת טרחינן לדעת מקום אמיתת' אם היא מהריאה או מהדופן כי אם התחלה מהדופן כשר' שלא נצריך לחיבור בלבד אלא להתחל'. ולפעמים גם שהיא סירכא קיימת ושתי ראשיה מחוברים במקום שהנקב פוסל מטרח טרחינן להכשרא והוא בידיעת אם הוא מקום ריביתייהו או לאו כי טעם מקום רביתייהו לפי רש"י מפני שגם שיהיה שם נקב קודם הסירכא אין לחוש כי לא תתפרד בזה המקום ויש לה מחסה ומסתור. ולדעת הראב"ד במקום רביתייהו לא יתהוה הסירכא מחמת נקב אלא מחמת דוחק המקום ההוא. שלישית צריך שתדע כי התקונים שהוזכרו בגמרא הם חמשה. ומהם מיוחדים לאונות. ומהם לאומות ומהם כוללים לכל מקומות הריאה כמו שנבאר בטבע כל א' ואחד. כי המקום היותר מוכן לקבל רפואה אפי' הנקב בפועל הוא גב האונה ואחריה הגב מהאומה הסמוכה לדופן. ואחרי האונות והורדא הסמוכין לטרפש ולשומן הלב וכיוצא כי הורדא וכל השטח הפנימי אין לו תיקון בשנסרך לדופן. ולזה כל תקון שיתקן האומה יתקן האונו' אבל לא יתהפך. התקון הראשון נקרא כהדרן. חדשו רבא בסירכות האונות במין הא' מינה בה והוא אומרו הני תרתי אוני דסמיכי להדדי לית להו בדיקות' ה"מ שלא כהדרן אבל כהדרן היינו רביתייהו וכשרה. וגם כי בפ' הד' נבאר מהו כהדרן באורך עם כל זה לצייר התיקון הזה נבאר על מה מורה השם לפרש"י כהדרן היינו סירכא מאונא לאונא שאצלה בין מחיתוך לגב בין מגב לגב הכל כשרה. ושלא כהדרן מהאונא למה שאינה סמוכי' אצלה. ולבעלי התוספות כהדרן יותר קצר והוא מחיתוך לחיתוך ואפי' שיהיה הסירכא באלכסון ולר' חננאל אף במקום החיתוך צריך שלא יהיה שם פילוס כמו שנבאר עדיין. וזה התיקון זכרו בגמ' באונות ולפי קצת הפוסקין מועיל לאומות גם כן. אבל לא תועיל לורדא כלל שהכל בערך מצבה שלא כהדרן ואפי' מכיס שלה שקס"ד שיהיה מקום רביתייהו. כבר כתב רש"י שאינה מקום רביתא שלפעמים הורדא תלא לחוץ מן הכיס. וכן כתב רבינו משה בפי"א בדעת המנהג וכן וורדא שנמצאת דבוקה בכיסא או חוט יוצא ממנה לכיסא אוסרין אותה

אותה. התיקון הב' נקרא סתימא. וזה המין חדשו רב נחמן כשיש באונות נקב בפועל שמלד המשכה תטרף מיד. תקנה רב נחמן במ"ש ריאה שניקבה (בה) והדופן סותמה כשרה ר"ל כשנקבה השטח הגב לגופה הדופן מהצלעות ובא רבינא ואמר והוא דסביך בבשרא ר"ל שיהא מסירוך בבשר הדופן עם הריאה באופן שלא תתפרק לעולם ואם רבינא חולק או מפרש או מצריך סרוך בבשר לבד או צלעות עם בשר הכל תשמע במקומו הפרטי'. התקון הג' בדיקה. ר"ל נפיחת הריאה לדעת אם מבצבצה אם לאו. וזה התיקון מליאותו נזכר באונות במ"ש לית להו בדיקותא. כי בדיקה סתם על נפיחת הריאה יאמר. ובמקצת הנוסחאות הוזכרה באומה כדברי רבים שאמ' דלא מפקא זיקא. שנראה שיש בדיקה לראות אם מפקא רוחא או לאו. וזו הנוסח' אינה מוסכמת לדעת הכל ולכן נאמ' שמרי שמעתתא מהבדיקה הוא רב נחמיה בדיק ליה בפשורי ובא על האומה. ואם התקון הזה הועיל לאומה מכ"ש שיועיל בחולי ההוא לאונא וגם רבים מהמפרשים הרחיבו שיועיל לסירכות המקומות שלא הוזכרו בתלמוד כפי מה שתראה. התיקון הרביעי בריאות וזהו מ"ש רב נחמן העלתה למחים חושפין לה שנראה שלדעת רב נחמן כאשר הריאה בריאה ושלימה מאבעבועות ולמחים גם שיהיה בה סירכא נפשוט שלא התחילה הסירכא מהריאה אלא מהדופן ומקום ההתחלה הוא מקום הראיה להכשי' ולהטריף. התיקון הה' מכה ואולי בדופן וזה התיקון חדשו רבנן במ"ש אסברה לי מייתינן סכינא דחלים פומיה ומפרקינן לה אי איכא מכה בדופן תלינן בתר דופן וכשרה. ולפי דעת רוב הפוסקי' שהמכה בדופן מכריח שהסירכא התחילה מהדופן; ולכן נכשירתה אבל אם יהיה שם נקב בפועל נרגש לעין לדעת אלו נטריפנה אפי' שיהיה שם מכה. ולפי מה שכתב הרמב"ם בפ"ח מהלכו' שחיטה. המכה תועיל לנקב לדעת אם לאחר שחיטה ניקבה או לאו כמו שאני עתיד לבאר בפי' הבא ב"ה. והפוסקים חדשו תקון ששי נקרא בדבריהם נענוע. וזה התיקון תכליתו מפני שיש בסירכא דעות. מהם סברו שהסירכא חוט חזק שלא תתפרק אפי' שימעכו אותה בין האצבעות כל היום ולכן נהגו במקומות הרבה למעך דלמשמש הסירכא בין האצבעות דקים להו שלא תתפרק אם היא סירכא אמיתית וכבר הרשב"א ז"ל הביא המנהג הזה והכה אותה על קדקדה במ"ש שבעלי המנהג הזה מאכילין טרפות לישראל ושאין ראוי לעשות כן אבל גדר הסירכא ל"ש עבה וחזקה ול"ש דקה מן הדקות הכל יכנס בגדר סירכא כמו שהבי' הרב ר' משה בפי"א מהלכות שחיטה שהמנהג בישראל שאם נמצאת חוט יוצא מן האום של ריאה לאיזה מקום שיהיה. ואפי' החוט כחוט השערה אוסרין אותה. ולפי שבי' אלו המנהגים מקבילים הראשון מכשיר החוטים שמיד יתפרדו בין האצבעות והבי' מטריף באיזה חוט שיהיה הורה מר יעקב גאון כדמות פשרה

ביניהם

ביניהם שאין ראוי למעך בין האצבעות שכל סירכא יתמעך. וג"כ אין ראוי לאסור מפני החוטין הדקי' ולכן נוכל לאחוז הריאה בקנה ולנענע הריאה בכללה ג' או ד' פעמים יפה יפה וכל סירכא הניתקת ע"י נענוע זה כשרה. ומצאתי בשם חכמי לוניל כי הסירכא אם היא מטרפת היא מפני שעתידה להתפרק ולכן הכשירו בסירכא כסידרן מפני שאינה עתידה להתפרק ולפי זה הטעם אם הסירכא בעצמה יהיה כ"כ עבה וחזקה שלא תוכל להתפרק ראוי שתהיה כשרה. ואפי' שיהיה בורדא ובשאר המקומות הנקראים שלא כסדרן. ולתת גבול לחוזק הסירכא הזאת כמה יהיה העובי נ"ל שלא יתפרד הביאו דמיון מחלוחלת שאם נשאר ממנה מדובקת כמלא ביערא כשרה כי בזה השיעור קים לגמרא שהיא בחוזק ומלא ביערא פירשו רוחב ד' אצבעו' בשור הגדול ובערך זה לשאר הבהמו' ולכן הכשירו הסירכות כשהן עבות וחזקות ונתנו סימן אומר לדבק טוב הוא. וכאשר בא הוראה לידי בדבר כזה לא אסמוך על אלו הקונדריסי':

פרק ד **בסוג** האצאים מנקב בפועל באונא כסדרן וכן הסירכא במין מינה ובה ר"ל ששתי ראשיה מחוברים יחד בריאה עצמה. וראשונה אביא ההלכה עם פירושיה. ושנית הדינים הפסוקים. אמר רבא הני תרתי אוני דסמיכי לסדר' לית להו בדיקות' ה"מ שלא כסדרן אבל כסדרן היינו מקום רביתייהו וכשרה. ונמצא חלוף בפוסקים בהבנת מאמר רבא בג' חלקים הא' בידיעת כסדרן. הב' בהבנת טעמה באומרה היינו מקום רביתייהו. הג' באומרה כשרה אם הוא כשרה בבדיקה או בהחלט שלא בבדיקה. כסדרן ושלא כסדרן פרש"י כשנסרכו שתי אונות מאונא לאונא שאצלה כשרה. בין מחיתוך לחיתוך בין מגב לגב באיזה אופן שיהיה כיון שהסירכא באונות הדבוקות לא תתפרק הסירכא לעולם וזהו כסדרן וכל שאר הסירכות נקראות שלא כסדרן אפילו מאונא לאונא כיון שאינו מהאונה לאונה שאצלה. ורבים הקשו עליו ולכן הוסיפו בעלי התוספות שכסדרן נקבה מאונה לאונה שאצלה ובתנאי שיהיה בחיתוכה ואפילו שיהיה הסירכא באלכסון כשרה כיון שהיא מחיתוך לחיתוך. אבל מגב לחיתוך או מגב לגב או מחדוד לחיתוך אפי' מאונא לאונא שאצלה טרפה ונקראת שלא כסדרן. ורבינו חננאל החמיר עוד לטרוף אפילו מחיתוך לחיתוך אם ישאר פילוש או באלכסון שהכל נקרא שלא כסדרן לפי דעתו אלא מחיתוך לחיתוך בלי פילוש כלל. אלו השלשה דעות נמצאו בין המפרשים כסדרן ושלא כסדרן. וגם שנתחלפו בידיעת הפרטים הנכנסין תחת כסדרן הלך השוה שבהם שתחת אלו הב' תארים יכנסו כל טרפיות והכשריות שבריאה וכשרה:

מקום

מקום רביתייהו ר"ל ששוכבות זו על גב זו. פרשין היינו רביתייהו ר"ל כל סירכא בא מחמת נקב קודם דאין סירכא בלא נקב קודם אליה והסירכא סותם הנקב וקיים לן שקרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום וסופו ליסתר ולכן אמר רבא שגם שאלו השני הקרמות אמתיות. שהסירכא נתהוה מחמת הליחה העבה היוצאה בפי הנקב ונקרשת שם וכבר קדמה נקב בפועל השני שקרום שעלה מחמת מכה בריאה סופו ליסתר עם כל זה באלו המקומות שהאומות סמוכות זו לזו לא תתפרד הסירכא לעולם והנקב יהיה לעולם סתום וכשרה:

אבל בשאר המקומות המאוחרים בשלא כסידרן תתפרד הסירכא וישאר נקב בפועל ולכן מטריפין אותה. ובעלי התוספות הכחישו ההקדמה הראשונה נאמר שהסירכא לא קדמה נקב. אלא היא אסורה מפני שעתידה להתפרד וישאר שם נקב לעתיד. וכל העומד לנקוב כנקוב דמי. ולכן במקומות המאוחרים כסדרן לא תתפרק לעולם והוא אומרו מקום רביתייהו רוצה לומר שלא תתפרדו ובשלא כסדרן תתפרק ויהיה נקב בפועל לעתיד. והראב"ד והרב ר' יונה הרכיבו אלו השני פירושים. ואמרו שלדקו דברי רש"י במה שאמר שהסירכא מתהוה מחמת נקב בשלא כסדרן כי אז המקום רחב ואין סיבה להתהוות הסירכא אלא מצד נקב. ולכן כל שלא כסדרן טרפה מחמת ששם נקב בפועל. וכל נקב בפועל ראוי להטריף ואם תאמר הוא סתום כבר יש לנו דכל קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום ואמרו גם כן שלדקו דברי התוספות שהסירכא אינה מתילדת מחמת נקב בחלק המאוחר כסידרן מפני שבאלו המקומות הסירכא במקום דחוק ומצד הדוחק נאסף שם ליחות מבחוץ ויתקרש ליחה עבה בסבת חום נוסף והסבה הפועלת שם הסירכא אינו נקב אלא חום חילוני עם לחות והוא אומרו כסידרן היינו רביתייהו ותתילד שם סירכא בלי נקב לא מוקדם ולא מאוחר. ולכן היא כשרה. כשרה שאמר רבא כסדרן מהם אמרו כשרה על ידי בדיקה אם לא תבצבץ. וראייתם ממה שאמר בשלא כסדרן לית להו בדיקותא נראה ששם לא יועיל אבל בכאן תועיל הבדיקה ואחרים פירשו שהיא כשרה בהחלט בלי בדיקה וכן דעת רבי נסים ז"ל. והאומה כשנסרכה מינה ובה אם יהיה לן דין מכסדרן להכשירה כמו האונות או נחמיר בה ואפילו מה שהיה כסדרן להכשיר באונה יהיה בה טרפה כמו שכבר ידעת כי יש קולות באונה שאינם באומה. וכיון שהגמרא הזכיר זאת באונות אם ילמדו מזה האומות נמצא חילוף בין הפוסקים רבים מהם אסרו והחמירו שאין ראוי להכשיר באומה כשנסרכה לאונה והחמור לא ילמד קולא מהקל. אבל רש"י וכל הגאונים התירו האומה בנדון הזה גם כן. וכתב הרב אלברגילוני שהגאונים התירוה בכנופיא:

ונמצא

ונמצא שהמנהג היתר לקרוא כסדרן מחתוך לחתוך ואפי' באלכסון ואפי' על ידי פילוש ויהיה כשרה כיון שהוא מקום החתוך ואפילו באומה ואינה צריכה בדיקה כי אפילו נקב בפועל במקום חתוכי דאוני הכשיר הרמב"ם כמו שכתב בפרק שביעי מהלכות שחיטה ואם נקבה במקום חתוכי דאוני שלה והוא המקום שרובלא עליו כשרה וגם כי זהו בבחינת הדופן נצמוד שגם כן מגין בשר הריאה עצמה לנקב אבל כל סירכא הבאה לחוץ מהחתוכים בין בפנים בין בורדה הכל שלא כסדרן וטרפה ולא נמצא לסירכות מזה המין כאשר היו שלא כסדרן תיקון כלל כיון שהן מחוברות בשני ראשיה בריאה שהוא מקום שהנקב פוסל שם אם לא יהיה החקירה לדעת אם היא סירכא כמו שכבר פירשתי כי הרירים וחוטין דקים יש מי שחשב שאינה סירכא אבל כאשר יהיה סירכא מוחזקת כפי המפורשים או כפי המנהג אין לה היתר במין הזה אלא בכסדרן לבד:

כוונת זה הפרק לדבר במין השני מהסירכות שהוא כאשר תהיה הראש האחד בריאה והשני בדופן הצלעות ובשאר המקומות השכנים שאין הנקב פוסל בהם ולאשונה אזכור המין באומה אחר זה באונה כסדרה בתלמוד. ואביא ההלכה עם הפירושים ואחר זה הפסק הנהוג:

פרק ה **אמר** רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה. העלתה למחים חוששין לה. אבימי אמר אחד זה ואחד זה חוששין לה. אמר רבין הכי עבדינן מייתינן סכינא דחליש פומיה ומפרקינן לה אי איכא מכה בדופן תלינן בדופן וכשרה. ואי ליכא מכה בדופן תלינן ריעותא בריאה. ואף על גב דלא מפקא זיקא טרפה. רב נחמיה בריה דרב יוסף בדיק ליה בפשורי. ויש לך לדעת כי בהבנת זאת ההלכה רבו הפירושים. ולפי הפירושים החמירו ואסרו והקלו והכשירו עד שהרבה מן החלוקות שאסר זה התיר זה. ולכן אכלול פירושם היותר קצר שאפשר. ואומר שמקומות החלוק אשר בהם נתחלפו המפרשים. והם חמשה מקומות הראשון במה שאמר רב נחמן חוששין ואין חוששין. השני במה שהשוה אבימי שתי החלוקות העלתה למחים ולא העלתה למחים. אם השוה אותם לומר שראוי לחשש באלו השתי חלוקות. אבל החלוקא האחד שהיא לא העלתה למחים יהיה חששא לבדיקה. וכאשר העלתה לטרפות. השלישי רבין להיכן יחזור מאלו השתי חלוקות אם להעלתה למחים או ללא העלתה למחים. ובהצטרף אל זה הנוסחא ממה שאמר ואף על גב דלא מפקא זיקא טרפה מי יגרוס אותה מהמפרשים שפירשו ההלכה. הרביעי רב נחמיה בדיק לה בפשורי להיכן יחזור אם למאמר רב נחמן ואבימי. או למאמר

למאמר רבין וגם בזה אם להקל או להחמיר ואכלול דעותם בשלשה דעות מחמירים ומקלים ואמצעיים. דעת המחמירים. אמר רב נחמן ריאה שנסמכה לדופן כשהעלתה למחים היא טרפה בהחלט ובלי תיקון לא העלתה למחים אין חוששין לה והיא כשרה ובא אבימי ואמר דראוי לחוש בין העלתה ובין לא העלתה אלא כי בהעלתה למחים נטרפה מיד כמו רב נחמן וכאשר לא העלתה אין ראוי להכשירה מיד אלא מייתינן סכינא דחלם פומיה ומפרקינן אי איכא מכה בדופן כיון דליתיה למחים כשרה. ואי ליתא מכה טרפה. ואע"ג דלא מפקא זיקא ובא ר' נחמיה להחמיר יותר דאפילו כי איכא מכה וליתא למחים טרפה עד שתבדק אותה לדעת אם מבצבצת. ולפי דעת אלו. בשלשה חלוקות טרפה בלי תיקון ובאחת כשרה על ידי בדיקה. והיא מכה בדופן ולא ריעותא בריאה או בבדיקה כשרה ובעלי התוספות דרכו בשטה הזאת. דעת המקילים. ריאה הסמוכה לדופן והעלתה למחים חוששין לראות אם בריאה נקב בפועל להיות טרפה. ובא אבימי ואמר שכיון שהיא סמוכה לדופן לא שנא העלתה למחים ולא שנא לא העלתה למחים לעולם ראוי לחוש ולבדוק אם יש שם נקב וטרפה ואם לא יהיה נקב כשרה. ובא רבין והודיענו שמייתינן סכינא דחליף פומיה ואם איכא מכה בדופן אפי' שימלא נקב בריאה כשרה דתלינן שלאחר שחיטה כשנעקרה מהדופן נעשה הנקב. ואי ליכא מכה בדופן תלינן שזה הנקב קודם שחיטה נעשה וטרפה. ובא ר' נחמיה ואמר שכאשר לא יהיה מכה ואיכא למחים בריאה כשרה ע"י בדיקה ולא כמאמר רבין שכאשר לא יהיה מכה ואיכא למחים טרפה. ולפי דעת אלו כשיהיה מכה בדופן ואפילו איכא למחים ונקב בפועל כשרה שתלינן הנקב לאחר שחיטה וכאשר אין מכה ואיכא למחים כשרה על ידי בדיקה. אם כן בשלשה חלוקות כשרה בהחלט. ובאחת היותר רעועה כשרה על ידי בדיקה. ובזה הדעת נאספו רבים והרמב"ם כפי פסקיו דרך בו. שכתב בפרק שביעי האום של הריאה שנמצאת סמוכה לדופן בין שהעלתה למחים בין שלא העלתה חוששין לה שמא ניקבה. וכיצד עושין מפרקינן אותה מן הדופן ונזהרין בה שלא תנקב. אם נמצאת נקובה ונמצא בדופן מכה במקום הנקב תולין במכה ואומרין אחר שחיטה ניקבה כשנפרקה מן המכה. ואם אין מכה בדופן בידוע שנקב זה בריאה קודם שחיטה. נראה מדבריו שחוששין יחזור לראות אם יש נקב לא לטרפות בהחלט. וכאשר יהיה שם מכה ונקב כשרה. נקב ולא מכה טרפה. וכאשר לא יהיה שם נקב בפועל ולא מכה בדופן ואיכא סירכא ולמחים בריאה מה תהא דינו לדעת הרב שלא הזכירו תעיין בפרק י"א שכתב ריאה שהעלתה למחים או שנמצאו סירכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדופן ולטרפשא חוששין לה שמא ניקבה וצריכה בדיקה. ומן הדין היה על דרך הזה שאם נמצאת הריאה תלוייה בסירכות כמו חוטין אם היו מן האום של ריאה לדופן או

או לטרפשא או ללב שחותכין את הסירכא ומוציאין אותה ונופחין אם נמצאת נקובה טרפה. ואם לא תבצבץ הרי היא שלמה מכל נקב מותרת דאמרינן שסירכא זו לא היתה במקום נקב. או שמא ניקב קרום העליון בלבד. נראה מדברי הרב שכאשר יהיה מכה בכל החלוקות כשרה. וכאשר אין מכה ואיכא נקב טרפה. אבל לא מכה ולא נקב אפילו דאיכא צמחים בריאה כשרה. וכן כתב רבינו יונה דעת רוב המפרשים דרב נחמיה קאי אליבא מכה בדופן ואיכא צמחים בריאה וחולק על רבין אם ימצא הגרסא ואף על גב דלא מפקא זיקא טרפה. ורמב"ם נוטה אחר רוב המפרשים. ולכן כתב מן הדין היה והיה מן הדין כפי זה הפירוש. אבל המנהג נקט דרך החומרא ובנוי על פירוש ההלכה ולא כמו שחושבים ההמון שהוא מנהג בעלמא בלא טעמא בתלמוד. דעת האמצעיים רב נחמן חלק הריאה כדיניה לצמחים ואין צמחים. שנראה מדעתו כי כשיש צמחים חוששין וכאשר אין צמחים לא חוששין. ואמר אבימי דאחד זה ואחד זה חוששין. וראוי לחוש לדברי אבימי ולחוש בכל ענין בין שיהיה צמחים בין שלא יהיה. והחשש הוא לדעת מאין שרש והתחלת הסירכא אם מהדופן וכשרה ואם מהריאה וטרפה. והראיות שיש לנו לדעת מאיזה מקום התחילה הסירכא הביא רבין דמייתינן סכינא ואי איכא מכה תלינן שהסירכא מהם בא. ואם כן כיון דאיכא מכה אע"פ שיש צמחים בריאה נשפוט הכשר מפני כי מהדופן התחילה הסירכא ואם אין מכה בדופן טרפה גם שלא יהיו צמחים בריאה ואף על גב דלא מפקא זיקא והלכה כרבין ולא כרב נחמיה שחולק עליו ומכשיר בבדיקה. ולפי אלו מכה בדופן וצמחים וכל שכן שאין צמחים כשרה בלי בדיקה. אין מכה ואיכא צמחים אפילו דתעלה בנפיחה טרפה. ליתא מכה וליתא צמחים איכא מאן דסבר כרב נחמיה בחלוקה הזאת. ואיכא מאן דאסור. ומנהגנו במכה הכל כשרה ואפילו בדיקה לא בעיא. בלא מכה אפילו דליכא צמחים טרפה:

אחר שדברנו באומא נדבר באונות כשנסרכו לדופן. אמר רב נחמן ריאה שנקבה ודופן סותמתה כשרה. אמר רבינא והוא דסביך בבשרא. הפירוש. גם כי מתניתין אמר ריאה שנקבה טרפה. פירש רב נחמן שאם יהיה במקום שהדופן סותם כשרה. ומתניתין קאי כאשר אין הדופן סותם ובא רבינא ואמר והוא דסביך בבשרא. ולפי דעת התוספות רבינא חולק עם רב נחמן והלכה כרב נחמן. ונכלול שאפילו נקב בפועל בגב האונות בלי סרוך כשרה. וכן כתב הרשב"א ריאה שניקבה במקום האונות בגב האונה כנגד הדופן. וכן בכל מקום השלם שכנגד האונות למעלה עד הערוגה כשרה מפני שהמקום צר ונדחקת לדופן והוא סותמו. ונקרא דופן עד החוט שמנקרין מן החזה. ומשם ואילך נקרא חזה. ודוקי' כשהנקב כנגד הדופן. ורוב המפרשים חשבו שרבינא

מפרש

מפרש לרב נחמן דאמר שותמתה ובא רבינא ופירש שנקרא שתימה בג' תנאי'. האחד שיהא השיבוך בחוטין קצרים שבאמצעותם תדבק הריאה לדופן. לשון נאחז בסבך בקרניו. אבל אם החוטים דקים מאד או ארוכים טפח או טפחיים גם כי עבים לא יועיל שתימה וזהו סביך. השני שיהיו מדובקים בבשר שבין הצלעות ולא בעצם כמו שאמר בבשרא. השלישי שיהא מדובק ומסובך בנקב עצמו או סמוך אליו שאז נקרא שתימה. ואחרים מקילים כי אפי' שיהא הסירכה ארוכה כי סיבוך לא משמע קצרה אלא אחיזה בין ארוכה בין קצרה. וגם שיהא בבשר ובצלעות כי האחד מחזיק את חבירו. וגם שאמר דסביך בבשרא לאו דוקא. והרב רבינו תם ורבינו גרשום התירוהו אפילו בצלעות לבד בבדיקה כמו שכתב בעל ספר יורה דעה. והא דדופן שותם דוקא כשהנקב בגב שכנגד הצלעות באו"ו' והו' מסובך ונאחז היטב בבשר. אבל אם הוא כנגד הצלעות אינו שותם. ואם הוא כנגד הבשר והצלעות כתב הרמב"ם בזה אבא מרי מן האוסרין ואני מן המתירין. והרא"ש נטה לדעת הא"ב. ורבינו גרשום התיר בצלעות לבד ובבדיקה. כי מה שאמר רבינא דסביך בבשרא לאו דוקא אלא הוא הדין בצלעות. והסכימו גדולי האחרונים שכל אלו התנאים הוא כשיהיה נקב בפועל אבל בסירכה בלא נקב בפועל אפילו בצלעות לבד מותר. וכן נראה מלשון הרב רבינו יונה שכתב ונהגו עלמא בדוכתי טובא בדסריכא ריאה לדופן במקום רביתייהו דמכשרי לה אע"פ דלא סביך בבשר'. ותמי' לן על המנהג הזה אבל נראה לי שסוברים שמה שאמר רבינא והוא דסביך בבשרא היינו היכא דניקבה נקב בפועל כי אז צריך שתימה מעלייא בבשרא אבל כשאין נקב בפועל אלא סירכא כיון שהיא במקום חתוכא דאוני אפי' שיהא מסובכת לצלעות לבד מותר בלא בדיקה. כי כל אלו קרויים מקום רביתייהו ומשמע שגם יתהווה הסירכא מחמת דוחק ולא מחמת נקב עד כאן לשונו. ונהגו העולם לאסור הסירכא בעצם לבד וכן ראוי להחמיר. ולצאת ידי חובה מכולם הייתי מורה כשימצא סירכא מהאונא לעצם ומכה בדופן שיהיה כשירה כדין אומה בכי האי גונא וערערו עלי כי לא מצינו זה הדין בפוסקים. וכיון ששתקו נראה שהו' טרפה. ועוד שא"ת שכיון שהאומה כשרה יהיה זה הדין באונא. כבר אמרו אין מדמין בטרפות וסברתי אינו נוטה אחר אלו. מפני שמה שאמרו הפוסקים שתקו ממנו אינו ראיה להיות טרפה יותר מלהיות כשרה. ומה שאמרו שאין מדמין בטרפות. זאת האזהרה הוא במושג לחוש הראות כמו שתראה בגמ' והלכתא אפי' מטרוגה לערוגה בפרק אלו טריפות שכל הדמיונים ההם הוא במושגי חוש הראות. וכ"ש שזה הדין מכשרות הסירכא לעצם מהאונא עם מכה בדופן עצמו אינו מדמיו אלא מכ"ש שאחר שהטרפות יותר ראוי להיות באומה מלהיות באונא. ובאומה כשרה יותר ראוי שיהיה באונא. ומק"ו נלמוד לא מג"ש זו היא סברתי. והגב השלם

שלמעלה מהאונות אם נסרך או ניקב דינו שוה למקום חתיכה דאוני וכן הביאו בביאור בעל ספר יורה דעה. ריאה שניקבה במקום האונות בגב האונא כנגד הדופן וכן בכל מקום השלם עד הערוגה כשרה מפני שהמקום צר ונדחקת יפה לדופן והוא סותמו. ובאומה גם כן כל הגב השלם שהוא למעלה מקו הישר מהחתוכה יש לה דין אומה לענין צמחים ומכה ובדיקה כמו שפירשתי. והשמח הפנימי אשר לריאה הנקרא ביני ביני. ל״ש אם הם מחוברים בריאה בשתי הקצוות. ולא שנא אם הם מחוברין לדופן הכל טרפה ואין להם תקון אם יהיו סירכות באמת כי לא שייך בהו היינו רביתייהו. וכן אם הסירכא בחדודין לא שייך בהו מקום רביתייהו ובכל טרפה כמו שכתב בעל ספר יורה דעה וסירכא יוצא מהשיפול לדופן טרפה חוששין שמא מבפנים היא באה וכן בוורדא יש לה דין ביני וביני טרפה:

וכל הריאה כשנסרכה ונדבקה לדופן משני צדדין בזה יש שני דעות. האחד אוסרין אותה ולא תועיל בדיקה כי הריאה תכלית בריאת׳ לנענע בשואלת הנשימה החמה ובהכנסת הקרה לקרר חום הלב וכאשר היא דבוקה כלה הוא חלי מסוכן וטרפה. ואחרים מתירין אותה בבדיקה ואלו השני סברות הביא בעל ספר יורה דעה. וסיבת היתרה לפי שחשבו שמה שאמ׳ רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה העלתה צמחים חוששין לה יובן אפילו שהריאה בכללה יהיה מסובבת בדפנות והיא אומרת ואם כל הריאה כלה דבוקה לדופן בלא שום פילום ובלי שום פיזור יש שמתירין אותה על ידי שמפרידין אותה מן הדופן בנחת ואם עולה בנפיחה כשרה:

וראיתי בארץ הזאת שכאשר הריאה בכללה או חציה הימנית או שמאלית מדובק לדופן בלי פילום שמתירין אותה ואפי׳ בלא בדיקה וסמכו דבריהם למה שכתב הרשב״א שאם כל גג האומה מהשלמת האונין ולמטה דבוק בשדרה כשרה שכך מראין הדברים שזו היא ברייתה במה דברים אמורים בשכל הגג דבוק אל השדרה אבל אם יש שם פלול שאין כל הגג דבוק אל השדרה טרפה. שנראה מזה דהוא מכשיר בלא בדיקה. ואין להם ראיה מהחלק לכל כי בכל יהיה החולי מסוכן כיון שאינה מתנועעת וכאשר יהיו מתירין בהכרח צריך בדיקה כסבר׳ אחרים. וגם זה הוא קולא ואין ראוי לנהוג אותה וכל שכן מנהגם הרע שהקלו יותר מהספוקים בלי סמך מהגמרא. ומנהג לשבונה כשהיה דבוקה בין בצד אחד בין משני הצדדין לבדוק אם הורדא בלתי סרוכא אז מכשירין אותה וכן עיקר. ומעשה בא לידי שהאומה דבוקה כולה לטרפשה וסרוכה בלי פילום וטרפוה מפני שזה הדין מוכשר הוא בדיבוק הריאה עם הדופן שיש לומר שהדופן בחזקתו לקח הריאה לעצמו והחזיק בה מאן דאלים גבר אבל הטרפשה אין בו חוזק לקחת הריאה לעצמו ולכן דייני לי׳

שמחמת

שמחמת הריאה זה החולי וראוי לטרפה. והרכבת הסירכות ר"ל שבאות לדופן מהאונה ומהאומה או מהורדא וכל המקומות שבפנים מהחדודים ויתערבו הסירכות משני מקומות מהריאה לדופן. הדין בזה כפי דעת בעל העיטו' שנראה ונחפש מאין רוב הסירכא אם מהאומה או מהאונה אם מהורדא או מהאונה אם מהמקומות שבפנים. או מהגב. ובמקום אשר שם יהיה רובא מהסירכא כפי המקום ההוא נשפוט אותה. וזה לשון בעל העיטור אם האונא והאומה נסרכו יחד אל הדופן בסירכא אחת. אם רוב הסירכא מן האונא ומיעוטא מן האומה תלינן דעיקר הנקב באונא וסרוכי סריך באומא וכשרה ואם רובה מהאומה טרפה וכן בשאר המקומו' רוצה לומ' אם היא סרוכה לחזה ולדופן שדינן בתר רובא ואחרים סוברי' דחיישינן למיעוטא ואם היא סרוכה לחזה ולדופן כהי דדופן מגין על הרוב עם כל זה נשאר' הקלת בלי מגין ואפילו אם מיעוטא הוא ראוי להטריפה. והרא"ש הסכים לסברת בעל העיטור שאין ראוי לחוש למיעוט'. ויש לחקור אם אזלינן בתר רובא גם כן אם נסרך הריאה לדופן ולטרפשה אם נאמר כאשר הרוב בדופן שיהיה כשרה לא חיישינן למיעוטא או נאמר שראוי לחוש למיעוטא. ובשנת הר"ן בפסח הלכה למעשה בן החכם הזקן ר' יוסף חיון העיר זה שנסרכה לדופן ולטרפשא כיון שהטרפשא המעוט והרוב בדופן וכן הסכמנו לדון לעולם ומצאנו זה הדין מפורש בשם בעל העיטור. ותמהתי על הרא"ש שכאשר נסרכה האונא לבשר ולעלה כתב רבינו משה אבא מארי מן האוסרים ואני מן המתירין רוצה לומר לא חיישינן למה שעל העלה והרא"ש חולק על סברת הרמב"ם וכתב שראוי לחוש אפי' למיעוטא שעל העלה ושיהיה טרפה. ולמה חשש בסירכת האוני למיעוטא. ולא בסירכות הבאות לחזה ולדופן ושאר ההרכבות מסירכות שהביא הרב בעל העיטור. ונראה לי שבאונות חשש הרב למיעוטא מפני ששם נקב בפועל באונות ולא ידעינן אם נוכח הבשר או נוכח הצלעות אבל באלו הסירכות אין נקב בפועל ויש שם קולא דלא חיישינן למיעוטא:

פרק ו **הוורדא** כשנסרכה בסירכא אמיתית לאיזה מקום מהריאה לדעת כלם טרפה דכל חלקי הריאה בערכה שלא כסדרן וכן אפילו לכיסה דכיון שלפעמים הוורדא חוץ מכיסה אינה מקום רביצתה ואין לה תיקון כלל כאשר יהיה סירכא באמת ואמרתי כאשר יהיה סירכא באמת מפני שכבר הראתי בפרק שלישי שיש אומרים כי הדבוקים מצד הלחיות אינם סירכא ופירשו ההולכים בזאת השטה כי מה שאמר בעל ספר יורה דעה וורדא לכל מקום שתסרך טרפה ואפילו לכיס שלה ואפי' כל הנדבקת בו והסירכא טרפה אבל נדבקת בלא סירכא מותרת. והאריכות בזה מותר כי כבר פשט המנהג לאסור

אפי'

אפי' שבוך מלאיות של הכיס כי מי יוכל לתת גדר לסירכא ולכן ראוי להחמיר. ונכלול כי הוורדא וכל המקומות שבפנים לאיזה מקום מהריאה שיסרכו או לדופן הכל טרפה. אבל מה שראוי לעיין אם הוורדא וכן האונות ושאר חלקי הריאה כשנסרכו לשאר המקומות שאין הנקב פוסל בהן כגון קנה וטרפשא חזה ולב ושמינות אם יש להם תיקון או לאו כי הגמרא לא הזכיר אלא דופן ולא הזכיר לאלו המקומות ולכן רבו בזה הדעות:

הדעת א **הראב"ד** שגם שהגמרא לא הזכיר אלו המקומות יהיה דינם שוה לדופן ולכן יחקור אם יש באלו המקומות מכה ואם יהיה שם כשרה בלי בדיקה. ואם לא יהיה שם טרפה ולא תועיל לה בדיקה כלל כי הדופן ואלו המקומות שוים כמו שהבאתי למעלה בדופן האומה וזו דעת הראב"ד:

הדעת ב **הרמב"ן** וכל הנמשכים אחריו שאמרו שאינם שוים ר"ל דופן ואלו המקומות. והטעם שסירכא בדופן ובריאה אם יהיה מכה נשפוט שהתחלת הסירכא באה מהדופן אבל שאר המקומות אפילו שיהיה בהם מכה אין בהם כח להמשיך הריאה אליהם ולכן נשפוט שהתחלת הסירכא מהריאה ולא מאלו המקומות. וכן דעת הרא"ש דדוקא הדופן שהוא רחב הכמות ולאותו מרובה נקלטת אליו הריאה ולא לשאר המקומות. ולענין המנהג בהרבה מקומות ממלכות קשטילא ששם ישבו כסאות למשפט. נוהגין אונא או וורדא הסרוכה לאלו המקומות חותכין הסירכא ובודקין אותה בנפיחה אם מבצבץ טרפה ואם לאו כשרה ומה רחוק זה המנהג שאם הרא"ש אשר הוראתו נתפשטה בכל המלכות הוא אוסר אפילו ע"י בדיקה איך התירו הם:

ובסאמורה עיר ואם בחכמה ובדעת החמירו שאם הסירכא עבה וחזקה לאלו המקומות מטריפין אותה בכלע. ואם הסירכה קלה ודקה חותכין אותה בנחת באופן שלא תנקוב הריאה ואז בודקים אותה בנפיחה. ואין חלוק אצלם בזה לורדא או אונא. ונותנים הראשונים טעם לדבריהם שהר"ת והר"ז הלוי ז"ל פסקו שכאשר נסרכה האומה לדופן אם איכא מכה כשרה בלי בדיקה ואי ליכא מכה כשרה על ידי בדיקה. ואמרו שהדופן ואלו המקומות שוים אצלם אם כן כשיש מכה באלו המקומות כשרה בלי בדיקה. וכשאין מכה כשרה על ידי בדיקה. וזהו דעת הרמב"ם במה שכתב בפי"א מן הדין היה שאם הריאה נמצאת בסירכות ללב או לשאר המקומות שבודקין אותה בפושרין ואם לא נמצאת בה נקב כשרה אבל גם שהדין נראה לו כך נשא הרב פנים למנהג לאסור אותו ולמנהג סאמורה שחותכין הסירכה בשאינה עבה ובודקים אותה הם מחמירין יותר ממנהג הראשונים לפי שאמרו

שבסירכות

שהסירכות כמו שפירשתי יש שתי סברות שאחת חושבים שחוט הדק אינו סירכא אבל העב הוא סירכא. ומזה דברו האמוראים. ולכן נוהגין בסירכות החזקות שהם סירכות באמת כ"דעת המחמירים שאוסרים אותה בהחלט. ואפילו כשיש מכה. ובסירכות שאינם מוחזקות ויש דעה שאינם סירכות נוהגין כדעת המקילים ומתירין אותה בבדיקה. ובאשכונה אשר שם זהב כהורה לזה המלכות כל סירכא שהיא לאלו המקומות אפילו בבדיקה ואפי' במכה אוסרין אותה. אלא נוהגין לנגוע כשהסירכא מהאונה לשומן הלב. לפי שהרבה פעמים מצד שומן הלב ומצד קורבות האונות לא יתפשטו חוטין בדמות סירכא ואינה סירכא אבל בוורדא לא ינגעו כלל. ובזה הייתי חושב אם לא דמספקינא מרבוותא מנהג נאות. והוא כשיסתרך אונה וורדא לאלו המקומות. אם יש בהם מכה ראוי לחוש שמחמת אלו המקומות התחילה הסירכא. וגם כן יש צד לומר שהריאה יותר מוכנת להתחיל ממנה הסירכא. ולכן מתירין אותה על ידי בדיקה כי הבדיקה תגביל מאיזה מקום התחיל הסירכא ואם אין באלו המקומות מכה והסירכא דקה כמו חוט ינגעו אותה. ואם תתפרק כשרה בבדיקה אבל אם אין מכה והסירכא חזקה בזה הנושא נודה להרמב"ן והרא"ש. ואין חלוק מאונה לוורדא כשיסרכו לאלו המקומות אבל החלוק באלו הוא בסוג מינה ובה או בסוג הדופן שבזה אין תקו' לוורדא כי אין לה בהדרן ואין הדופן מגין גם כן בעדה אבל לאלו המקומות שכל ההכלית הוא לדעת אם היא סירכה או לדעת מקום ההתחלה אין חלוק לוורדא מאונות והבן זה:

סדר בדרך קצרה.

אחר שהרחבתי בטרפות הסירכא אכלול לך דעתי בקוצר. האונות כשיסרכו האחת לאחרת אם הסירכא כסדרן רוצה לומר מחתוך לחתוך ואפילו באלכסון ואפילו בפילום כשרה בהחלט ואין צורך לבדיקה וכן ינהג זה הדין מאונה לאומא בחתוך. כל שאר הסירכות שנמצאו באונות או באומות ולא יהיו כחתוכין בין יהיו בפנים בין יהיו בגב בין יהיו בוורדא שלה כיון ששתי ראשי הסירכות מחוברות בריאה טרפה ואין להן תיקון כלל. עוד תדע שהאונות אם נסרכו לדופן ואפילו לצלעות לבד כשרה בלי בדיקה לדעת קצת. ולדעת קצת צריך שיסרך אל הבשר גם כן ולדעתי אם יהיה מכה בדופן כשרה בלי בדיקה כמו שכתבתי. והאומה אם תסרך לדופן ונמצאת מכה בדופן כשרה בלי בדיקה. ואם לא נמצאת מכה בדופן ויש לה צמחים טרפה בהחלט. ואם אין לה צמחים ואין מכה יש אוסר ויש מתירין ונוכל לומר שיהיה כשרה בבדיקה. וכל מה שכנגד הדופן למעלה מתחילה דאונה עד חוט השדרה דינו כנגד האונות וכן מה שכנגד הדופן למעלה מהאומה יש לו דין אומה. וכל

סירכה

סירכא היוצא מכנפים הריאה לדופן טרפה. והסירכות היוצאות מאומא ואונא לדופן ואין אנו יודעים אם ההתחלה מהאומא או מהאונא כיזל בתר רובא. הסירכות היוצאות מחדודין והפילין לאיזה מקום שיהיה טרפה. והסירכות אשר מהאונות לחזה לקנה ושומן הלב ולב וטרפשא בזה יש מחמירין והורו שהוא טרפה ואחרים מתירין בבדיקה. והמנהג הנאות לנעגע אותה ובבדיקה כשרה. ומנהג אשבונה לנענע האונות הנסרכות לשומן הלב לבד מפני שהרבה פעמים נראה סירכא ואינה סירכא ומתירין אותה בלי בדיקה. ואם כל הריאה נסרכת בלי פילוש או מקלפה גם בזה יש מתירין וראוי לבדקה ולהכשירה. זהו מה שעיינתי בדרוש כזה. ואולי ליודעי ספר יתקנו את אשר עותו קולר הבנתי כי תורה היא וללמוד אני צריך. תמו הלכות טרפות הסירכא למהר"ר דוד אבן יחייא מחושבי אשבונה המהוללה ברוך רופא כל בשר ומפליא הארם בילורי האדמה אמן:

תם

קראקא.

ר׳ ארי׳ ליבש מרגליות
„ אייזק יעקב בלאנקשטיין
„ אלעזר וויינדלינג
„ בינוש שעהנבערג
„ בערש צוקער
„ דוד האללענדער
„ דוד לאנדא
„ וואלף דונקעלבלום
ה׳ חיים חיות
ר׳ יוסף קלמן ראזענפעלד
„ יחיאל מיכל שאמראטה
„ ישראל יצחק מאאס
„ יוסף קארמעל
„ יצחק שטריקער
„ יצחק דונקעלבלום
„ יוקל לעזער
„ יהושע העשל וועקסלער
ה׳ ישראל מרגליות
ר׳ מאטל לעזער
ה׳ מענדל בוימינגער
„ מנחם מענדל שמיד
ר׳ נחמן בארנשטיין
„ נחום מרגליות
ה׳ צבי משה ראבינאוויטץ
ר׳ שמחה גראסס
„ ישראל מרגליות
„ שאול רינגער
„ שאול לויפער
„ שלמה לאנגראק
ה׳ שבח וואלקאווסקי
„ שלמה בערש פאסס
ה׳ משה מענדלזאהן }
„ אלעזר וואקסשטאק } עבור בהמ״ד דהרב מצאנז זצוק״ל
„ ליזר טיללעס }
„ נתן שולקינד } עבור בהמ״ד חדשים

ה׳ צבי הירש לופטיג } עבור בהמ״ד רדאמסקער החדש
„ יצחק זילבערשטיין
„ יהושע לאנדא } עבור בהמ״ד גבוה
„ מיכל בוימגארטען
„ שלמה זלמן מייער } עבור בהמ״ד ר׳ אהרן זצ״ל
„ חיים ברייט
ר׳ אברהם שטיל { עבור בהמ״ד בני אמונה
ה׳ נפתלי וויינדלונג { עבור בהמ״ד דהרב מהר״י מייזלס זצ״ל
ר׳ סענדר וועטשטיין } עבור בהמ״ד תפארת ישראל
„ מיכל טשאפניק
„ מנחם מענדל דמשק { עבור בהמ״ד דהרב ר׳ יוסף דמשק זצ״ל

פאדגורזע.

ה׳ בצלאל אלישע זילבערפעלד { עבור בהמ״ד חסידים
„ יהודא ליבש בירנבוים } עבור הבה״מ דהרב
„ העשע הירשבערג
ר׳ שמחה פרענקיל תאומים
„ זאב קלאגער

קלאסנע.

הרב ר׳ שמואל שמעלקא עזריאל תאומים פרענקיל אב״ד
ר׳ פנחס צימעלים
„ צבי פרידמאן
„ מרדכי צבי הערשטאל
„ פסח מיללער
„ צבי מאיר

שינאווא.

הרב המאה״ג מו״ה א״מ האלבערשטאם מצאנז החונה כעת בק״ק באכניא
הרב ר׳ שלום האלבערשטאם בהה״צ שליט״א
הרב ר׳ ליבש האלבערשטאם בהה״צ שליטא
הרב ר׳ מנחם מנדל האלבערשטאם חתן הרה״צ שליט״א
הרב ר׳ ישכר בלאהגרונד
ר׳ דוד האלבערשטאם נכד הה״צ שליט״א
ר׳ אלימלך בינדיגער נכד הה״צ שליט״א
„ מנחם מענדל האלבערשטאם נכד הה״צ שליט״א
ה׳ מנחם מענדל אליעזר תאומים פרענקיל
ר׳ דוד העלמאן

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

B
56.